ΠΑΝΔΩΡΑ.

1. ΙΟΥΝΙΟΥ. 1853. ΤΟΜΟΣ Δ'. ΦΥΛΛ. 77.

Ο ΤΑΥΡΟΜΑΧΟΣ.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.)

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. ΟΣΤ'.)

—o—

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Διέγος μὲ τὸ ἱππικόν του δὲν εἶχε δυνηθῆ νὰ ἐμποδίσῃ, ὥστε τὰ ἐν τῷ φρουρίῳ Πουντάλης συμβάντα νὰ μὴ γίνωσι γνωστὰ εἰς Σεβιλλίαν, διεκηρύχθη ὅσον τάχιστα εἰς τὴν πόλιν, ὅτι ἀνάγκη πᾶσα νὰ σωθῇ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν λῃστῶν τὸ φρούριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐπίσημοι οἰκογένειαι, εἶχον συγγενεῖς καὶ φίλους προσκεκλημένους εἰς τὸν γάμον, καὶ νὰ ἐλευθερώσωσιν αὐτούς. Ὁ μέγας κώδων ἀνήγγειλεν εἰς ὅλους τὴν ἐπικίνδυνον θέσιν τῆς πόλεως, καὶ ὅλοι οἱ πολῖται ἔδραξαν τὰ ὅπλα· ἀμέσως δ' ἐσχηματίσθη σῶμα ἐθελοντῶν, καὶ περὶ τὴν 8 ὥραν τῆς πρωΐας ἀνεχώρησεν εἰς τὸ φρούριον Πουντάλης, ὅπου ἔφθασεν περὶ τὴν 11 καὶ ἐντὸς ἡμισείας ὥρας ἐπολιόρκησε στενῶς αὐτό.

Ἡ μέλαινα σημαία μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ ταύρου ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτάτου πύργου. Οἱ στασιῶται ἦσαν ἀρκετὰ ἰσχυροὶ ὥστε νὰ ἀποκρούσωσι μίαν καὶ δύο μάχας· ἀλλ' ὁ Γούγγης δὲν εἶχε πλέον τὴν πρώτην τόλμην· οἱ ἄριστοι αὐτοῦ ἀρχηγοὶ ὁ Ζωρράστρων καὶ ὁ Διέγος ἔλειπον ἤδη· καὶ τὸν μὲν Ζωρράστρωνα εἶχε διατάξει νὰ δέσωσιν εἰς μίαν στήλην, μέχρις οὗ ἐκτελεσθῇ ἡ καταδίκη, ὁ δὲ Διέγος, ἂν καὶ ἐπισήμως δὲν εἶχε γίνῃ ἔκπτωτος ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ, μικρὰν ἐπιρροὴν εἶχεν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ· οἱ ἀγριώτατοι τῶν στασιωτῶν ἦσαν δυσηρεστημένοι διὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ζωρράστρωνος, πολλοὶ δ' ἄλλοι περιεφέροντο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ φρουρίου μεθυσμένοι καὶ ἐκτὸς φρενῶν.

Ἐν τούτοις τὸ φρούριον ἦτο παρεσκευασμένον δι' ἄμυναν, καὶ ὅλοι οἱ πρωμαχῶνες κατείχοντο ἀπὸ στρατιώτας. Περὶ τὴν 12 ὥραν ἤρχισεν ἡ μάχη. Καὶ οἱ μὲν στασιῶται ὑπερασπίζοντο ἀνδρείως, οἱ δὲ πολιορκηταὶ, σπεύδοντες νὰ ἐλευθερώσωσι τοὺς αἰχμαλώτους συγγενεῖς των προσέβαλλον μὲ ἐπίσης μεγάλην ἀνδρείαν καὶ ἐπιτηδειότητα τὰ ἀδύνατα μέρη τοῦ φρουρίου· ἤνοιξαν μάλιστα εἰς μερικὰ μέρη τοῦ φρουρίου καὶ ῥωγμὰς, καὶ κατέστρεψαν πλῆθος Βκρ-

τουλεΐρων. Τρόμος κατέλαβε τοὺς λοιπούς· τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ζωρράστρωνος ἀφῆκαν τὰς θέσεις των, ἀποφασισμένοι ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτῶν νὰ ἐφορμήσωσι καθωπλισμένοι ἔξω· ὁ δὲ Παῦλος Τούγγης ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν βίαν τῶν στασιωτῶν, καὶ ἐνῷ ἐπεχείρουν ἤδη τὴν ἔξοδον, γηραιός τις στασιώτης ἔλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ Ζωρράστρωνος.

Ἐν τούτοις ὁ Δὸν Ἀλβάρος Βάρρος λαβὼν παρὰ τῆς Ζαλέας τὰ κλειδία τῶν δωματίων, ἐν οἷς ὁ Ζωρράστρων τὴν παρελθοῦσαν νύκτα εἶχε κλεῖσει κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ στρατηγοῦ τοὺς ὑπηρέτας καὶ τοὺς ξένους, τοὺς ἠλευθέρωσεν ἀμέσως, καὶ ἅμα ἰδὼν τὸν Ζωρράστρωνα ὅτι μετὰ τοῦ γέροντος ἐκεῖνου ἐπεχείρουν νὰ φύγωσι διά τινος ῥωγμῆς, ἐφώρμησεν ἐπ' αὐτοὺς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἱππότων, καὶ δεσαντες αὐτῶν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τοὺς ἔκλεισαν εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ὅπου αὐτοὶ πρὸ ὀλίγου εἶχον κλείσει τοὺς ἄλλους. Ὡσαύτως καὶ οἱ λοιποὶ στασιῶται οἱ μετὰ τοῦ Τούγγου εἰσπηδήσαντες ἔξω ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸ πλῆθος τῶν πολιορκητῶν. Ὁ Παῦλος Τουδίλλας ὁ στρατηγὸς, Διέγος ὁ ταυρομάχος ὁ ἀδελφός του, ἀμφότεροι κεκαλυμμένοι ἀπὸ πληγὰς, 25 ἄλλοι ἀξιωματικοὶ τῶν στασιωτῶν, καὶ ἡ πιστὴ Ζαλέα, ἥτις ἀφοῦ ἔδωκε τὰ κλειδία εἰς τὸν Δὸν Ἀλβάρον, ἡρωϊκῶς εἶχε πολεμήσει πλησίον τοῦ Διέγου, συνελήφθησαν ὅλοι, καὶ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἦσαν εἰς τὰ δεσμωτήρια τῆς Σεβιλλίας.

Ἐν τοσούτῳ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Δὸν Ἀλβάρου ἐδόθη εἰς τὴν Ζαλέαν χάριν τῆς τρυφερᾶς αὐτῆς ἡλικίας ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἄδεια νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὴν φυλακὴν τὸν Διέγον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου καὶ μόνου εἶχε μεταχειρισθῆ τὰ ὅπλα κατὰ τὴν μάχην. Ἡ οἰκογένεια τοῦ μαρκεσίου Πουντάλης μετὰ τῶν λοιπῶν προσκεκλημένων τοῦ γάμου ἐπεστρεψεν ἐπίσης εἰς Σεβιλλίαν, ὅπου ὁ γέρων μαρκήσιος, περὶ τῆς ἀναβρώσεως τοῦ ὁποίου ἐδίσταζον οἱ ἰατροὶ ἐκομίσθη ἐπὶ ἑνὸς φορείου, ὁ δὲ γάμος φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀνεβλήθη ἐπὶ ἀόριστον καιρόν.

Ἡ Ζαλέα ἐνησχολεῖτο πάντοτε φιλοφρόνως εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μαρκεσίου· τοὺς δὲ λοιποὺς στασιώτας ἐμελλε νὰ δικάσῃ αὐστηρῶς δικαστική τις ἐπιτροπὴ διορισθεῖσα ἐπίτηδες. Ὁ Φίλιππος Δ'. βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, διὰ νὰ δείξῃ τὴν πρὸς τὸν μαρκέσιον Πουντάλης ἰδιαιτέραν συμπάθειαν του ὡς πρὸς ἀρχαῖον θεράποντα, τὸν ἀνηγόρευσεν ἔκτακτον βασιλικὸν ἐπίτροπον εἰς τὴν δίκην τῶν Βαρτουλεΐρων. Μεγάλα πρωνόμια ἦσαν συνδεδεμένα μὲ τὸ καθῆκον τοῦτο· ἐλέγετο μάλιστα, ὅτι ὁ στρατηγὸς εἶχε λάβει πληρεξουσιότητα νὰ χαρίσῃ τὴν ζωὴν εἰς τοὺς ἀξίους χάριτος. Ἐννοεῖται δ' ὅτι ἡ Ζαλέα ὅλας τὰς ἐλπίδας της εἶχεν εἰς τὸν μαρκέσιον, καὶ διὰ τοῦτο θερμῶς παρεκάλει τὸν θεὸν περὶ τῆς ἀναβρώσεως αὐτοῦ, ὅστις μόνος ἠδύνατο, καὶ ἔπρεπε νὰ χαρίσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὸν ἀγαπητὸν αὐτῆς Διέγον. Καὶ πραγματικῶς μετὰ δύο μῆνας ὡς ἐκ θαύματος ἀνέλαβεν ἐντελῶς ὁ μαρκέσιος· ἐντεῦθεν ἔφθασε καὶ ἡ ἡμέρα τῆς καταδίκης.

Ὅλα τὰ ξενοδοχεῖα ἦσαν πλήρη ἀπὸ ξένους ἐκ Γαδείρων, ἐκ Γρενάδας· μάλιστα δ' ἐκ Μαδρίτης πλεῖστοι εἶχον ἔλθει διὰ νὰ πληροφορηθῶσι τὴν ἀπόφασιν τῆς δικαστικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἐξεδόθη ἐπὶ τέλους αὐστηρὰ μὲν, ἀλλὰ δικαία. Ὁ Ζωρράστρων εἶχε καταδικασθῆ εἰς τὸν διὰ τροχοῦ θάνατον, ὁ δὲ Παῦλος Τουδίλλας εἰς ἀποκεφάλισιν, καὶ δι' ὀλιγώτερον ἔνοχοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Διέγος, εἰς τὴν ἀγχόνην. Ἡ ἀπόφασις διεδίδετο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, καὶ μεγάλην συγκίνησιν ἐπροξένησεν εἰς τὸν λαὸν, ζητοῦντα χάριν διὰ τὸν ταυρομάχον. Ἡ Ζαλέα ὅτε ἤκουσε τὴν καταδίκην ἔπεσε λειποθυμημένη εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Μαρικίτας, ἥτις καὶ αὐτὴ ἔχυνε θερμὰ δάκρυα· ὁ Δὸν Ἀλβάρος συνεκινήθη, καὶ ὅσον ἐκ μέρους του ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν Διέγον τὰ κακουργήματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑπαγορεύσει ὁ πρὸς τὴν Μαρικίταν ἔρως αὐτοῦ.

Ἡ καταδίκη ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐνώπιον ὅλων τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τῆς μεγάλης πλατείας τῆς Σεβιλλίας, ὅπου πρὸ δέκα ἐτῶν ἡ οἰκογένεια Φραγχιπαργὼ εἶχε βανατωθῆ, εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ὅπου ὁ ταυρομάχος εἶχεν εὕρει την Ζαλέαν. Τὸ πλῆθος ἐγόγγυζε, καὶ ἐζήτει χάριν διὰ τὸν ἀγαπητόν του Διέγον τὸν βασιλέα τῶν ταυρομάχων· ὡσαύτως ὁ γέρων Ματθαῖος ἦλθεν εἰς τὴν Σεβιλλίαν μὲ ὁλόκληρον τάγμα ταυρομάχων ἀπεσταλμένων ἐπίτηδες ἐκ τῆς Μαδρίτης, διὰ νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τὸν μαρκέσιον Πουντάλης χάριν διὰ τὸν Διέγον, ἢ τοὐλάχιστον ἀναβολὴν τῆς καταδίκης, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ νὰ μεταβάλῃ ὁ βασιλεὺς τὴν ποινήν.

«Κύριοί μου,» ἀπεκρίθη ὁ μαρκέσιος, «ἡ δικαιοσύνη τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος πρέπει νὰ μείνῃ ἀπρόσβλητος, οὔτε εἰς ἐσᾶς οὔτε εἰ, κανένα ἄλλον εἶναι συγκεχωρημένον νὰ ὑπεξαιρέσετε ἔνοχόν τινα ἀπὸ τῆς προσηκούσης τιμωρίας.» Ὁ Ματθαῖος τὸν παρεκάλει μετὰ δακρύων, ἀλλ' ὁ μαρκέσιος ἦτον ἄκαμπτος. Μετὰ τὸν ταυρομάχον ἦλθεν ἡ Μαρικίτα, παρακαλοῦσα τὸν πατέρα της νὰ μὴ λησμονήσῃ τὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ Διέγου Τουδίλλα, «εἰς αὐτὸν χρεωστεῖτε τὴν ζωήν σας, πάτερ!» εἶπεν ἐπὶ τέλους. — Ναί, ἀπεκρίθη ὁ μαρκέσιος, διὰ τοῦτο καὶ τῷ ἔκαμα τὴν χάριν νὰ μὴ τιμωρηθῇ ὡς ὁ Ζωρράστρων· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι χρεωστῶ τὴν ζωήν μου καὶ εἰς τὴν Ζαλέαν. Μόλις ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας, καὶ ἰδοὺ ἡ Ζαλέα μὲ τὴν κόμην λυτὴν ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ· δὲν ἠδύνατο ἀπὸ τὰ δάκρυά της νὰ προφέρῃ οὐδὲ λέξιν· ἦτο θέαμα ἐλεεινόν· καὶ ὅμως ὁ γέρων μαρκέσιος ἔμεινεν ἄκαμπτος.

Τέλος ἔφθασεν ἡ ὥρα τοῦ θανάτου· ὅλη ἡ φρουρὰ τῆς Σεβιλλίας ἦτον ἐπὶ ποδὸς, ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἠπείλει νὰ ἐλευθερώσῃ διὰ τῆς βίας τὸν ἀγαπητόν του Διέγον. Ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἐκομίσθη εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης ἐπὶ φορείου. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἔλευσίν του ἤρχισεν ἡ ἐκτέλεσις τῆς καταδίκης. Κατὰ πρῶτον ἐθανατώθη ὁ Ζωρράστρων, μὲ φρικώδεις ὀλολυγμοὺς καὶ μὲ κατάρας κατασπαραχθεὶς ἐπὶ τοῦ τροχοῦ. Μετ' αὐτὸν ἔμελλον νὰ φονευθῶσιν οἱ ἀδελφοὶ Τουδίλλα. Ἔτι μιαν φορὰν πεσοῦσα ἡ Ζαλέα εἰς τοὺς πόδας τοῦ μαρκεσίου, ἐδοκίμασε τὴν δύναμιν τῶν παρακλήσεών της, ἀλλ' εἰς μάτην· τῇ ἐπετράπη μόνον ν' ἀποχαιρετίσῃ ἐκ δευτέρου τὸν Διέγον. Ἡ Ζαλέα ἔλαβε τὰς χεῖρας τοῦ ταυρομάχου, καὶ τὰς κατέβρεχε μὲ τὰ δάκρυά της· ὁ Διέγος τῇ ἐπέτρεψε τοῦτο, καὶ λεπτόν τι μειδίαμα ἐφάνη ἐπὶ τοῦ σκυθρωποῦ του προσώπου· ἀλλ' ὅτε οἱ δήμιοι ἐπλησίασαν εἰς τὸν ἀδελφόν του, ἀμέσως διεύθυνε τὰ ὄμματα του πρὸς αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ ἔλυσαν οὗτοι τὰ δεσμὰ μεθ' ὧν οἱ δύο ἀδελφοὶ ἦσαν δεδεμένοι ὁ εἷς μετὰ τοῦ ἄλλου, οἱ κατάδικοι ἠσπάσθησαν ἀλλήλους τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν. «χάρις, χάρις δι' αὐτούς!» ἀνεβόησε τὸ πλῆθος συγκινηθὲν ἀπὸ τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμόν· οἱ στρατιῶται συνεπυκνώθησαν εἰς τὴν γραμμὴν τῶν θεατῶν, καὶ ἐγέμιζον τὰ ὅπλα των. Ὁ Παῦλος Τουδίλλας ἀνέβη εἰς τὸ πῆγμα· — μετὰ μίαν στιγμὴν εἶχε παύσει τοῦ ζῆν. Ὁ Διέγος ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ κρυυνὴν ἔρρεον τὰ δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του. Ἡ Ζαλέα τοῦ ἐφίλει τὴν χεῖρα, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἦτο πλέον εἰς κατάστασιν νὰ τὴν παρατηρήσῃ.

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς πλησιάσαντες οἱ δήμιοι ἐπέρασαν τὸν βρόχον περὶ τὸν τράχηλον τοῦ Διέγου· ἡ Ζαλέα λακτισθεῖσα ἀπὸ τοὺς δημίους ἀφῆκεν ὀξυτάτην κραυγήν· ὁ δὲ λαὸς ἀνέκραξεν ἐκ νέου· «χάρις, χάρις διὰ τὸν ταυρομάχον.» Ἤδη ἀνεσύρετο ὁ Διέγος ἐπὶ τοῦ ξυλίνου πήγματος, ὅτε ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἔδωκε σημεῖόν τι· οἱ δήμιοι ἐστάθησαν. «Δυνάμει τῆς ἐξουσίας τῆς δοθείσης μοι παρὰ τῆς Αὐτοῦ Καθολικῆς Μεγαλειότητος,» ἀνέκραξεν ὁ γέρων μαρκέσιος, «χαρίζω τὴν ζωὴν εἰς τὸν Διέγον τὸν ταυρομάχον.» Θορυβώδης ἀλαλαγμὸς ἐξερράγη μεταξὺ τοῦ συνηγμένου πλήθους· ὁ δὲ ταυρομάχος ἔτρεξεν εἰς τὴν Ζαλέαν, ἥτις λιποθυμημένη ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ. Τὸ πλῆθος ἐφορμῆσαν τότε εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, ἔφερε τον ταυρομάχον μετὰ τῆς Ζαλέας ἐν θριάμβῳ εἰς τὸ θέατρον· τὸν παρεκάλεσαν δ' εὐθὺς τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν νὰ παρουσιασθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀλλ' ὁ Διέγος τοὺς ἐζήτησε ἀναβολὴν δι' ὀκτὼ ἡμέρας. Ὁ γέρων Ματθαῖος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ταυρομάχοι συνέχαιρον αὐτὸν καὶ ἔλεγον ὅτι δὲν θὰ ἀναχωρήσουν, πρὶν τὸν ἴδωσιν ἀγωνιζόμενον ἐπὶ σκηνῆς. «Τίποτε δὲν δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ εἰς σᾶς, Κύριοί μου, ἔλεγεν ὁ Διέγος, θὰ μὲ ἰδῆτε· τὸ κατ' ἐμὲ ὅμως ἐπεθύμουν ν' ἀφήσω τὴν χώραν ταύτην, ὅπου ἡ χεὶρ τοῦ δημίου μ' ἐμίανεν.» — Ἡ χάρις τοῦ βασιλέως, εἶπεν ὁ Ματθαῖος, ὁμοιάζει τὸ οὐράνιον πῦρ, τὸ ὁποῖον καθαρίζει πᾶν ὅ,τι ἐγγίζει.»

Ὁ Διέγος μετὰ τῆς Ζαλέας ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἰκίσκον αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον μετὰ τὴν δυστυχῆ ἐκείνην ἑσπέραν, καθ' ἣν τὸν εὗρον ἐκεῖ οἱ τρεῖς ξένοι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπισκεφθῆ. Εἰς τὸ διάστημα τῶν ὀκτὼ τούτων ἡμερῶν πρὸ τῆς ταυρομαχίας, εἰς ἣν ὁ Διέγος κατὰ πρῶτον ἔμελλε νὰ παρουσιασθῇ αὖθις, ἔλαβον χώραν ἀμοιβαῖαί τινες γλυκεῖαι συνδιαλέξεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Ζαλέας. Αὐτὴ τῷ ἐξωμολογήθη τὸν ἔρωτά της, τὸν παρεκάλεσε νὰ ἀπέλθωσιν εἰς ξένας χώρας καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν τόπον, ὅπου τόσας λύπας ἐδοκίμασεν· ὁ Διέγος τῇ ὑπεσχέθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ θέλημά της.

Τέλος ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα τῆς ταυρομαχίας· ὅλον τὸ θέατρον ἦτο πλῆρες θεατῶν. Ἤδη ἀπὸ μεσημβρίας ἐπερίμενε τὸ πλῆθος πρὸ τῆς εἰσόδου. Καὶ ὁ μαρκέσιος Πουντάλης μετὰ τῆς θυγατρός του καὶ τοῦ δὸν Ἀλβάρου εἶχεν ἔλθει πρὸς τιμὴν τοῦ Διέγου· ὁ δὲ γέρων Ματθαῖος μετὰ τῶν ταυρομάχων εἶχε καθέξει ἰδιαιτέραν θέσιν. Ἤρχισε τὸ δρᾶμα. Τὸ ὄνομα τοῦ Διέγου διεδίδετο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ὅτε τέλος ἐφάνη ἐπὶ σκηνῆς, τὸν ὑπεδέχθησαν ἀτελεύτητοι χειροκροτήσεις. Ὁ ταυρομάχος ἐφόρει τὴν πολυτελεστάτην του στολὴν· χρυσοῦ θύσανοι ἐκάλυπτον τὸν ἐλαφρὸν ἐπενδύτην αὐτοῦ, ξανθὴ μεταξωτὴ ζώνη ἐσφίγγε τὴν ὀσφῦν του, τὴν δὲ κεφαλήν του ἐκάλυπτε πῖλος μεταξωτὸς μὲ πτερὸν προσηλωμένον διὰ ἀδαμαντοκοσμήτου βελόνης.

Μὲ τὴν συνήθη ἀνδρείαν καὶ χάριν κατέφερεν εἰς τὴ μανιώδες ζῶον τὴν θανατηφόρον πληγήν· θορυβώδεις χειροκροτήσεις διεδέχθησαν τὴν πρᾶξιν· ὁ ταυρομάχος περιέφερε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τοὺς θεατὰς, καὶ εἶδεν ὅτι καὶ ἡ δόνα Μαρικίτα καὶ ὁ δὸν Ἀλβάρος τὸν ἐχειροκρότουν. Ἡ Ζαλέα παρετήρει τὸν κύριόν της ἔντρομος καὶ κάτωχρος, λέγουσα καθ' ἑαυτήν. «Θεέ μου ἐλέησέ μας. Πῶς τοὺς παρατηρεῖ! ἀκόμη τὴν ἀγαπᾷ· ἀκόμη ζηλεύει τὸν δὸν Ἀλβάρον.

Εἰς τὴν δευτέραν πρᾶξιν ὁ Διέγος ἦτο μεγαλοπρεπέστερος, ἔμελλε νὰ ἀγωνισθῇ μὲ τὸν τρομερώτατον ταῦρον τῆς Σιέρρας Μορένας. Φιλοτιμούμενος νὰ φανῇ ἄξιος τῶν χειροκροτήσεων καὶ ἐπευφημιῶν τοῦ Ματθαίου καὶ τῶν λοιπῶν ταυρομάχων, τῷ κατέφερε τὴν θανάσιμον πληγὴν μετά τινα προσποιητὴν μάχην διαρκέσασαν δέκα λεπτά. Νέαι ζωηραὶ χειροκροτήσεις ἀντήχησαν πανταχόθεν. Ἀλλ' ὅτε ὁ Διέγος ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν Μαρικίταν καὶ τὸν δὸν Ἀλβάρον, ὁ δὸν Ἀλβάρος ἐκράτει τὰς χεῖρας τῆς Μαρικέτας εἰς τὰς χεῖράς του, καὶ ἐψιθύριζεν εἰς τὸ ὠτίον αὐτῆς.

Ὁ Διέγος ἠσθάνθη τὴν λύσσαν τοῦ ἔρωτός του, τῆς ζηλοτυπίας του, τοῦ ἀδιαλλάκτου μίσους του ἐξημμένην μανιωδέστερον, ἢ ἄλλοτε. Τὸ πνεῦμα τῶν Βαρτουλεΐρων ἐξύπνησεν εἰς τὴν ψυχήν του· παρεφέρετο ἀπὸ τὴν αὐτὴν μανίαν, ἀφ' ἧς καὶ ὁ τραυματισθεὶς ταῦρός του, καὶ τρομεραὶ εἰκόνες παρίσταντο εἰς τὴν φαντασίαν αὐτοῦ· ἡ εἰκὼν τοῦ ἀδελφοῦ του συρομένου ἐπὶ τὸ πῆγμα, ἡ τῆς Μαρικίτας ἐν τῷ πύργῳ μὲ λελυμένην κόμην κλαιούσης πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, καὶ ἡ τοῦ δὸν Ἀλβάρου μὲ τὸ σκῶμμα καὶ τὴν περιφρόνησιν εἰς τὰ χείλη παρέσυραν τὸ λογικόν του. «Κρῖμα εἰς ἐμέ, ἐφάνην ἀδύνατος, καὶ δὲν ὠφελήθην ἀπὸ τὴν νίκην μου, κρῖμα εἰς ἐμε!» ἔλεγε καθ' ἑαυτόν. Πτωχὴ Ζαλέα! ἡ εἰκὼν αὐτῆς δὲν ἦτον ἱκανὴ νὰ διαχύσῃ φῶς ἐπὶ τῶν ζοφερῶν τούτων ἰδεῶν.

Ἡ μανία τοῦ Διέγου ἐστράφη τότε κατὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προσώπου, ὅπερ ἐνόησεν ἡ Ζαλέα· καὶ ἠδύνατο ἴσως μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς της νὰ τὸν ἀποσύρῃ ἐκ τοῦ θεάτρου, καὶ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὰς βασανιζούσας αὐτὸν τρομερὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας ἀνεγίνωσκεν

ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ· ἀλλὰ δύναμίς τις ἀόρατος τὴν ἐκράτει ἀκίνητον εἰς τὴν θέσιν της· ὑπέφερεν ἡ δυστυχὴς ἐσωτερικῶς φρικωδεστάτας βασάνους. Ὁ Διέγος, ὅστις εἰσερχόμενος εἰς τὸ θέατρον εἶχε ῥίψει εἰς αὐτὴν βλέμματα μειδιῶντα, δὲν ἔστρεφε πλέον εἰς αὐτὴν τὸ βλέμμα· « θεέ μου! θεέ μου! » ἔλεγεν ἡ νέα παρθένος, « φώτισέ τον καὶ μίαν ἄλλην φορὰν νὰ μὲ κυττάξῃ, καὶ εἶναι σεσωσμένος. » Ἀλλ' ὁ ταυρομάχος μόνον τὴν Δόναν Μαρικίταν ἠτένιζεν, ἥτις εἶχε τὴν προσοχήν της εἰς τὰς ἐρωτικὰς ἐκφράσεις τοῦ μνηστῆρός της.

Ὁ τελευταῖος ταῦρος εἰσήχθη. Τοῦ δὲ Διέγου ἡ ζηλότυπος μανία εἶχε φθάσει εἰς τὸν ὕψιστον αὐτῆς βαθμόν. Ἀντὶ νὰ ἀγωνισθῇ μὲ τὸν ταῦρον, ὡς τὸ ἐπερίμενον ὅλοι, ἐφώρμησε μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα εἰς τὸ θεωρεῖον τοῦ μαρκεσίου Πουντάλης καὶ ἀτενίσας μὲ ἄγριον καὶ σκωπτικὸν βλέμμα εἰς τοὺς δύο ἐρωμένους ἀνέκραξε μὲ τρομερὰν φωνήν: « Εὐχαρίστησε τὸν θεόν, Κύριε Μαρκέσε, ὅτι μοὶ ἐχάρισας τὴν ζωήν. Δὸν Ἀλβάρε, ἰδὲ τὸ ξίφος τοῦτο· ἠδύνατο ἤδη νὰ σὲ διατρυπήσῃ, ἀλλὰ σὲ λυποῦμαι, καὶ ἀποθνήσκω ἐγώ. Ὑγίαινε Μαρικίτα! ὑγίαινε! ἀρκετὸν χρόνον ἔζησα, ἀφοῦ ὁ ἔρως σου δὲν ἀνήκει εἰς ἐμέ.

Δὲν ἠξεύρομεν ποῖος ἀγαθὸς δαίμων ἐμπόδισε τὸν ταυρομάχον ἀπὸ τοῦ νὰ κάμῃ τριπλοῦν φόνον, ἀλλ' ἡ ἀθῶα Ζαλέα παρεκάλει ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὁ Διέγος Τουδίλλας ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν ἐφώρμησεν ἐπὶ τοῦ ταύρου, καὶ ἐμπήξας τὸ ξίφος εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ, ἐστάθη μὲ σταυρωμένας χεῖρας ἐνώπιόν του· ἀλλὰ τὸ ἠρεθισμένον ζῶον ἐσφενδόνισε μὲ τὰ κέρατά του τὸν ταυρομάχον εἰς τὸν ἀέρα, καὶ τὸν ἐπάτει ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ τότε ἠκούσθησαν φωναί τινες· « Εὖγε! εὖγε τὸν ταῦρον! » ὁ ταυρομάχος ἐδοκίμασε νὰ σηκωθῇ, ἀλλ' εἰς μάτην· τὸν εἶχον ἐγκαταλείψει πλέον αἱ δυνάμεις· ἀμέσως εἶκοσι ταυρομάχοι ἐφώρμησαν εἰς τὴν σκηνήν, ὁ δὲ Δὸν Ἀλβάρος ἐπήδησεν ἀπὸ τὸ θεωρεῖόν του, καὶ ἐκέντησε τὸν ταῦρον ἐπιτηδείως μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν δεξιὰν μασχάλην, ὥστε ὁ ταῦρος κατέπεσεν. — « Εὖγε! εὖγε! ζήτω ὁ Δὸν Ἀλβάρος! ἐφώναζε τὸ πλῆθος· ὁ Ἀλβάρος ῥίψας ἓν περιφρονητικὸν βλέμμα εἰς τὸν ταυρομάχον ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μαρικίταν. Ἡ Ζαλέα δραμοῦσα ἐγονυπέτησε παρὰ τὸν Διέγον· εἰς δὲ τὰ θεωρεῖα τῆς τρίτης σειρᾶς ἠκούσθησαν συριγμοί τινες, τὸ παρωργισμένον πλῆθος ἀνέκραζεν, ἂς ἀποθάνῃ ὁ σκύλος, ὁ βαρβαρόφρων, ὁ κακοῦργος, ὁ δήμιος, ἂς ἀποθάνῃ ὁ μακελλάρης! » ἂς ἀποθάνῃ ὁ μακελλάρης! αὗται ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις αἵτινες προσέβαλον τὰς ἀκοὰς τοῦ ἀποθνήσκοντος Διέγου. Τοιοῦτος ἦτον ὁ ἀποχαιρετισμὸς τῆς πόλεως Σεβιλλίας πρὸς τὸν Διέγον Τουδίλλαν τὸν βασιλέα τῶν ταυρομάχων!

« Ἰδοὺ ὁ λαὸς· » ἐψιθύρισεν ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἐπιστρέφων μετὰ τῆς Μαρικίτας καὶ τοῦ Δὸν Ἀλβάρου. Ὁ δὲ ταυρομάχος ἐφέρθη εἴς τι παρακείμενον δωμάτιον, καὶ οἱ ἰατροὶ κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ τὸν σώσωσιν. Ἡ Ζαλέα ἠρώτα μετὰ δακρύων ἂν ὑπάρχῃ ἐλπὶς σωτηρίας, καὶ κανεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν παρηγορήσῃ, οὐδ' ὁ γέρων Ματθαῖος, ὅστις ἐκάθητο κλαίων πλησίον τῆς κλίνης τοῦ ποτὲ ἀντιζήλου αὐτοῦ. Τέλος ἐπροσκαλέσθη ὁ πνευματικὸς, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ὁποίου ὁ Διέγος ἐφάνη ἡσυχώτερος. « Μόνη ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν εἶναι ἡ θεραπεία τῆς ψυχῆς. »

Γαβριὴλ Σοφοκλῆς.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΗΣ

ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

(Τέλος. Ἴδε Φυλλ. ΟΣΤ'.)

—ο—

Τὸ Κράτος τοῦ Χρυσοῦ-Ὀρδίου ὑφίστατο ἀκόμη ὡς μεσοτειχον μεταξὺ τῶν Ῥώσσων καὶ τῆς Ταυρικῆς. Εἰς τὴν καταστροφήν του, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου σκοποῦ τῆς Μόσχας, συνετέλεσε καὶ μία γυνὴ Ἑλληνίς, δηλαδὴ ἡ περίφημος Σοφία, ἡ τοῦ τελευταίου Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος ἀνεψιά. Ὑπανδρευθεῖσα μετὰ τοῦ Μεγάλου Κναίζου Ἰωάννου Γ'. Βασιλειάδου, περὶ οὗ ἀνωτέρω λόγος, δὲν ἔπαυε καθ' ἡμέραν ἐρωτῶσα τὸν σύζυγόν της « πόσον χρόνον ὀφείλω νὰ ἦμαι δούλη τῶν Μογγόλων; » ἐωσοῦ ἐπέτυχε τῆς εὐχῆς (67). Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον, ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου Δ'. βλέπομεν τοὺς Ῥώσσους, καὶ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ὁδὸν, στρατευομένους εἰς τὰ πέριξ τοῦ Περεκωπίου φρουρίου, ὅπερ κτισθὲν ὑπὸ τῶν Τατάρων ἐν αὐτῷ τῷ ἰσθμῷ, ἐχρησίμευεν ὡς κλεὶς τῆς Χερσονήσου. Μολαταῦτα ἡ βασιλεία τῶν Χάνων, ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔμεινε πολὺν ἀκόμη χρόνον ἀκλόνητος. Οὐδὲ αἱ περίφημοι νῖκαι τοῦ Μεγάλου Πέτρου δὲν ἐξεταθήσαν ἕως εἰς τὴν κυρίως Ταυρικὴν, ἂν καὶ περιεποίησαν τῇ Ῥωσσίᾳ τὴν μέχρι τῆς Μαιώτιδος χώραν, ὅπου εὑρέθη τὸ ὡς θαλάσσιον ὁρμητήριον κατάλληλον Ἀζώβιον. Ἐπὶ δὲ τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ἄννης, οἱ δύο γνωστοὶ στρατηγοὶ Μίνιχος καὶ Λάτχης, ὁ μὲν διὰ ξηρᾶς, ὁ δὲ διὰ θαλάσσης, εἰσβαλόντες εἰς τὴν Χερσόνησον, ἐξεπολιόρκησαν τὰς πλείστας πόλεις καὶ αὐτὴν τὴν Βαχτσισαράϊαν. Καὶ μολονότι ἐγκαταλείψαντες αὐτὴν ἐπέστρεψαν πάλιν, ὅμως ἔκτοτε ἡ τελευταία τύχη τῆς Ταυρικῆς ἦτο φανερά. Τὰ ἀποτελέσματα, ὡς πρὸς αὐτὴν τῶν δύο Τουρκικῶν πολέμων ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης, κατὰ τὰ ἔτη 1769—1774 καὶ 1787—1791, θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, καθὼς καὶ τῶν ὡς

(67) Καραμζίνος. VI. 71.

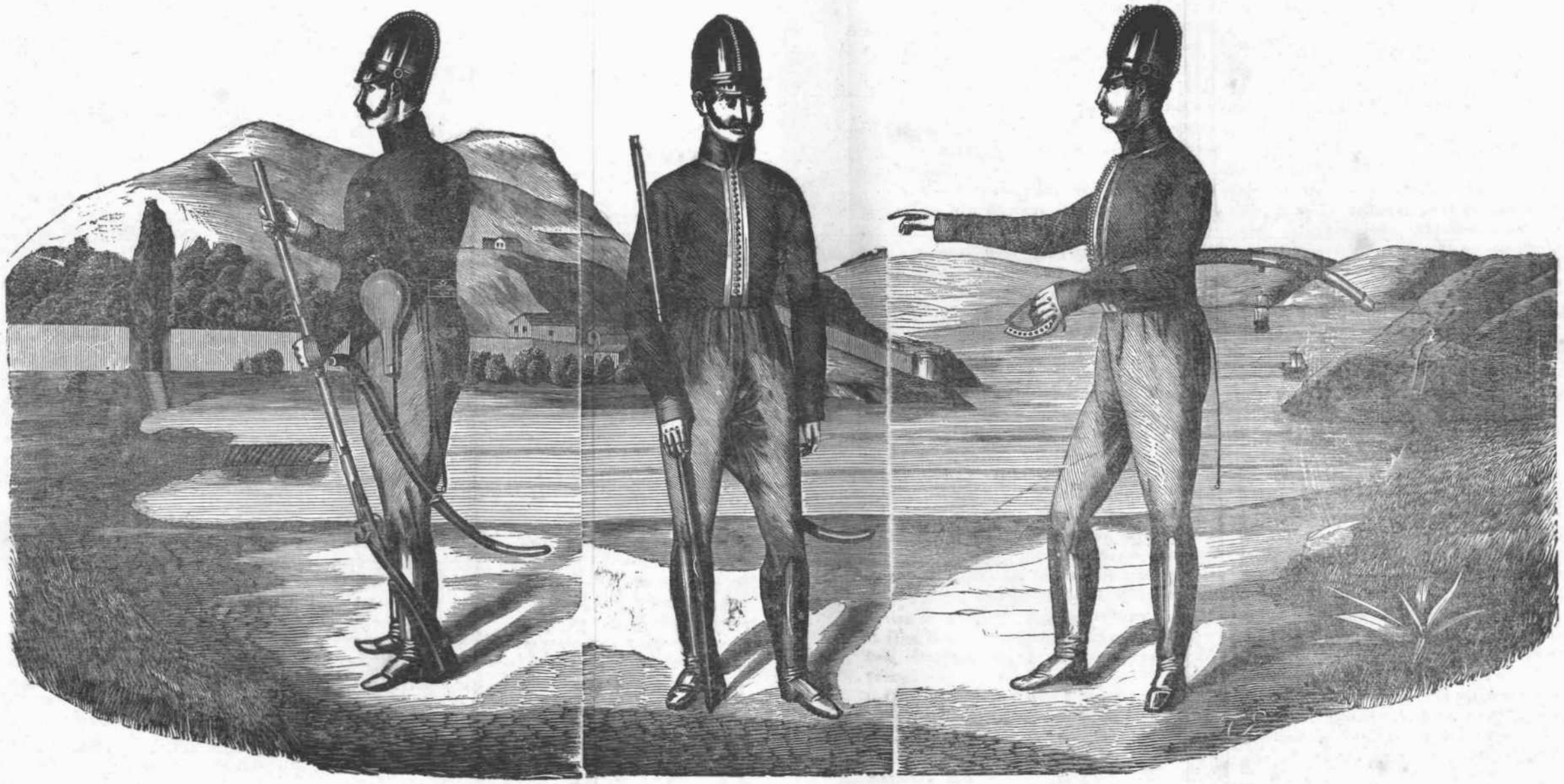

Στρατιώτης. Ὑπαξιωματικός. Ἀξιωματικός.

κρὸς τὴν λοιπὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν πραχθέντων ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων Ἀλεξάνδρου καὶ Νικολάου.

Εἶνε πασίγνωστον ὅτι αἱ συνέπειαι ὅλων τῶν ἐκστρατειῶν τούτων ἐνδιέφερον τοὺς πανταχοῦ τότε Ἕλληνας. Διὰ μὲν τοὺς ἐν τῇ Ταυρικῇ κατ' ἀρχὰς δὲν ἦσαν ἐπωφελεῖς, διότι οἱ Τατάροι, ὅσον βιαιότερον ἐστενοχωροῦντο ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, τοσοῦτον φιλεκδικώτερον κατεδίωκον τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους των. Ἡ τοπικὴ παράδοσις μνημονεύει ἱερέων Ἑλλήνων, οἵτινες λειτουργοῦντες ἐφονεύθησαν ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκκλησίαις ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν· ὅσῳ δὲ ἡ καταδυναστεία ηὔξανε, τοσούτῳ ἐπροχώρει ἡ ὥρα τῆς ἀπὸ αὐτῶν ἀπαλλαγῆς. Τὰ πικρὰ παράπονα, τὰ ὁποῖα οἱ Ταυρικοὶ Ἕλληνες καὶ ἄλλοι Χριστιανοί, τὰ πάνδεινα πάσχοντες, ἀνέφερον, τῷ 1764, πρὸς τὸν Ῥωσσικὸν ἐν τῇ Βαχτσισαραΐᾳ ἀντιπρέσβυν Νικηφοροβίον ἔμελλον ἐντὸς ὀλίγου νὰ θεραπευθῶσιν.

Ἐξερράγη ὁ πρῶτος ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης πόλεμος μετὰ τῶν Τούρκων. Αἱ νῖκαι τῶν Ῥώσσων, ὑπὸ μὲν τὸν Ὀρλόφιον ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει, ὑπὸ δὲ τὸν Δολγορούκιον ἐν τῇ Ταυρικῇ, ἐπέφεραν τὰ μεγαλήτερα ἀποτελέσματα. Αὗται μὲν ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ἀνακηρύξωσι τὴν αὐτονομίαν τοῦ Ταυρικοῦ Χανάτου καὶ νὰ παραδώσωσι τὰ ἐνταῦθα ὀχυρὰ πολίσματα Κερτζ καὶ Γενικαλὲ τοῖς Ῥώσσοις· αἱ δὲ τοῦ Ὀρλοφίου ἐπροξένουν μεγάλην τινὰ μετανάστευσιν Ἑλλήνων εἰς τὰ ῥηθέντα φρούρια, περὶ ἧς θέλομεν ὁμιλήσει ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Οἱ Ταυροέλληνες, τοιουτοτρόπως ἀπαλλαγέντες τοῦ ἑνὸς τῶν δεσποτῶν των, ἤρχιζον νὰ ἀπαιτῶσι καὶ ἄλλας ὠφελείας· ἀνεγείρονται ὡσὰν ἀπὸ μακρᾶς ναρκώσεως καὶ ληθαργίας εἰς νεαρὰν δραστηριότητα καὶ ἐνέργειαν. Σκεπτόμενοι περὶ τῆς συμπαθείας καὶ τῶν ἐνίοτε ἤδη ἐν αὐτῷ τῷ Ῥωσσικῷ κώδηκι μνημονευθέντων προνομίων, ἅτινα οἱ ὁμογενεῖς των ἐκαρποῦντο εἰς τὴν Μόσχαν, τὸ Κιόβιον, τὸ Νεσχίνιον, πρὸ πάντων δὲ περὶ τῆς ἐξαιρέτου τῆς Αὐτοκρατορίσσης εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εὐνοίας, ἀποφασίζουσι νὰ ἐπικαλεσθῶσιν εἰς ἑαυτοὺς τὸ ἔλεος αὐτῆς. Κατ' εὐτυχίαν ἔζη τότε μεταξὺ των ἀνὴρ ἐπιτήδειος εἰς τὸ νὰ διευθύνῃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Οὗτος ἦν ὁ τῶν ἐν Μαρίεν ἢ Μαριανουπόλει, (προαστείῳ τῆς πρωτευούσης τῶν Χάνων) κατοικούντων Ἑλλήνων ἱερεὺς τοὔνομα Ἰγνάτιος, ὁ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου « Καφφαϊκὴς καὶ Γοτθικὴς Μητροπολίτης » διορισθείς. Κατὰ συμβουλὴν τῶν προκριτωτέρων τῆς χώρας, συνέταξεν ἀναφορὰν, τῇ 16 Ἰουνίου τοῦ 1778, πρὸς τὴν Αὐτοκρατόρισσαν, διαλαμβάνουσαν τὰς θερμὰς τῶν Ταυροελλήνων Χριστιανῶν παρακλήσεις, ὅπως αὕτη εὐδοκήσει νὰ ὑποδεχθῇ αὐτοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν της καὶ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀποκαταστηθῶσιν ἐν Ῥωσσίᾳ. Τὴν δὲ ἀναφορὰν ταύτην ἐνεχείρισαν εἰς τὸν διάσημον Σουβάροφ, εὑρισκόμενον τότε εἰς Βαχτσισαράϊαν, ὅστις τῷ ἐπιόντι ἔτει τὴν ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν Πετρούπολιν.

Ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀπάντησις τῆς Αὐτοκρατορίσσης ἀρκούντως ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἤλπισαν ἐπὶ ματαίῳ· ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐξεδόθη τῇ 21 Μαΐου 1779 καὶ εὑρίσκεται ἐν τῇ πλήρει συλλογῇ τῶν Οὐκαζίων (68). Ἰδοὺ ἐν συντομίᾳ τινὰ αὐτῆς κεφαλαία. Α) Ἅπαντες οἱ Ταυρικοὶ Χριστιανοί, οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ μετοικήσωσιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἃς ἦνε πεπεισμένοι εἰς τὴν προστασίαν τῆς Αὐτοκρατορίσσης· ὅσοι ἐξ αὐτῶν εἶνε ὀφειλέται τῷ Χάνῳ, ἀπαλλάσσονται τῶν χρεῶν δημοσίᾳ· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐνδεέσιν ἐπιχορηγοῦνται τὰ τῆς ὁδοιπορίας. Β) Καρποφόρα γήπεδα διανέμονται αὐτοῖς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀζωβίου (ἥτις νῦν τῆς Αἰκατερινοσλάβης) ὁμοῦ μετὰ ὅλων τῶν ἐκεῖσε ἁλικῶν, ἐλευθέρων ἀεὶ παντὸς δασμοῦ. Γ) Τοῖς ἐμπόροις καὶ χειροτέχναις ἐπιτρέπεται νὰ ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὴν Αἰκατερινοσλάβην καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ κατασκευασθῇ Μαριούπολιν. Δ) Φορολογία ἐπιβάλλεται αὐτοῖς μόνον μετὰ παρέλευσιν 10 ἐτῶν (ἀλλὰ καὶ τότε κατὰ εὐτελεστάτην διατίμησιν). Ε) Ἡ Κυβέρνησις θέλει λάβει πρόνοιαν περὶ τῆς δαπάνης τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς οἰκοδομημάτων. ΣΤ) Πάσης κατὰ καιρὸν στρατολογίας εἶνε ἐλεύθεροι Ζ) Συγχωρεῖται αὐτοῖς ὅπως διοικῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν δημαρχίαν καὶ ἀστυνομίαν των. Η) Ὡς πρὸς τὴν ἐμπορίαν, ναυτιλίαν, καὶ παντὸς εἴδους βιομηχανίαν, ἀπολαμβάνουσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ἅπερ οἱ λοιποὶ ὑπήκοοι τῆς ἐπικρατείας.

Καὶ πρὶν ἔτι δημοσιευθῇ ἡ δωρητικὴ αὕτη διάταξις ἤρχισαν νὰ προετοιμάζωνται διὰ τὴν μετοικεσίαν. Ὁ Ἰγνάτιος ἦτο εἰς τοῦτο ἀκάματος. « Καθὼς ὁ Μωσῆς, » λέγει ὁ ἀρχιερεὺς Γαβριὴλ, ὁ περιγράψας τὸ περίεργον τοῦτο γεγονός, « καθὼς ὁ Μωσῆς ἐξήγαγε τοὺς Ἰσραηλίτας ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς δουλείας εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, οὕτως ὁ Ἰγνάτιος ἐλευθέρωσε τοὺς συμπατριώτας του ἀπὸ τοῦ σκληροῦ τῶν Τούρκων ζυγοῦ. Ἡ πρόσκλησίς του καλῶς ἀντήχησεν καὶ συγκατέπεισεν ἅπασαν τὴν Ταυρικὴν πανταχοῦ ὁ λαὸς ἀνιστάμενος συρρέει ἀγεληδὸν περὶ τὸν ἱερέα, ἐγκαταλείπων ἀδακρυτὶ τὰς κατοικίας καὶ τὰς γενεθλίους ἑστίας του, τοὺς ἱεροὺς ναοὺς καὶ τὰ θυσιαστήρια. Πολλὰ χωρία κατερημώθησαν· πολλὰ διάκεινται οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.»

Ὁ δὲ Χάνος οὐδόλως τὴν μετανάστευσιν ἐδυσκόλευε, διότι, κατὰ τοὺς θεσμοὺς τοῦ Χανάτου, ὅλοι οἱ ἀδέσποτοι ἀγροὶ ἔγιναν ἰδιοκτησία αὐτοῦ, καὶ περαιτέρω τὸ προσωρατικὸν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δὲν ἐξετείνετο.

Ὑπὲρ τὰς 20 χιλιάδας Ἑλλήνων, ἄνδρες, γυναῖκες, τέκνα, ὥρμησαν πρὸς τὴν νέαν πατρίδα των. Ἡ προσδιωρισμένη αὐτοῖς χώρα, μολονότι φύσει πολύκαρπος, ἦτο ὅμως ἀκόμη ὀλίγον καλλιεργημένη, χρησιμεύουσα πρότερον ὡς νομὴ τῶν ἵππων τῶν Κο-

---

(68) Ὑπ' ἀριθμὸν 14.879. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν διαδόχων τῆς Αἰκατερίνης Αὐτοκρατόρων, διαφυλάσσεται παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ τῆς Μαριουπόλεως δικαστηρίῳ, ἐντὸς περιχρύσου ἀργυρᾶς θήκης.

ζάκων. Καθιδρυθέντων δὲ ἐκεῖσε τῶν Ταυροελλήνων, νέα σπουδή, νέα φιλοπονία ἀναβλαστάνει εἰς τὰς στέππας· οἱ μὲν γεωργοῦσι τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους, οἱ δὲ συλλέγουσι λίθους καὶ ὑλικόν, ἄλλοι δὲ κατασκευάζουσιν οἰκήματα. Εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Μαιώτιδος, κατά τινα ὡραῖον πρὸς τὴν λίμνην λόφον, (πλησίον τοῦ ποταμοῦ Καλκᾶς, (69) ὅπου πρὸ 555 ἐτῶν εἶχε συμβῆ ἡ δυστυχὴς ἐκείνη μάχη, ἥτις καὶ ἔφερε τοὺς τότε Ταυροέλληνας εἰς τὴν τυραννίαν, ἣν διέφευγον ἤδη οἱ ἀπόγονοί των) κατέβαλον τὰ θεμέλια πόλεως, ἔχοντες κυρίως φροντίδα περὶ κατασκευῆς ναοῦ, ὅπου παρακατέθεσαν τὰ διασωθέντα ἐκ τῆς Ταυρικῆς ἱερὰ πράγματα, οἷον τὰς εἰκόνας, τὰ ἅμφια κ. α. Τὸ δὲ κτίσμα τοῦτο, ἀπέχον περίπου 150 χιλιόμετρα τοῦ μεγάλου ἐμπορείου Ταγανρόγου, ὠνόμασαν Μαριούπολιν, εἰς μνήμην τῆς ἐν τῷ Κριμίῳ προϊσταμένης ποτὲ κοινότητός των.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ Μαριούπολις περιέχει 3300 κατοίκους, τοὺς πλείστους, Ἕλληνας, τέσσαρας ὀρθοδόξους ἐκκλησίας, ἑλληνικὴν δημαρχίαν, ἓν ἑλληνικὸν σχολεῖον, ὀλίγα τινά, ἀλλ' ἀσήμαντα, τεχνουργεῖα, δηλαδὴ μακαρονίων, ὀπτῶν πλίνθων, ἀσβέστου κτλ. Ὁ ἐν τῷ προαστείῳ ναὸς τῆς Θεοτόκου θεωρεῖται πρὸ πάντων ὡς πολλὰ σεβαστὸς ἕνεκα τῆς παλαιοτάτης καὶ πολυτίμου τῆς ἁγίας Παρθένου εἰκόνος· ἐν αὐτῷ συνέρχονται προσκυνηταὶ πανταχόθεν τῆς ἐπαρχίας, εὐλαβείας χάριν.

Τὸ ἐπικρατέστερον μέρος τῶν μεταναστῶν κατεστάθησαν ἐν τοῖς ἀγροῖς, λαβόντες ἕκαστος τριάκοντα Ῥωσσικὰ (ἑκατὸν εἴκοσι πέντε Γερμανικὰ) στρέμματα γηπέδου. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐσύστησαν εἴκοσιν ἀποικίας, πολισθέντες ὕστερον ἔτι τέσσαρας, τὰς ὁποίας ὠνόματαν ὁμοίως μὲ τὰς πατρῴας κώμας των, οἷον Καμάρκν Γενισάλαν, Γοΐρσουφ, Λάσπκν, Μαγκώπιον, κτλ· ἔχουσι δὲ (πῶς γὰρ οὔ;) καὶ τὴν «Κωνσταντινούπολιν» αὐτῶν καὶ «Ἰγνατίαν», κληθεῖσαν οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ μητροπολίτου των.

Ὁ ἀξιομνημόνευτος οὗτος ἀνὴρ κατῴκει πρῶτον, ὡς καὶ οἱ λοιποί, εἰς πρόστυχον ὑπόγειον καλύβην. Βραδύτερον παρεσκευάσθη μὲν πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ λίθινον οἰκοδόμημα ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' ὁ πολλὰ ἤδη γέρων προτιμᾶτο τὴν διαμονὴν εἰς τὴν ἐξοχὴν παρὰ τῷ ποταμῷ Καλμίῳ, ὅπου εἶχεν ἀγροικίαν μετὰ μεγάλου κήπου καὶ παρεκκλήσιον. Ἤρχισε νὰ ἀνεγείρῃ αὐτόθι καὶ μοναστήριον, σεμνυνόμενον ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἀλλὰ ὁ θάνατος αὐτοῦ, ἤδη ἄγοντος τὸ ἑβδομηκοστὸν καὶ ἑπέκεινα ἔτος τῆς ἡλικίας, διέκοψε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, τὸ 1786. Ἀποβιώσαντος τοῦ Ἰγνατίου, ἐξέλιπεν ἡ *Γοτθία* λεγομένη ἐπισκοπὴ ἐξ ὁλοκλήρου. (69α)

(69) Παράβ. τὴν σημ. 13 τῆς παρούσης διατριβῆς.

(69α) Ὁ διάδοχος καὶ συμπατριώτης τοῦ Ἰγνατίου Δωρόθεος, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ ἐπισκόπου Θεοδοσίας καὶ Μαριουπόλεως, μετέφερε τὴν καθέδραν του εἰς τὴν Ταυρικήν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὴν αὐτὴν ἐπισκοπὴν, μετονομασθεῖσαν Αἰκατερινοσλάβης καὶ Ταγανρόγου, ἀρχιερατεύει ὁ σεβασμιώτατος Ἰννοκέντιος, ἐν δὲ τῇ Μαριουπόλει ὁ προϊστάμενος ἱερεὺς εἶνε ὁ Κ. Ὀρέστης Παντελεήμων.

Ὡς πατὴρ ἀνεχόμενος πάντα ἐπ' ἀγαθῷ τῶν τέκνων, ὁ Ἰγνάτιος ἐθεράπευε διηνεκῶς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητός του. Τῷ ὄντι αὕτη ἡ μέριμνα καὶ περιποίησις αὐτοῦ τόσῳ μᾶλλον ἦτο ἐπωφελής, ὅσῳ προῆλθον ἐπικινδυνότατα νοσήματα ἐκ τῶν πόνων τοῦ συνοικισμοῦ καὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ κλίματος μεταξὺ τῶν πρότερον εἰς τὸν διαφερόντως εὔκρατον ἀέρα τῆς Ταυρίδος εἰθισμένων. Ἡ ἐλάττωσις τῶν Ἑλλήνων ἐντὸς τῶν πρώτων ἐτῶν ἔγινε τοσαύτη, ὥστε τῷ 1792, κατὰ τὰς δημοσίους καταγραφάς, τὸ ὅλον αὐτῶν δὲν ὑπερέβαινε τὸν ἀριθμὸν τῶν 18,000. Εἶχεν αὕτη ὅρως, ἐκτὸς τῶν νοσημάτων, καὶ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ταύτην, ὅτι πολλοί, κατακτηθέντος τῷ 1783 τοῦ Κριμίου ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ἐπέστρεψαν ἐκεῖσε. Βραδύτερον δὲ πάλιν ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἔκαμε μεγάλας προόδους, ὥστε ὑπολογίζεται τώρα εἰς 36,000, συμπεριλαμβανομένων τῶν ὕστερον ἀπὸ τῆς Ἀνάπης καὶ τῆς Τουρείας ἐπελθόντων Ἑλλήνων καὶ ὀλίγων τινῶν ἀπὸ τῆς Βασσαραβίας.

Οἱ περὶ τὴν Μαιώτιδα Ἕλληνες, ὡς ἔκπαλαι ἔμποροι μᾶλλον τῆς κηπουρίας καὶ ἀμπελουργίας ἢ τῶν κυρίως γεωργικῶν, δὲν ἤξευρον νὰ προάξωσι τὰς πεδιάδας τῆς στέππης εἰς τὸν τῆς βελτιώσεως βαθμόν, εἰς ὃν ἔφερόν τας οἱ ὅμοροι αὐτοῖς πρὸς δύσιν Γερμανικῶν Μεννονιτῶν ἄποικοι. Ὡσαύτως καὶ ἡ ἐμπορεία καὶ ἡ ναυτιλία των βραδέως μόνον προοδεύουσιν. Ἀκμάζουσι δὲ καλῶς τὰ ἁλιευτικὰ παρ' αὐτοῖς καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὸ χαβιάριον, ὅπερ τρώγουσιν οἱ ἐν Ἑλλάδι Ἕλληνες, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συνάγεται πρῶτον καὶ προπαρασκευάζεται ὑπὸ τῶν Ποντικῶν συμπατριωτῶν των.

Περὶ τῆς πνευματικῆς τῶν ἐκεῖσε ἀνατροφῆς καὶ ἀναπτύξεως ἡ Κυβέρνησις πρὸ πολλοῦ ἐπρονόησε, συστήσασα Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἐν Μαριουπόλει· ἄλλα δὲ παιδαγωγεῖα ὑπάρχουσι κατὰ τὰς κώμας διευθυνόμενα ὑπὸ τῶν ἱερέων. Τοιαύτη περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως φροντὶς προάγει καλοὺς καρπούς· οἱ νέοι ὁμιλοῦσιν ἤδη τὴν Ἑλληνικὴν καθαρώτερα παρὰ οἱ προγενέστεροι· ἡ Ταταρική ἀποκρούεται ἀεὶ μᾶλλον, καὶ παρὰ τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ καὶ παρὰ τῇ κατηχήσει καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ χρόνος θέλει ἐξαλείψει καὶ τὰ ἄλλα εἴτε ὡς πρὸς τὰ ἔθιμα εἴτε ὡς πρὸς τὸν ἱματισμὸν λείψανα τῆς μακρᾶς καταδυναστείας αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τατάρων. Διὰ τί λοιπὸν νὰ ἀπελπίζεταί τις, ὅτι καὶ οἱ ἄποικοι οὗτοι, οἵτινες, ἀφ' ὅτου κατὰ τὸν 6 πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα κατέλιπον τὴν ἐπιφανῆ ἰδίαν των πατρίδα, τόσα βάσανα ὑπέφερον, εἰς τόσας ἐναλλαγὰς τῆς τύχης ἐπέζησαν, θέλουσί ποτε, σὺν θεῷ, εἰς τὸ μέλλον δικαιολογήσει τὴν καταγωγήν των.;

Δὲν εἶχον δὲ ἀκολουθήσει ὅλοι οἱ Ταυροέλληνες τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὴν Ῥωσσίαν· διέμειναν, ὡς εὑρίσκομεν ἐκ στασιστικῶν καταλόγων, ἀκόμη κατὰ τὸ ἔτος 1779 τοὐλάχιστον 10000 ἐν τῇ χερσονήσῳ· οἱ μὲν διότι ἐκέρδιζον πολλὰ χρήματα ἐκ τῆς ἐφολαβίας τῶν ὑποστατικῶν τοῦ Χάνου, οἱ δὲ ἀπεκδεχόμενοι τὴν ὥραν, ὅτε πᾶσα ἡ χώρα ἐκείνη ἔμελλε νὰ ὑποταχθῇ τοῖς Ῥώσσοις. Τῇ ἀληθείᾳ τὸ συμβὰν τοῦτο δὲν ἐβράδυνεν· ὁ Χάνος, εἰς τὰ ἔσχατα πολλάκις ἐνοχληθεὶς ὑπὸ τῶν Μουρζῶν καὶ ἄλλων μεγιστάνων του, ἀφῆκε τῷ ἔτει 1783, ὅπως διάγῃ ἄνετον καὶ ἥσυχον βίον, ὅλον τὸ Κρίμιον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Ῥώσσων. Οὕτως κατέδυ καὶ ἡ τελευταία σκιὰ τῆς φοβερᾶς ποτε τῶν Τατάρων δυναστείας. Τότε ἐπανῆλθον, ὡς εἴπομεν ἤδη, πλῆθος τῶν ἐν τῇ Ἀζοβικῇ ἐπαρχίᾳ Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀσφαλῶς καὶ εἰρηνικῶς ἔχουσαν Ταυρικήν. Ηὔξανε δ' λαὸς οὗτος προσέτι, ἀφοῦ, δυνάμει τοῦ κατὰ τὸ 1798 ὀυκαζίου, ὁ μοεθνεῖς ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος μάλιστα καὶ τῆς Σινώπης διεβήσαν εἰς τὴν Θεοδοσίαν, ὅπου ἔτυχον σπανίας εὐνοίας ἐκ μέρους τοῦ κυβερνήτου Βρονεβσκίου (1812)· ὥστε τὸ σύμπαν τῶν ἄχρι τοῦδε αὐτόθι κατοικούντων Ἑλλήνων ὑπερβαίνει τοὺς 16500. Ἀπολαμβάνουσι δὲ πάντες τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ὡς οἱ αὐτόχθονες, τινὲς δὲ καὶ ἰδιαίτερα προνόμια, μετερχόμενοι οἱ μὲν τὴν γεωργίαν, οἱ δὲ τὸ ἐμπόριον, ἄλλοι τὰ πολιτικά, ἄλλοι τὰ στρατιωτικά.

Δὲν σκοπεύομεν νὰ διηγηθῶμεν τὰ καθ' ἕκαστα περὶ αὐτῶν. Μολαταῦτα εἰς κλάδος αὐτῶν ἀπαιτεῖ ἰδίαν ἐξιστόρησιν, ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀξιομνημόνευτος, ἐννοῶ τὸ λεγόμενον «Μπαλακλαβικὸν Ἑλλήνων Τάγμα». Ἡ ἀρειμάνιος αὕτη φυλὴ ἠξιώθη ἐγκρίτου χρονογράφου, τοῦ ἐξοχωτάτου Ῥώσσου Σαφονοβίου. Καὶ ἡμεῖς εἴχομεν κατὰ νοῦν νὰ μεταφράσωμεν ἐν ἐκτάσει τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀκριβέστατα ἐπεξειργασμένην πραγματείαν (70), ἀλλὰ τὸ στενὸν τοῦ παρόντος ἄρθρου δὲν μᾶς ἐπιτρέπει, εἰμὴ νὰ ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ ἀποσπάσματα αὐτῆς.

Ζῇ εἰσέτι ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ μνήμη τοῦ πρώτου τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου καὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὀρλοφίου, εἰς τῆς ὁποίας τὰ λαμπρὰ κατορθώματα οἱ Μανιάται καὶ οἱ τοῦ Ἀρχιπελάγους νησιῶται τόσον ἀνδρείως συνετέλεσαν. Κρίνομεν διὰ τοῦτο περιττὸν νὰ γράφωμεν ἐν ἐκτάσει ἐνταῦθα πράγματα γνωστά.

Ἅμα μετὰ τὴν διακήρυξιν τοῦ πολέμου, ὁ Ῥωσσικὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν πρόεδρος, Κόμης Πανῖνος, δι' ἐπιστολῆς ἡμερολογουμένης τῇ 22 Ἰανουαρίου 1769, προέτρεψε τὸν ἐν Ἰθώμῃ Στέρανον Μαυρομιχάλην, ἀρχηγὸν τῶν Σπαρτιατικῶν λεγεώνων, εἰς σύμπραξιν μετὰ τῶν ὁμοθρήσκων του. Ἐπίσης ὁ Ὀρλόφιος, εἰσπλεύσας μὲ τὸν στόλον εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, δημοσιεύει ἀνάλογον προκήρυξιν τῆς Αὐτοκρατορίσσης. Ὁ Μαυρομιχάλης ἀσπάζεται πρωθυμότατα τὴν πρότασιν τοῦ Πανίνου, ἀποκρινόμενος καὶ διὰ γραμμάτων καὶ διὰ ἐξαποστολῆς πρὸς τὸν Ὀρλόφιον, τοῦ ἑαυτοῦ ἀνεψιοῦ καὶ τοῦ Κ. Ἀγγέλου Ἀδαμοπούλου. Ἔν τινι ἀκολουθῷ ἐπιστολῇ ὁ Ῥωσσικὸς Ναύαρχος ἐκφράζει τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐχαρίστησιν, προσθέτων ἐπὶ τέλους τάδε· «ἓν μόνον παρ' ὑμῶν ἐξαιτοῦμαι, ὁμονοεῖτε καὶ ὁ θεὸς θέλει εὐλογήσει τὰ ὅπλα Σας.»

Ἀμέσως οἱ Ἕλληνες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Πελοποννήσιοι καὶ Αἰγαιοπελαγῖται ἰδίᾳ των δαπάνῃ συνεκρότησαν ὀκτὼ τάγματα στρατοῦ, ὅστις ἀδελφικῶς ἐσυμμερίζετο μὲ τοὺς Ῥωσσους πάντα τῶν μαχῶν κίνδυνον καὶ πόνον, πάντα τῶν νικῶν στέφανον, μὴ ἐξαιρουμένου οὐδὲ τοῦ παρὰ Τζεσμὶῳ στηθέντος τροπαίου. «Ἀπέδειξαν,» λέγει ὁ Σαφονόβιος, ἐπαριθμήσας 25 ἀγῶνας ἐντὸς 4 ἐτῶν καὶ ὅμοῦ ἐπαινέσας τὴν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνάπαυσεως φιλοξενίαν τῶν Ἑλλήνων,» ἀπέδειξαν οἱ ὁμοθρησκοί μας τὴν μεγαλητέραν ὁρμὴν καὶ ἀνδρείαν, καθὼς καὶ ἰδιαιτέραν ἐπιτηδειότητα νὰ ὑπηρετήσωσιν ἄλλοτε ἄλλως, νῦν μὲν ἐν τῷ πεζικῷ, νῦν δὲ ἐν τῷ ναυτικῷ. Ἡ μακρὰ καταπίεσις ὑπὸ ἀνημέρων καὶ βιαίων Τουρκικῶν Πασάδων, ἐξήνθλησεν ἅπασαν τὴν ὑπομονήν των καὶ ἐνέπνευσεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τυράννων των· μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς πίστεως, ὑπὲρ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν, συνέτειναν ἀναντιῤῥήτως πολὺ εἰς τὸ νικηφόρον ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἐκστρατείας».

Ἀλλ' ὅταν ὁ πόλεμος ἔκλινε πρὸς τὸ τέλος, ἀνησύχησαν περὶ τῶν μελλόντων· ἤθελον ἄρα πάλιν ὑποκύψει εἰς τοὺς παρωργισμένους, ἀσπόνδους ἐχθρούς των; Τοῦτο φοβούμενοι ἐξαποστέλλουσι περὶ τῶν πραχθέντων πρεσβείαν πρὸς τὸν Ὀρλόφιον. Ὁ δὲ, πραγματικῶς εὐγνωμονῶν αὐτοῖς διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις, ἀντεπιστέλλει γράμματα τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1774 πρὸς «Ὅλους τοὺς ἀνδρείους καὶ πιστοὺς Ταγματάρχας, Καπιτάνους, Ἀξιωματικοὺς καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Ἀλβανικοῦ Στρατοῦ», ἐπαγγελλόμενος αὐτοῖς ἄσυλον εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Περιέχονται αὐτόθι καὶ τάδε· «Ἡ ὑμετέρα φιλία, τῆς ὁποίας τοσαῦτα ἐλάβομεν τεκμήρια, οὐδέποτε θέλει ἐξαλειφθῆ ἐκ τῆς μνήμης μας. Ὅθεν θέλω φροντίσει θερμότατα περὶ τῆς ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας Σας. Ἐὰν αὐτόπτης τῶν μόχθων καὶ ἀνδραγαθιῶν Σας, θέλω παντὶ σθένει τούτου ἕνεκα ἐπαγρυπνεῖ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων Σας.» Ἡ τοιαύτη διάθεσις τοῦ παρὰ τῇ ἐν Πετρουπόλει Αὐλῇ εὐνοουμένου ἀνδρὸς ἐπέφερε τοῦτο, ὅτι τὸ ἀκόλουθον ἔτος οἱ πρὸς Αὐτὴν τὴν Αὐτοκρατόρισσαν ἀποσταλέντες Ἕλληνες, ὁ ταγματάρχης Κωνσταντῖνος Γεωργίου καὶ ὁ Καπιτάνος Στ. Μαυρομιχάλης, ἠξιώθησαν εὐμενεστάτης δεξιώσεως. Ἡ ἀπάντησις, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Αἰκατερίνη ὑπόσχεται νὰ ὑποδεχθῇ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μητρικὴν προστασίαν, διατάσσει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὡς ἀκολούθως.

Α'.) Ὅτι αἱ νεωστὶ κατακτηθεῖσαι καὶ ἐπὶ τῷ στόματι τῆς Μαιώτιδος κείμεναι Ταυρικαὶ πόλεις Κερτζ καὶ Γενικαλὲ προσδιορίζονται πρὸς ὅρελος καὶ ἄσυλον τῶν Ἑλλήνων. Β'.) Ὅτι οὐχὶ μόνον οἱ κατὰ τῶν

(70) Αἱ πηγαὶ τοῦ Σαφονοβίου εἶνε αἱ ἀσφαλέστατα, οἷον πρακτικὰ τῆς Κυβερνήσεως, τὰ ἐν τῷ Ἀρχείῳ τῆς Μπαλακλάβης διαφυλασσόμενα ἔγγραφα, ἐπιστολαὶ συγχρόνων ἐνδόξων ἀνδρῶν, κ. α. Ὑπομιμνήσκει δὲ ὁ ἀκριβὴς οὗτος ἐξεταστὴς, ὅτι αἱ δι' ἀλληλογραφίας διαπραγματεύσεις τῶν Ἑλλήνων μὲ τὸν Πανῖνον, τὸν Ὀρλόφιον κ. α., δὲν εὑρίσκονται ἐν τῷ εἰρημένῳ ἀρχείῳ, εἰμὴ ἀντεγεγραμμέναι καὶ ἀχρειέστατα Ῥωσσιστὶ μεταφραθεῖσαι, καὶ φρονεῖ διὰ τοῦτο, ὅτι τὰ πρωτότυπα ἔμειναν καὶ σώζονται παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Μαυρομιχάλη.

Τούρκων ἐσχάτως ἐκστρατεύσαντες, ἀλλ' ἅπαντες ὅσοι ἐπιθυμοῦσι, θέλουσιν ὁμοῦ μὲ τὰς οἰκογενείας των παραπεμφθῆ ἐκεῖσε διὰ τῶν πλοίων καὶ δαπάνῃ τῆς Κυβερνήσεως. Γ'.) 'Ότι ἡ Κυβέρνησις χορηγεῖ τὰ ἔξοδα πρὸς κατασκευὴν αὐτόθι ἐκκλησιῶν, νοσοκομείου, φαρμακοποιείου, οἰκιῶν. Δ'.) 'Ότι εἶνε ἀτελεῖς διὰ 30 ἔτη καὶ διὰ παντὸς ἐλεύθεροι πάσης ἐπισταθμεύσεως στρατευμάτων. Ε'.) 'Ότι αἱ προτάσεις των περὶ ἀδείας τοῦ νὰ ἐκλέγωσι μετεξὺ αὐτῶν ἕνα ἐπίσκοπον, στρατηγὸν ὡς καὶ ἴδιον δικαστήριον, ἐγκρίνονται. Ζ'.) 'Ότι πρὸς περισσοτέραν εὐκολίαν τῆς ἐμπορείας των, ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ συστήσωσιν ἑλληνικὴν δημαρχίαν. Η'.) 'Ότι ἔχουσι πρὸς τούτοις τὴν αὐτὴν ἰσονομίαν ὡς οἱ λοιποὶ ὑπήκοοι τῆς 'Ρωσσίας;

Καθὼς ἔλαβον τὰς ὑποσχέσεις ταύτας, οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν τὴν μετοίκησίν των. Ἀποβάντας εὐτυχῶς εἰς τὸν παραχωρηθέντα αὐτοῖς τόπον, ὁ νεοσύστατος τῆς τότε μεσημβρινῆς 'Ρωσσίας Ἔπαρχος, ὁ περίφημος Ποτεμκῖνος, τοὺς ἐπεμελήθη ἐξόχως, προμηθεύων αὐτοῖς διάφορα ἐπιχορηγήματα, δηλ. σημαντικὰς χρημάτων ποσότητας, θρέμματα κ. λ. Ἔγραφε καὶ ἑνὶ τινὶ πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολῇ ὅτι « ἐθεώρει ὡς μεγάλην τιμήν του τὸ νὰ ἦνε ὁ ἀρχηγὸς καὶ διοικητής των ». 'Ομοίαν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνδρείους τούτους πολεμιστὰς καὶ ὁ Σουβαρόβιος, ὡς μαρτυρεῖ μία περὶ αὐτῶν πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργεῖον ἔκθεσίς του, ἥτις πρὸ ἱκανῶν ἐτῶν ἐξεδόθη διὰ τοῦ τύπου.

Τὸ μάχιμον τῶν Ἀλβανῶν (οὕτω γενικῶς ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν 'Ρώσσων) διωργανίσθη εἰς ὀκτὼ λόχους ὑπὸ τὰ ὀνόματα Σπαρτιατικόν, Ἠπειρωτικόν, Μακεδονικὸν καὶ ὅμοια. Ἕτερον δὲ ἤδη ἐκτὸς τῆς λόγχης τοῦ πυροβόλου, ἥτις πρότερον ἦτο τὸ μόνον ἐπιθετικὸν ὅπλον των, καὶ τὴν σπάθην· καὶ ἐπειδὴ ὁ διοργανισμὸς τοῦ στρατοῦ ἐγένετο ἐν τῷ Ταγανροῖῳ, ἕλληνες καὶ τινες οἰκογένειαι ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου διέμειναν ἐκεῖσε.

'Η πρώτη πρὸς τὴν 'Ρωσσίαν ἐκδούλευσις τῶν νέων κατοίκων τοῦ Κέρτζ (71) καὶ τοῦ Γενικαλὲ ἐγένετο περὶ τὴν σύμπραξιν αὐτῶν εἰς τὴν ἄνω μνημονευθεῖσαν μετατόπισιν τῶν Ταυροελλήνων ἐκ τῆς χερσονήσου εἰς τὰ περὶ τὴν Μαιώτιδα. Ἐκτὸς δὲ τούτου κατέσβεσαν εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος, ὅσον τάχιστα, μίαν τῶν Τατάρων ἐναντίον τῶν 'Ρώσσων στάσιν.

Πρὸ πάντων ἡ κατὰ τὸ 1783 ὑποταγὴ τοῦ Ταυρικοῦ Χανάτου ὑπὸ τῆς 'Ρωσσίας ἐξήσκησεν ἄμετρον καὶ ἐπωφελῆ εἰς τὰς σχέσεις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἑλλήνων ἐπιρροήν. Διότι ὁ Ποτεμκῖνος, κατανοῶν τὴν ἄφευκτον ἀνάγκην τοῦ νὰ προφυλαχθῶσι τὰ ὅλα τῆς παραλίας, ἐνεπιστεύθη ταύτην τὴν ἐντολὴν εἰς αὐτούς. Ἐκταθμεύθησαν διὰ τοῦτο εἰς τὴν *Μπαλακλάβαν*, τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν ἤδη (72), καὶ ἡ πόλις αὕτη, ὁμοῦ μὲ τὰς κώμας Καδίκοϊ, Καμάχαν καὶ Καράνιον, ἐπαραχωρήθη εἰς αὐτούς. Τὰ δὲ ἐκεῖσε γήπεδα διενεμήθησαν οὕτως, ὥστε ὁ μὲν Ταγματάρχης Ζαπόνης ἔλαβε 240, ἕκαστος δὲ ἀξιωματικὸς καὶ αἱ ὑποδεέστεραι τάξεις ἀνὰ 20 'Ρωσσικὰ στρέμματα· συγχρόνως ἀπελύθησαν πάσης φορολογίας. Ὁ ἠξεύρων πόσον ἀκριβῶς πωλεῖται τὸ στρέμμα κατὰ τὴν Ταυρικὴν παραλίαν, θέλει πιθανῶς ἐκτιμήσει ὀρθῶς τὴν μεγαλοδωρίαν ταύτην.

Ὁ οὕτως εἰς τὴν Μπαλακλάβαν καὶ τὰ περὶζ αὐτῆς ἐπισταθμεύων ἑλληνικὸς στρατὸς διεκρίθη λαμπρὰ εἰς τὰς κατὰ 1787—1791 ἀκαταστασίας. Οἱ μὲν ὑπολειφθέντες οἴκαδε εἰς τὴν Χερσόνησον ὡς περίπολοι τῶν ἀκτῶν, ἐξηκολούθουν τὴν τακτικὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν· οἱ δὲ, ἐμβιβασθέντες εἰς τὸν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένους παραφυλάττοντα στολίσκον, ἐπυρπόλησαν ἐκεῖ τουρκικά τινα πλοῖα καὶ μετέσχον τῶν παρὰ Κινβουρνῷ καὶ Ὀτζακοβίῳ νικῶν· μετέπειτα δὲ ὑπηρέτησαν ἐν τῷ Ποντικῷ ναυτικῷ, τὸ ὁποῖον διέπρεψεν εἰς τὰς παρὰ Κωνσταντίᾳ Σινώπῃ, Ἀνάπῃ, Χαδζιβεῖ καὶ ἀλλαχοῦ μάχας. καὶ τοῦ πολέμου αἴσιον πέρας λαβόντος, τινὲς αὐτῶν, ὡς θέλει διηγηθῆ ἐν δέοντι, κατῳκίσθησαν εἰς τὰς νεοκτήτους χώρας, οἱ δὲ πλεῖστοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ταυρικὴν καὶ τὰς οἰκογενείας των.

Ἐκτελοῦντες τὰ ἐπ' εἰρήνης ὀλίγον ἐπαχθῆ καθήκοντα τῆς ἀκταιωρίας ἐν ταυτῷ εἶχον εὐκαιρίαν νὰ καλλιεργῶσι τὰ χωρία των, εἰς τὰ ὁποῖα προσετέθησαν εἴσετι δύο. Τινὲς ἤρχησαν νὰ μετέρχωνται καὶ τὸ ἐμπόριον, πρὸ πάντων ἀφοῦ ὅσοι παύσαντες τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας των, ἔλαβον ἄδειαν νὰ καταγραφῶσιν, οἱ ἀξιωματικοὶ εἰς τὴν πρώτην, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὴν δευτέραν ἢ τρίτην τάξιν τῶν ἐμπόρων.

'Η οὐσιωδεστέρα μεταρρύθμισις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Παύλου, τῷ 1797. Πρῶτον μὲν, μετωνομάσθη τότε τὸ « 'Ελληνικὸν τῆς Μπαλακλάβας Τάγμα ». Δεύτερον, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνόπλων περιορίσθη εἰς τρεῖς λόχους (σήμερον δὲ εἶνε 4). Ἔλαβον καὶ τακτικὴν στρατιωτικὴν στολὴν μὲ τὰ συνήθη ἤδη τοῦ ἱματισμοῦ των χρώματα, δηλαδὴ τὸ πράσινον καὶ τὸ κόκκινον· προσέτι τακτικὸν μισθόν. Τὸν δὲ ὁπλισμόν των ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ κατασκευάζωσιν ἐξ ἰδίων, ὡς καὶ πρότερον.

Κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ἀναφαίνονται διάφορα περὶ τοῦ Τάγματος τούτου νέα σχέδια, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προξενήσωσι σπουδαιοτέραν τινὰ τῆς καταστάσεώς του τροποποίησιν. Εἰς δὲ τὴν αὔξησιν τῆς πόλεώς του συνετέλεσε τὰ μέγιστα ἡ ἑξῆς περίστασις, ὅτι ἐν τῷ 1807 ὁ λιμήν της, ὁ πρὶν φόβῳ τοῦ λαθρεμπορίου ἀπηγορευμένος ὤν, ἀπεκατέστη ἐν ἐνεργείᾳ πάλιν διὰ τὴν ἀκτοπλοΐαν· διότι ὁ ἀσφαλέστατος οὗτος κόλπος, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω εἴπομεν τινά, παρέχει εἰς τοὺς εἰσπλέοντας περιζήτητον καταφύγιον ἐν καιρῷ τῶν θυελλῶν, αἵτινες κατὰ τὸ σύνηθες διεγείρονται περὶ τὸ νοτιοδυτικὸν τοῦ Κριμίου ἀκρωτήριον, τὸ ὑπὸ τῶν Γεννουϊτῶν καὶ μέχρι τῆς σήμερον Κάπο Βιολέντε καλούμενον.

Τὸ Μπαλακλαβικὸν τάγμα ἐν τῷ τουρκικῷ πολέμῳ τοῦ 1806-1812 ἐκ νέου διεκρίθη, μέρος μὲν ἐν ταῖς ναυμαχίαις τοῦ Ποντικοῦ στόλου, μέρος δὲ ἐν τῇ Ταυρίδι, ὅπου ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ 'Ρεβελιώτης μὲ μικροτάτην δύναμιν ἐτιμώρησε τὴν ὑπὸ Γάλλων στασιωτῶν μεταξὺ τῶν Τατάρων κινηθεῖσαν ὀχλαγωγίαν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν πολεμικῶν ἀνδραγαθημάτων, οἱ ἐν Μπαλακλάβᾳ Ἕλληνες ἔδωκαν καὶ ἄλλα μεγάλη ἱκανότητος τεκμήρια. Κατὰ μὲν τὰ ἔτη 1812 καὶ 1829, ὅταν ἡ πανώλης, κατὰ δὲ τὸ 1830 καὶ 1831, ὅταν ἡ χολέρα ἐμάστιζε τὴν Ταυρικὴν, ἐνταυτῷ προεφύλαττον τὰ παράλια καὶ περιεπόλουν τὰ μεμολυσμένα τῆς χερσονήσου μέρη.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ ὠφέλεια, τὴν ὁποίαν οἱ ὠπλισμένοι οὗτοι γεωργοὶ παρεῖχον τῇ 'Ρωσσίᾳ, ἀντημείφθη ἐπαξίως. Γνωρίζομεν ἤδη ἐκ τῶν ἐν περιλήψει μνημονευθέντων, τὰ μεγάλα αὐτοῖς ἐπιδαψιλευσθέντα πλεονεκτήματα. Πρὸς τούτοις οἱ Αὐτοκράτορες, ὅτε Ἀλέξανδρος καὶ Νικόλαος, αὐτοπροσώπως ἔδειξαν τρανώτατα τὴν αὐτῶν εὐχαρίστησιν καὶ εὐμένειαν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν τάγμα, ὅτε μὲν ἀξιώσαντες αὐτοὺς τῆς τῶν Αὐτῶν Μεγαλειοτήτων δορυφορίας, ὁσάκις ἐπεσκέπτοντο τὴν Ταυρίδα, ὅτε δὲ ἐπαυξήσαντες τὰ γήπεδα καὶ τοὺς μισθούς των, διορίζοντες δὲ αὐτοῖς φιλοδωρήματα, παράσημα, συντάξεις τῶν ἀπομάχων, ἀνέγερσιν εὐεργετικῶν καταστημάτων ἐν τῇ Μπαλακλάβᾳ, οἷον ὀρφανοτροφείου, πολεμικοῦ σχολείου κ.λ. Τελευταῖον, ἀφοῦ πρὸ δέκα ἐτῶν, ἐπιμελείᾳ τοῦ 'Ηγεμόνος Βοροντζόβιου, δύο λόχοι τοῦ τάγματος διωρίσθησαν νὰ σταθμεύωσιν ἐν τῷ τῆς Καυκασικῆς παραλίας φρουρίῳ Νοβωσσιίσκῳ, ἡ τῆς Μπαλακλάβας πρὸς τὰ ἐνταῦθα ναυτιλία ἔλαβε νέαν τάσιν.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ ἑταιρία τοῦ τάγματος καρποῦται 7 πλησίον τῆς πόλεως κείμενα χωρία, τῶν ὁποίων μόνον τὰ δάση (ταῦτα τὰ ἐν τῇ μεσημβρινῇ 'Ρωσσίᾳ τόσον πολύτιμα κτήματα) ἐκτείνονται εἰς 6000 'Ρωσσικὰ στρέμματα, οἱ ἀμπελῶνες εἰς 205, οἱ λειμῶνες εἰς 1050, οἱ ἀγροὶ εἰς 2800 καὶ οὕτως καθ' ἑξῆς.

Εἰς τὴν χώραν αὐ ὧν εἶνε ᾠκοδομημένον καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἔχον τὴν τοσοῦτον σκηνογραφικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν ἐπὶ τῷ ὑψηλῷ προσακτίῳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐφ' ἧς, ὡς διαβεβαιοῦσί τινες, ἵστατο πάλαι ποτὲ ὁ μυθολογούμενος τῆς Ἀρτέμιδος ναὸς, ἐν τῷ ὁποίῳ ἄκουσα ἱεράτευεν ἡ Ἰφιγένεια τοῦ Ἀγαμέμνονος (73). Ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ ἱερὸν καταγώγιον ἕνεκα πολλῶν λόγων ἕλκει τὴν προσοχὴν τῶν ἐγχωρίων καὶ ξένων. Πρῶτον διὰ τὸν ἀξιοσέβαστον προϊστάμενον αὐτοῦ, ὅστις εἶνε ὁ ἐν πάσῃ τῇ 'Ρωσσίᾳ, ὡς ἀνὴρ φιλοκάγαθος καὶ λόγιος, εὐκλεέστατος Μητροπολίτης Ἀγαθάγγελος Τυπάλδος, ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἀδελφῶν ἐκλέγονται οἱ ἱερεῖς τῶν πλοίων τοῦ Ποντικοῦ τῆς 'Ρωσσίας ναυτικοῦ. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἑξῆς ἐξ ἔθους διατύπωσις, ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου πανδήμως καὶ μεγαλοπρεπῶς πανηγυρίζεται, τινὲς τοῦ ἑλληνικοῦ τάγματος ἀξιωματικοὶ ὡς ἐπίτιμοι φύλακες, περιστοιχίζουσι τὴν ἀρχαιοτάτην τοῦ προστάτου Ἁγίου σημαίαν, ἥτις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων διατηρεῖται.

Αἱ ἀρχαιότεραι τύχαι ὡς καὶ ἡ τερπνοτάτη θέσις τῆς Μπαλακλάβας εἶνε γνωσταὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, ἐξ ὧν εἴπομεν, ὅτε ἐπρόκειτο περὶ τῶν Ταυρικῶν 'Ηγεμόνων τοῦ Μεσαιῶνος. Τὰ μνημονευθέντα τῶν ὀχυρωμάτων λείψανα εἶχεν ἡ Κυβέρνησις ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν σκοπὸν νὰ ἐπανορθώσῃ, ἀλλ' ἀπέβαλε πάλιν τὴν πρόθεσιν ταύτην. Κατὰ τὸ παρὸν ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως, συνιστάμενος ὅλως ἐξ 'Ελλήνων, ἀναβαίνει μόλις εἰς 600· ἀλλὰ τῷ θέρει συνέρχονται εἰς τὸν τόπον τοῦτον πολλοὶ ξένοι, οἵτινες, περιηγούμενοι τὴν ἀξιοθέατον Ταυρικὴν παραλίαν, εἴτε ἄρχονται αὐτόθεν τῆς ὁδοιπορίας εἴτε ἀποτελειοῦσιν αὐτὴν ἐκεῖ.

'Η ὑπερτάτη τοπικὴ διαχείρισις τῶν δημοσίων τῆς τε πόλεως καὶ τῶν αὐτῇ ἀνηκουσῶν κωμῶν, συμπεριλαμβανουσῶν, ἐκτὸς τῶν 500 ὁπλοφόρων, περίπου 2000 κατοίκους Ἕλληνας (ὧν τοὺς πλείστους Αἰγαιοπελαγίτας μετανάστας, ἀλλὰ καὶ τινὰς στρατιωτικοὺς τῆς Ὀδησσαϊκῆς, ὡς θέλομεν ἴδει ὕστερον, κατὰ τὸ 1820 διαλυθείσης Μοίρας, καὶ ὀλιγίστους ἐν τῷ τελευταίῳ Τουρκικῷ πολέμῳ, εἴτε κίχμαλώτους εἴτε αὐτομόλους) ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Τάγματος (74), ᾧπερ εἶνε ἐπιτετραμμένη ἡ πολιτικὴ ὁμοῦ καὶ στρατιωτικὴ διοίκησις. 'Υπ' αὐτοῦ διορίζονται οἱ κατώτεροι διὰ τὴν εὐταξίαν ἐπιστάται. Οἱ δὲ ἀξιωματικοί, σχηματίζοντες συμβούλιόν τι, δικάζουσι πρωτοκλήτως περὶ τῶν διαφορῶν τῆς ἑταιρίας, κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα τῶν 'Ελλήνων.

Μέχρις ἐνταῦθα τὸ ὑπόμνημά μας πραγματεύεται περὶ τῶν ἐν ταῖς νομαρχίαις τῆς Ταυρικῆς καὶ τῆς Αἰκατερινοσλάβης 'Ελλήνων. Ἐμπεριέχει δὲ ἡ λοιπὴ μεσημβρινὴ 'Ρωσσία προσέτι ἄλλην τινὰ τῆς φυλῆς ταύτης σημαντικὴν μερίδα, δηλαδὴ τὴν κατοικοῦσαν τὰς μεταξὺ Βορυσθένους καὶ Δανουβίου χώρας, τῶν ὁποίων ὡς κέντρον εἰμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἡ πόλις Ὀδησσός. Καθὼς αἱ δύο πρῶται συνοικίαι ἀπαιτοῦσι τὴν προσοχήν μας τὰ μάλιστα εἴτε ἕνεκα τῆς εὐθείας ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Ποντικῶν ἀποικιῶν καταγωγῆς εἴτε ἕνεκα τῶν πολεμικῶν αὐτῶν ἀνδραγαθημάτων, ἐπίσης καὶ ἡ τρίτη εἶνε ἀξιοπαρατήρητος, τὰ μὲν διὰ τὴν εὐγένειαν, τὰ δὲ διὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν ἐμπορείαν τῶν μελῶν της.

---

(71) Παράβ. ἀνωτέρω τὰ τῆς σημ. 15.

(72) Ἴδε τὴν σημ. 26 κτλ.

(73) Παράβ. ἀνωτέρω τὴν σημ. 3. Αὐτὸς ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης Τυπάλδος ἀσπάζεται τὴν γνώμην ταύτην, ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ τόπου, τὴν ὁποίαν ηὐτύχησε νὰ ἐγχειρίσῃ τῷ εὐεργέτῃ του, τῷ Αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ. Εἶνε πολλὰ ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι, καθὼς διηγεῖται ὁ Προκόπιος, καὶ οἱ ναοὶ τοὺς ὁποίους ὁ Ὀρέστης ἐθεμελίωσεν, ἕτερον μὲν τῇ Ἀρτέμιδι, τὸν δὲ ἄλλον τῇ ἀδελφῇ Ἰφιγενείᾳ, ἐν τῇ Ἀνατολῇ (παράβ. ἀνωτέρω τὴν σημ. 51) ἔλαβον ὁμοίαν τύχην· «οἱ Χριστιανοὶ ἱερὰ σφίσι πεποίηνται, τῆς οἰκοδομιας τὸ παράπαν οὐδὲν μεταβαλόντες «

(74) Ἰδοὺ οἱ ἄρχοντες τοῦ τάγματος. Στέφανος Μαυρομιχάλης, Κωνστ. Ζαπόνης, Κωνστ. Τάνης, Ἀναστασίου Νικόλαος, Χρίστο Κίρκος, Θεοδοσίου 'Ρεβελιότης, Λυκοῦργος Καιζόνης, ὁ συνταγματάρχης Ματθ. Μαντὸς καὶ ἄλλοι.

Ὡς πρὸς τὰς περὶ ὧν ἤδη πρόκειται ἐπαρχίας, εἴδομεν ὅτι κατ' ἀρχὰς τοῦ 10 αἰῶνος ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἐρημωθῶσιν ὅλως διόλου. Κατὰ τὰς ἑπομένας ἑκατονταετηρίδας κυριευθεῖσαι, καθὼς καὶ ἡ Ταυρική, ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῶν Πατζινακιτῶν, Κωμάνων, Τατάρων καὶ Τούρκων, μόλις ἔρθασαν εἰς εὐτυχεστέραν τινὰ κατάστασιν. Ἐξ ὅσων δὲ ἀνεφέραμεν ἐξάγεται, ὅτι αἱ τῶν Ἑλλήνων μὲ αὐτὰς συγκοινωνίαι δὲν ἔπαυσαν πώποτε καθ' ὁλοκληρίαν. Ἐκτὸς δὲ τούτου βλέπομεν ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Σαπορογικῶν καὶ ἄλλων Κοζάκων (μιξοσλαβικῶν τινων φυλῶν, αἵτινες, παραγνωρίζουσαι πᾶσαν κυριαρχίαν, κατεσκήνωσαν ἐν ταῖς στέππαις πρὸς δύσιν καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Βορυσθένους), ὅτι ἡ παλαιοτάτη παράδοσις αὐτῶν, ἀνήκουσα εἰς τὴν 10 ἑκατονταετηρίδα, τοὺς ὀνομάζει συμμάχους τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ προστούτοις, ὅτι εἶχον μεταξύ των καὶ πραγματευτὰς Ἕλληνας καὶ ἱερεῖς ἐκ τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Μολαταῦτα οἱ κυρίως Ῥῶσσοι ἐκ πολλοῦ δὲν εἶχον μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιμιξίας διὰ τῶν εἰρημένων χωρῶν. Διότι ἔλαβον μόνον μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Τουρκικοῦ πολέμου, κατὰ τὴν ἐν Κουτζοὺκ Καϊναρδζὶ διομολογηθεῖσαν εἰρήνην, ἐλεύθερον πλοῦν ἐν τῷ Πόντῳ καὶ τὰ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους, ὅπου ἔκτισαν τὴν Χερσῶνα (75). Ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ συναθροίζωνται Ἕλληνες καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς Ῥωσσίας. Καὶ εἶνε πλείστου λόγου ἄξιον, ὅτι καὶ οἱ αὐτόχθονες τῆς Νεορωσσίας ἱστοριογράφοι διαῤῥήδην ἀποδίδουσι τὴν ἀναγέννησιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκβαρβαρωθείσης ταύτης χώρας, κατὰ μέγα μέρος τοῖς Ἕλλησιν. Διότι συνετέλεσαν, ὡς λέγει ὁ Κ. Μουρζακεβίτζιος (76), πρὸ πάντων εἰς τοῦτο οἱ δύο πρῶτοι τῆς Σλαβωνίας καὶ Χερσῶνος ἐπίσκοποι, οἱ Κερκυραῖοι Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις καὶ ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους. Οἱ δὲ πρῶτοι εἰς τὰ ἐνταῦθα κυρίως μετανάσται Ἕλληνες, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἶνε οἱ ἑξῆς.

Ἡ φήμη περὶ τῆς ἰδιαιτέρας τῆς Αἰκατερίνης πρὸς πάντας Ἕλληνας εὐμενείας διέπτη ἕως εἰς τὴν Μινόρκαν, ὅπου εὑρέθησάν τινες αὐτῶν, μεμιγμένοι μετὰ τῶν Ἰταλῶν. Οὗτοι λοιπόν, τὸν ἀριθμὸν περίπου 100, ὅτε ἡ νῆσος ἐκείνη κατὰ τὸ 1782 κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, διευθύνουσιν εἰς τὴν Αὐτοκρατόρισσαν ἀναφοράν των, ἵνα δώσῃ αὐτοῖς μονίμους ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ κατοικίας. Τούτου ἐγκριθέντος, οἱ ἱκέται διαπλεύσαντες εἰς τὴν Χερσῶνα καταγράφονται, οἱ μὲν ἐν τῇ φρουρᾷ τῆς πόλεως ταύτης, οἱ δὲ ἐν τῇ παρὰ τῷ κάτω Βορυσθένει Δουηδικῇ ἀποικίᾳ, ὁπόθεν βραδύτερον μετακομίζονται εἰς τὰ ἐνδότερα περὶ Παυλούπολιν.

Ἠκολούθησαν ὅμοια, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημείωτα συμβάντα. Ἐκπολιορκήσας τὸ Τουρκικὸν ἐπιθαλάσσιον ἔρυμα Χαδζιβεῖ καλούμενον καὶ κατασταθεὶς ῥρούαρχος ἐκεῖ ὁ ἐπιφανὴς Δεριβάσιος προσήλωσεν ὅλην τὴν προσοχήν του εἰς τοὺς Αἰγαιοπελαγίτας Ἕλληνας, τοὺς συνεκστρατεύσαντας, ὡς εἴδομεν πρὸ ὀλίγου, ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, καὶ ὑπεδέχθη τούτους ἀσμένως περὶ αὐτόν. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1795 τὸ εἰρημένον ῥρούριον διὰ Αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος μετήλλαξε τὸ ὄνομα καὶ εἰς πόλιν ἐλευθερολίμενον ἐπροβιβάσθη, ἡ βάσις τῶν κατοίκων της ἦταν 900 Ἕλληνες· — τὸ δὲ νέον τοῦτο ἵδρυμα εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ σήμερον ἐμπορεία, πλούτῳ καὶ καλλονῇ ἀκμάζουσα *Ὀδησσός*.

Οἱ ἐνταῦθα πολιτογραφηθέντες Ἕλληνες ἐκ πρώτης ἀρετηρίας ἀνέδειξαν πολλὴν δραστηριότητα καὶ φιλεργίαν. Καταγινόμενοι εἰς τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως, ὠργάνισαν Μοῖραν ἐκ 300 πεζικῶν καὶ εἰς μὲν τοὺς στρατιωτικοὺς ἐπρομηθεύθη νεόκτιστος στρατών· εἰς δὲ τοὺς περὶ τὴν ἐμπορίαν καὶ βιομηχανίαν ἐνασχολουμένους, ἐλεύθερα οἰκήματα. Πρὸς ἰδὲ ἐπεδαψιλεύθησαν εἰς αὐτοὺς αἱ μεγαλήτεραι εὐκολίαι καὶ εὐεργεσίαι. Διενεμήθη αὐτοῖς γήπεδον 1500 Ῥωσσικῶν στρεμμάτων μὲ ἄδειαν νὰ κατοικῶσι κατ' αἱρέσκειαν ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς πόλεως. Προσδιωρίσθησαν καὶ ἄλλα δικαιώματα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των, ὡς τὰ μάλιστα εὐτελὴς τελωνεία οἴνου κτλ. Τὸ ὄντι, τὰ προνόμιά των ἦσαν τόσον σπάνια καὶ ἐπωφελῆ, ὥστε οἱ Ἕλληνες, προσδοκῶντες πολλοὺς ἄλλους ἀκόμη μετανάστας, κατέστησαν τὴν λεγομένην « Ἐπιτροπὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν μεταναστῶν » ἐν Ὀδησσῷ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐψεύσθησαν τῶν ἐλπίδων, διότι ἔτι κατὰ τὸ 1797 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλλήνων δὲν ὑπερέβαινε τοὺς 1000· ἀλλὰ σημειωτέον συγχρόνως, ὅτι μεταξὺ τούτων ἦσαν πολλοὶ εὐκατάστατοι. Οὗτοι, μέρος μὲν ναύκληροι, μέρος δὲ ἔμποροι καὶ τραπεζῖται, ἀπέκτησαν, διὰ τὸ μέγεθος τῶν ὑποθέσεών των, τόσην ἰσχύν, ὥστε καὶ μία συνοικία τῆς πόλεως, ὅπου ἦτο καὶ εἶνε ἡ μεγίστη κίνησις, καλεῖται Ἑλληνικὴ, καὶ εἶνε αὕτη εἰςέτι ἡ καλλίστη τῶν ἄλλων, περιλαμβάνουσα οἰκοδομήματα οἷα φερ εἰπεῖν τὰ παλάτια τοῦ Ῥοδοκανάκη, Στούρζα, Καντακουζηνοῦ, Ὑψηλάντη, Μαρασλῆ, Παπούδορ κ. α.

Τὸ σχετικῶς ὀλιγάριθμον τῶν κατὰ τὸ 1797 τὴν Ὀδησσὸν κατοικούντων Ἑλλήνων αἰτιολογεῖ ἀρκούν-

(75) Αὕτη ἡ Χερσὼν ἔχει μόνον τὸ ὄνομα, ἀλλ' οὐχὶ τὴν τοποθεσίαν τῆς παλαιᾶς, διότι κεῖται ἐκτὸς τῆς Ταυρίδος παρὰ τῷ Βορυσθένει. Ἤρεσεν, ὡς γνωστὸν, τῇ Αἰκατερίνῃ νὰ δώσῃ παλαιὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα τοῖς νέοις αὐτῆς εἰς τὴν πάλαι ποτὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ τούτου κατοικημένην χώραν ἱδρύσεσι, μολονότι οἱ τότε ἀρχαιολόγοι σπανίως εὐτύχησαν νὰ διορίσωσιν ἀκριβῶς τὰς προτέρας θέσεις· οὕτως ἐγεννήθησαν ἡ Εὐπατορία, ἡ Ὀλβιοιόπολις, ἡ Ὀδησσὸς κ. α.

(76) Ἴδε τὸ ἄρθρον αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐν τῇ Νεορωσσίᾳ ἱεραρχίας, καταχωρισθὲν ἐν τῷ Καλανδαρίῳ τῆς Νεορωσσίας καὶ Βασσαραβίας τοῦ ἔτους 1848 σ. 372–382. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν Εὐγένιον, ὁ Κ. Μουρζακεβίτζιος ἀναφέρει τινὰ μὴ εὑρισκόμενα παρὰ τῷ Κ. Καλιγᾷ, ὅπτις ἐν τοῖς φυλλαδίοις 21 καὶ 22 τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Πανδώρας ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογον τοῦ διασήμου τούτου ἀρχιεπισκόπου βιογραφίαν, οἷον ὅτι ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ διατηροῦνται ἀκόμη 24 ἀνέκδοτα χειρόγραφα αὐτοῦ κτλ. Ἐκφραστικὴν τοῦ Εὐγενίου εἰκόνα ἴδε εἰς τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος τὸ φυλλὰδ. ΟΔ', τοῦ ἐνεστ. ἔτους.

ἕως τὴν ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει γενομένην ἀκύρωσιν πολλῶν ἐκ τῶν εἰς αὐτοὺς χαρισθέντων πλεονεκτημάτων. Διότι ὁ Αὐτοκράτωρ Παῦλος διέλυσε τὴν Ἐπιτροπὴν, ὁμοῦ καταργήσας καὶ τὸ στρατιωτικὸν αὐτῶν σῶμα· ἀπώλεσαν τότε ὅλα τὰ ἐπιδαψιλευθέντα πρὸς ὠφελειάν των ὑποστατικά, τὰ ὁποῖα αὐτοί, καταβάλλοντες τὴν φροντίδα εἰς ἐμπορικὰς κερδοσκοπίας, σχεδὸν διόλου εἶχον παραμελήσει· πρὸς ἀποζημίωσιν ἔλαβον ὅμως ἄλλα ὀλίγον ἀνωτέρω ἐν τοῖς περὶ τὴν Τιράσπολιν, ὅπου τινὲς τῶν ἀπογόνων των εἰςέτι διάγουσιν· οἱ δὲ πλεῖστοι καιροφυλακτήσαντες ἐπανῆλθον εἰς τὰ πρότερα.

Διότι οἱ ἐν Ὀδησσῷ ὁμοεθνεῖς των, ἅμα ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλεξανδρος ἀνέβη τὸν θρόνον, ἐξαπέστειλαν εἰς αὐτὸν πρέσβεις, δεόμενοι νὰ ἀποδοθῶσιν αὐτοῖς τὰ προνόμιά των, καὶ τῷ ὄντι ἡ αἴτησις αὕτη ἀπέβη κατ' εὐχήν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ εἰρημένη Ἐπιτροπὴ τῶν μεταναστῶν δὲν ἐσυστήθη πλέον, ἀλλ' ἡ Μοῖρα ἀναγνεοῦται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ « Ὀδησσαϊκοῦ Ἑλληνικοῦ τάγματος », καὶ ὁ παρὰ τοῖς αὐτοῦ συμπατριώταις ἀγαπητὸς Καζάνης ἀναγορεύεται ἀρχηγός αὐτῆς. Ἐπανέλαβον ἐπίσης τοὺς ἀγροὺς μὲ τὴν προτοῦ ἄδειαν τῆς διαμονῆς. Ἵδρυσαν τότε ἐκεῖ μίαν ἀποικίαν ὀνομαζομένην Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ μὲν τάγμα διελύθη τῷ 1 20, ὅτε τὰ περισσότερα μέλη αὐτοῦ μετήρχοντο πολιτικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἐπαγγέλματα, τινὰ δέ, ὡς προείπομεν, μετέβησαν εἰς τὸν Μπαλακλαβικὸν στρατόν. Ἡ δὲ ἀποικία ὑπάρχει ἀμετάβλητος, ἀπέχουσα ὀλίγα χιλιόμετρα πρὸς δύσιν τῆς Ὀδησσοῦ. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τόπον οἱ Ἕλληνες γειτνιάζουσιν ὡς ἔγγιστα μὲ Γερμανούς, δηλαδὴ μὲ τὴν μεγάλην καὶ ὡραίαν τούτων ἀποικίαν Λιβενθάλιον καὶ μανθάνουσι παρ' αὐτῶν κατὰ μικρὸν μεθοδικωτέραν γεωπονίαν.

Ἐν τοσούτῳ οἱ Ἕλληνες τῆς Ὀδησσοῦ ηὔξανον κατὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν εὐπορίαν ἀδιαλείπτως. Καὶ παρατηροῦμεν ἀσμένως, ὅτι δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο τὸ πρᾶγμα· διότι ἐκτὸς τῶν ὑλικῶν ἐθεράπευον καὶ ἄλλας γενναιοτέρας σπουδάς, μαρτυρούσας τὴν ἑτοιμότητά των εἰς τὸ νὰ ὑπηρετῶσιν οὐδὲν ἧττον τῇ πρώτῃ ἢ τῇ δευτέρᾳ αὐτῶν πατρίδι. Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ ἀείμνηστος τῶν Φιλελλήνων ἑταιρία, ἡ προπαρασκευάσασα τὴν εἰς ἐλευθερίαν ὁδὸν τοῦ ἔθνους, οὐχὶ μόνον εἶχε τὴν πρώτην ἕδραν αὐτῆς ἐν Ὀδησσῷ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐμορφώθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τυχοῦσα ἐκεῖ ἐνεργότατον μέλος, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰγνάτιον. Τῷ δὲ 1812 κατακλυσθείσης τῆς Ῥωσσίας ὑπὸ τοῦ παμπληθοῦς στρατεύματος τοῦ Ναπολέοντος, καὶ τῶν τέκνων της ἀμιλλωμένων νὰ καλλιερῶσι τὰ δῶρά των εἰς τὸ θυσιαστήριον τῆς πατρίδος, οἱ Ἕλληνες τοῦ Ὀδησσοῦ κάτοικοι συνεισέφερον 100,000 ῥούβλια ἀργυρᾶ, οἱ δὲ Ῥῶσσοι, καί περ τὸν ἀριθμὸν ἐπικρατέστεροι, μόνον 9000· ὅθεν ἐξάγεται ἡ ὑπεροχὴ, βέβαια οὐχὶ τῆς φιλοπατρίας, ἀλλὰ τῆς περιουσίας των.

Κατὰ τὸ τελευταῖον εἰρηνεύον ἔτος ἡ μεσημβρινὴ Ῥωσσία ἔλαβε σημαντικὴν καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ λαοῦ ἐπίδοσιν διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Βασσαραβίας. Ἡ δὲ ἐπαρχία αὕτη ἦτο, ὡς πασίγνωστον, ἐν τῇ Τουρκικῇ ἤδη περιόδῳ ἐκ πολλοῦ ἡ διαμονὴ τῶν ἡγεμονικῶν γενῶν τῶν Ὑψηλαντῶν, τῶν Καντακουζηνῶν, τῶν Μουρούζιδων κ. λ. καὶ πρὸς τούτοις πολλῶν Ἑλλήνων ἐμπορευομένων εἰς τὰς πόλεις Ἰσμαΐλιον, Κιλίαν, Ἀκκερμάνιον, Κιζινεβίαν.

Καὶ δὴ καὶ τούτων μέγα μέρος, φυσικῷ τῷ λόγῳ, εἰς τὴν Ὀδησσὸν, ὡς εἰς κοινόν τι συνεντευκήριον, μετῳκίζοντο. Ὅσῳ λοιπὸν μεγαλητέραν οἱ ἐκεῖσε ἕλληνες ἀπέκτησαν ὑπόληψιν, τοσούτῳ ἐπικρατεστέραν ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐκπαιδευθῇ ἡ νεολαία των.

Ἐσύστησαν διὰ τοῦτο, τῷ 1816, ἐμπορικὸν ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον, ὅπερ μετὰ ταῦτα, διὰ προσωπικῆς συνεργείας τοῦ περιφανοῦς τῶν Ἀθηνῶν Γυμνασιάρχου Γενναδίου, μετερρυθμίσθη εἰς ἑλληνικὸν σχολεῖον, καὶ κατὰ τὸ παρὸν διευθύνεται ὑπὸ τοῦ ἐλλογιμωτάτου Κ. Μιχ. Παλαιολόγου.

Τέλος δὲ πάντων ἀφοῦ ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόλεμος τῶν Ἑλλήνων ἐξερράγη, πολλοὶ αὐτῶν διεσώθησαν ἐκ τῆς ἐκδικήσεως τῶν Τούρκων, καταφυγόντες εἰς διάφορα μέρη τῆς Ῥωσσίας. Κατὰ τὴν πολιτειογραφίαν τοῦ Σκαλκοβσκίου — εἰς τὴν ὁποίαν χρεωστοῦμεν τὰς πλείστας ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ εἰδήσεις — προσωρμίσθησαν, ἐν τῷ μεταξὺ τῆς 10 Μαρτίου καὶ τῆς 18 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1822, 800 καὶ ἔτι πρὸς ἕλληνες καὶ ἑλληνίδες φυγάδες εἰς τὸν λιμένα τῆς Ὀδησσοῦ. Ὑπεδέχοντο δ' ἐκεῖ φιλοφρονέστατα καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοεθνῶν καὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις οὐχὶ μόνον ἀνέωξεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἀνώτερα διδασκαλεῖα της, τό τε Λύκειον τοῦ Ῥισχελείου καὶ τὸ κατάστημα τῶν εὐγενῶν κορασίων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ἐνδεεστέρων ἐξώδευε μεγάλην χρημάτων ποσότητα, τῆς ὁποίας μερίς τις καὶ σήμερον ἀκόμη διανέμεται. Ἔνιοι τῶν φυγάδων ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἐνίκησεν εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας πάλην καὶ ἡ ἡσυχία της διὰ τοῦ ἐνθρονισμοῦ τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος ἀποκατέστη, ἄλλοι δὲ διέμειναν εἴτε ἐν τῇ Ὀδησσῷ εἴτε ἀλλαχοῦ τῆς Ῥωσσίας.

Εἴδομεν λοιπὸν πᾶσαν τὴν μεγάλην χώραν, ἥτις κειμένη μεταξὺ Τανάϊδος πρὸς ἀνατολὰς καὶ τοῦ Δανουβίου πρὸς δυσμὰς, ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐκτείνεται ἕως εἰς τὰς τοῦ Βορονέζου, Πολτάβας, Κιοβίου καὶ Πωδολίας νομαρχίας πρὸς βορρᾶν, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, καθὼς ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, κατὰ μέγα μέρος κατοικουμένην ὑπὸ Ἑλλήνων. Ὡσαύτως ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτῶν ὁμογενῶν, οἵτινες, μολονότι καθιδρυμένοι ἐν τῇ ἰδίᾳ των πατρίδι, ἐπὶ διαφόροις ὅμως σκοποῖς ἔρχονται εἰς τὰ ἐνταῦθα, εἶνε παμμεγεθης, ἀναβαίνων λ. χ. ἐν τῷ 1844, κατὰ δημοσίους καταλόγους, ἕως εἰς 900 ψυχάς. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἰμποροῦμεν πιθανώτατα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν 1600 τουρκικῶν ὑπηκόων, ὅσοι κατὰ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔτος διέτριβον ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ῥωσσίᾳ, ἦσαν Ἕλληνες. Ὅθεν συμπεραίνεται, ὅτι τὸ ἔθνος τοῦτο εἰςέτι ἔχει τὴν μεγαλητέραν πρὸς τὰ ἀρκτῷα τοῦ Πόν-

του ἐπιμιξίαν, ἐξηκριβωμένων μόνον τῶν τῆς Αὐστρίας ὑπηκόων. (77)

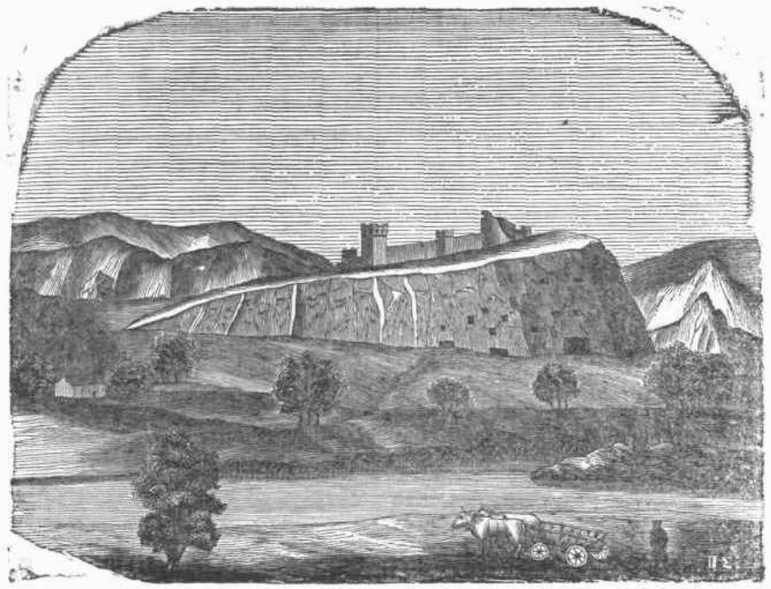

ΙΓΚΕΡΜΕΝΙΟΝ. (*)

ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ.

—o—

Διὰ τοῦ ΝΖ'. φυλλαδίου τῆς *Πανδώρας* ἐδημοσιεύσαμεν Κατάστασιν τοῦ κατὰ τὸ 1851 ἔτους ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος, μετ' ὀλίγον δὲ (Φυλλάδ. Ξ'.) καὶ πίνακα καταδεικνύοντα ἐκ συγκρίσεως τὰς ἀπὸ τοῦ 1834 μέχρι τοῦ 1851 μεταβολὰς ἢ μᾶλλον προόδους. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου πίνακος ἐπληροφορήθημεν ὅτι ἐν τῷ διαστήματι δεκατριῶν ἐτῶν, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1838, οὗτινος σώζονται ἀκριβέστεραι περὶ τόνων εἰδήσεις, μέχρι τοῦ 1850, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπερετριπλασιάσθη, καὶ ὅτι κατὰ πρῶτον τὸ 1851 συνέβη ἐλάττωσις 9000 τόνων, προελθοῦσα ἐκ τῶν δυσχερῶν περιστάσεων εἰς ἃς ὑπέπεσεν ἐν γένει τῆς Εὐρώπης ἡ ἐμπορία.

Κοινοποιοῦντες σήμερον καὶ τὴν κατὰ τὸ 1852 ἔτος Κατάστασιν τοῦ ναυτικοῦ τούτου, ὁποίαν ἠρανίσθημεν αὐτὴν ἐκ τῶν εἰδήσεων ἃς ἐχορήγησε πρὸς ἡμᾶς τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργεῖον, ἀναγκαζόμεθα νὰ καταδείξωμεν μετὰ πολλῆς θλίψεως καὶ νέαν ἐλάττωσιν 9000 τόνων καὶ ἐπέκεινα. Αὕτη δὲ ἀποδίδεται, ὡς καὶ πέρισυν, εἰς τὴν αὐτὴν αἰτίαν, τὴν νέκρωσιν τουτέστι τῆς ἐμπορίας, καὶ εἰς δευτέραν ἄλλην ὅλως μὲν τυχαίαν δεινῶς ὅμως προσβαλοῦσαν τὴν ναυτιλίαν ἐν γένει, τὰς συνεχεῖς, λέγομεν, καὶ ἀμειλίχους τρικυμίας τοῦ παρελθόντος χειμῶνος.

Ἀποδίδεται προσέτι καὶ εἰς τρίτην αἰτίαν, τὴν ὁποίαν ἐὰν τάξωμεν πρὸ τῶν ἄλλων δύο δὲν θέλομεν βεβαίως κατακριθῆ· διότι εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οὔτε τὰ ναυάγια, οὔτε ἡ ὕφεσις τῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, οὔτε οἱ ἀποκλεισμοὶ καὶ αἱ ἀδικαιολόγητοι κατασχέσεις τοῦ Πάρκερ ἐτραυμάτισαν τόσῳ καιρίως τὴν ἡμετέραν ναυτιλίαν ὅσῳ αὐτή· αἰνιττόμεθα δὲ τὴν ἀνεξήγητον ἐκείνην ἐγκύκλιον τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως τὴν προσκαλέσαταν τὰ ἀσφαλιστικὰ καταστήματα νὰ μὴ ἐξασφαλίζωσι τὰ ἐπὶ Ἑλληνικῶν πλοίων ἐμπορεύματα.

Καὶ τωόντι ἡ πρόσκλησις αὕτη, γενομένη ὑπὸ κυβερνήσεως ἐπισήμου Κράτους, προστάτιδος μάλιστα τοῦ ἔθνους οὗτινος ἡ ναυτιλία κατανεθεματίζετο οὕτω πως ἀσυμπαθῶς καὶ ἐκπαλπισθεῖσα διὰ τοῦ τύπου, δὲν ἐγέννησεν ὑποψίας, ἀλλ' ἐμόρφωσε ὑποθήκας κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας παντοῦ ὅπου ἐκυματίζετο, ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος μέχρι τοῦ Πλάτα. Ἦτο δὲ καὶ ὅλως ἄδικος, ὡς θεμελιωθεῖσα ἐπὶ σποραδικῶν τινων ἀτοπημάτων εἰς ἃ, δὲν τὸ ἀρνούμεθα, ἐξώκειλάν τινες τῶν ἡμετέρων ναυτικῶν.

Ὁ ἐν Παρισίοις ἐκδιδόμενος *Οἰκουμενικὸς Μηνύτωρ*, δανεισθεὶς παρὰ τῆς *Πανδώρας* τας δημοσιευθείσας ὑπ' αὐτῆς εἰδήσεις, ὁμιλεῖ τωόντι (Φύλ. τῆς 22 Μαρτ. 1853) μετὰ πολλῆς εὐμενείας ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ· ἀλλὰ ζητῶν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν αὐστηρότητα τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, βεβαιοῖ ὅτι εἰς τὴν αὐστηρότητα αὐτὴν ὀφείλεται ἡ *ἐπὶ τὸ βέλτιον διοργάνωσις τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, τὸ ὁποῖον προσφέρει σήμερον* ΠΑΣΑΝ *ἐγγύησιν κατὰ τῶν καταχρήσεων* ΕΥΑΡΙΘΜΩΝ *τινων γαλλοβίων* — de quelques misérables — κ.τ.λ.

Καὶ ὁμολογοῦμεν μὲν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν *Μηνύτορα* διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ναυτιλίας ταύτας συστάσεις, ἀποδεικνυούσας τὴν ἔντιμον μεταμέλειαν τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, δὲν παραδεχόμεθα ὅμως ὅτι ἡ ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτοῦ διοργάνωσις ὀφείλεται εἰς τὴν δικαίαν, ὡς λέγει, αὐστηρότητα τῆς κυβερνήσεως ταύτης· διότι ἡ διέπουσα τὸ ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος νομοθεσία χρονολογεῖται καὶ ἐνεργεῖται ἀπὸ δεκαοκτὼ ὁλοκλήρων ἐτῶν. Τὸ 1836 ἐδανείσθημεν παρὰ τῆς Γαλλίας αὐτῆς τὸν περὶ ἀστυνομίας τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας νόμον, τὸν δοξάσαντα τὴν βασιλείαν Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. καὶ συνεπληρώσαμεν αὐτὸν ἀλλεπαλλήλως διὰ πολλῶν ἄλλων διατάξεων, καθὼς καὶ διὰ τῶν περὶ ναυσταπάτης καὶ περὶ ναυτικῶν δανείων νόμων, τὰ δὲ δικαστήρια, ὅπως εἴπομεν καὶ πέρισυν, ἐτιμώρησαν αὐστηρῶς τὰς παρεκτροπὰς, καὶ μετὰ τὰ παραδείγματα ταῦτα, *οὐδὲν* ὅλιον ναυάγιον, *οὐδεμία* ἀθέμιτος πρᾶξις ἐμόλυνε τὴν ἐμπορικὴν σημαίαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Εὐχόμενοι μὴ καταθλίψωσι τοῦ λοιποῦ τὴν ἡμετέραν ναυτιλίαν δυστυχήματα ὁποῖα τὰ τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν, ἐκφράζομεν συγχρόνως τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ μετριάζῃ, πολλάκις δὲ καὶ νὰ θεραπεύῃ αὐτὰ καὶ διὰ προστασίας ἄλλης τόσῳ μᾶλλον δραστικωτέρας καὶ αὐτῶν τῶν νόμων, καθόσον ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ὑπάρχει ἧττον θεωρητική, ταχυτέρα καὶ ἄμεσος· ἐννοοῦμεν δὲ τὴν παραδοχὴν διατάξεων ἀρμοδίων νὰ πλαστουργῶσιν ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἅμα δὲ καὶ νὰ εὐκολύνωσι, καὶ νὰ πολλαπλασιάζωσιν αὐτάς, δίδουσαι οὕτω τροφὴν σύντονον καὶ ἀδιάκοπον εἰς τὴν ναυτιλίαν.

Ἐκ τῶν διατάξεων τούτων δύο εἶναι, καθ' ἡμᾶς, αἱ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἰσχύουσαι νὰ παραγάγωσι τοιοῦτο εὐεργετικὸν ἀποτέλεσμα· ἡ ἐλευθερία λιμένος ἐκ τῶν ἐμπορικωτέρων, καὶ ἡ σύστασις τραπέζης δανειστικῆς ἐπὶ τόκῳ ὅσον ἐνδέχεται μετρίῳ.

Ἀλλ' ἴσως τῆς τραπέζης ἡ σύστασις εἶναι δύσκολος ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἂν καὶ φρονοῦμεν ὅτι, ὁσάκις πρόκειται νὰ συντελεσθῇ ἡ ἐξουσία εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν πολιτῶν, δὲν πρέπει νὰ ὑπαχθῇ ἐνώπιον οὐδεμιᾶς, οὐχὶ μόνον δυσκολίας ἀλλὰ καὶ θυσίας. Τί ὅμως ἐμποδίζει αὐτὴν νὰ κηρύξῃ ἐλεύθερον τὸν λιμένα τῆς Σύρου; Ἡ ἀξιοσημείωτος αὔξησις τῶν εἰσοδημάτων τῆς Ἀγγλίας ἡ ἐπελθοῦσα μετὰ τὴν κατάργησιν πολλῶν φόρων τὴν γενομένην κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, δὲν ἀρκεῖ ν' ἀποδιώξῃ τοὺς ἀτόπους φόβους αὐτῆς; (*)

Ἡ ναυτιλιακὴ ἐμπορία εἶναι ἀναντιρρήτως ὁ βιοποριστικώτερος κλάδος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν βιομηχανίας· διότι, οὐχὶ μόνον εἰς τριάκοντα περίπου χιλιάδας ναυτικῶν οἰκογενειῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολυαρίθμους ἄλλας ναυπηγῶν, τεκτόνων, σιδηρουργῶν δίδει ἄρτον, παρέχουσα συγχρόνως ἀξιολόγους ὠφελείας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κυρίως ἐμπορίαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως θέλει εὐεργετήσει τὸ ἔθνος ἡ κυβέρνησις ζωογονοῦσα τὴν ναυτιλίαν, διότι θέλει ἐπαναδώσει εἰς αὐτὴν, κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν μάλιστα παραμέλησιν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, τὴν δύναμιν ἥτις ἐδόξασε τὸ ἔθνος αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, καὶ ἥτις θέλει τὸ δοξάσει, δὲν ἀμφιβάλλομεν, καὶ πάλιν.

Πρὸς τὴν νέκρωσιν τῆς ναυτιλίας παρηκολούθησε κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ ἡ τῶν ναυπηγείων. Ἐν τῷ τῆς Σύρου, ὅπου κατανηλίσκοντο ἄλλοτε ἑκατομμύρια. ἐναυπηγήθησαν τὸ παρελθὸν ἔτος τεσσαράκοντα καὶ ἐννέα πλοῖα τόνων 3675, καὶ ἐδαπανήθησαν δραχ. 575000. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνεστῶτος κατεσκευάζοντο ἄλλα εἰκοσιπέντε.

Ἰδοὺ ὁ καταστατικὸς πίναξ τῶν πλοίων, τόνων καὶ ναυτῶν τοῦ 1852. ἔτους·

Τὸ ἀ. Τμῆμα (**) περιέχει πλοῖα, ἀ. μὲν κλάσεως 1614, τόνων 9783, β'. δὲ 414, τόνων 69, 221, καὶ ναύτας 11354.

Τὸ β'. Τμῆμα περιέχει πλοῖα, ἀ. μὲν κλάσεως 428, τόνων 3715, β'. δὲ 585, τόνων 108160, καὶ ναύτας 9423.

Τὸ γ'. Τμῆμα περιέχει πλοῖα, ἀ. μὲν κλάσεως 362, τόνων 2316, β'. δὲ 183, τόνων 20365, καὶ ναύτας 3036.

Τὸ δ'. Τμῆμα περιέχει πλοῖα, ἀ. μὲν κλάσεως 121, τόνων 3882, β'. δὲ 193, τόνων 30308, καὶ ναύτας 3559.

Ὥστε, τὸ τέλος τοῦ 1852 ἔτους ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἐν ὅλοις 4230. πλοῖα, τόνους 247751, καὶ ναύτας 23772.

Ἐνῷ τὸ τέλος τοῦ 1851 εἶχε πλοῖα 4327, τόνους 257093. καὶ ναύτας 27566.

---

(77) Δηλαδὴ ἐν τῷ εἰρημένῳ ἔτει εὑρέθησαν ἐν τῇ μεσημβρῇ Ῥωσσίᾳ 2350 Αὐστριακοὶ ὑπήκοοι. Μετὰ τούτους τὸ μεγαλήτερον τῶν αὐτόθι διαγόντων ἐυτικῶν ξένων ἦτο τῶν 660 Ἰταλῶν.

(*) Περὶ τοῦ Ἰγκερμενίου ἐγένετο πολλάκις λόγος εἰς τὸ μέρος τῆς πραγματείας ταύτης τὸ καταχωρισθὲν εἰς τὸ προηγούμενον φυλλάδιον. Εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ παρόντος φυλλαδίου εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης τὴν εἰκόνα τῆς Μπαλαχλάβας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Μπαλαχλαβικοῦ τάγματος, πολλάκις ἀνωτέρω μνημονευομένων.

(*) Τοσοῦτῳ ἀπεδείχθη ἐν Ἀγγλίᾳ ὅτι ἡ ἐλάττωσις τῶν φόρων αὐξάνει τὰ δημόσια εἰσοδήματα, ὥστε τὸ μὲν ἐνεστὼς ὑπουργεῖον ἔσθεσεν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτοῦ διακοσίων περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν φόρους, ὁ δὲ γαλλικὸς τύπος κακίζει σφοδρῶς τὴν κυβέρνησιν τοῦ αὐτοκράτορος διότι δὲν σπεύδει νὰ μιμηθῇ τὸ σωτήριον τοῦτο παράδειγμα.

(**) Ἐν τῷ ΝΖ'. φυλλαδίῳ εἴπομεν ὅτι ἡ μὲν λιμένιος διοίκησις τῆς Ἑλλάδος διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τμήματα, τὰ δὲ πλοῖα εἰς κλάσεις δύο ὧν ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνει τὰ ἀπὸ 30 τόνων καὶ κατωτέρω πλοῖα, ἡ δὲ δευτέρα τὰ ὑπερβαίνοντα τοὺς τριάκοντα τόνους.

Ἐλάττωσις πρὸς ζημίαν τοῦ λήξαντος ἔτους, πλοίων μὲν 97, τόνων δὲ 9342 καὶ ναυτῶν 194.

Ἐλπίσωμεν ὅτι τὸ προσεχὲς ἔτος θέλομεν ἀναγγείλει ἀποτελέσματα ἀμείβοντα μᾶλλον ἀνταξίως τὰς περὶ τῆς προόδου τῆς φίλης ἡμῶν πατρίδος ἐνθέρμους μερίμνας τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Πανδώρας*.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

τῆς γενικῆς ἐνιαυσίου συνεδριάσεως τῆς ἐν Κοπενάγῃ Β. ἑταιρείας τῶν Ἀρχαιολόγων τῆς Ἄρκτου.

Τὴν 21 τοῦ λήξαντος Μαρτίου Ν. ε. συνῆλθε κατὰ τὸ σύνηθες ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Χριστιανοβούργου ἡ ἐν Κοπενάγῃ Βασιλικὴ ἑταιρεία τῶν Ἀρχαιολόγων τῆς Ἄρκτου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μεγαλειοτάτου Βασιλέως τῆς Δανίας Φρεδερίκου τοῦ Ζ΄. Ὁ πολυμαθέστατος σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ γραμματεὺς τῆς ἑταιρείας ταύτης Κ. Χριστιανὸς Ῥάφνος, ἀνέγνω σύντομον ἔκθεσιν ἀφορῶσαν τὰς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐργασίας καὶ τὰς παντοειδεῖς προόδους αὐτῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἔντιμον ὁμήγυριν διάφορα ἀντίτυπα τῶν παρὰ τῆς ἑταιρείας ἐκδοθέντων περιοδικῶν τε καὶ ἄλλων συγγραμμάτων, καὶ ἰδίως τὸν Β΄. τόμον τοῦ παρ' αὐτοῦ τούτου συγγραφέντος ἀξιολόγου πονήματος περὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς τε Ῥωσσίας καὶ Ἀνατολῆς. Ἐπὶ τέλους ἀνέγνω σύντομόν τινα διατριβὴν περὶ τῆς κατὰ τὴν ΙΒ΄. ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ Ἰσλανδίας εἰς Ἱεροσόλυμα μεταβάσεως τοῦ ἱερέως Νικολάου, ἑλκύσας πρὸ πάντων τὴν προσοχὴν τῆς ὁμηγύρεως ἐπὶ δύω τοπικῶν ὀνομάτων, ἅτινα εὑρίσκονται ἐπίσης, τὸ μὲν ἓν ἐν τοῖς πονήμασι τοῦ ἐκ Παλαιστίνης σοφοῦ Ἄραβος Ἀσσάδου Καϋάτου, τὸ δὲ ἄλλο ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντος Ῥαβίνου Βενιαμίν.

Παρουσίασεν ἀκολούθως ἐκμαγεῖον ἀρχαίου τινος ἀρκτώου (runique) ἐπιτυμβίου λίθου, εὑρεθέντος ἐσχάτως ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ἁγίου Παύλου. Ὁ λίθος οὗτος φέρει ἀρχαίαν τινα δανικὴν ἐπιγραφὴν εὐστόχως μεθερμηνευθεῖσαν καὶ σχολιασθεῖσαν παρὰ τοῦ μνησθέντος Κ. Ῥάφνου, φρονοῦντος ὅτι αὕτη ἐχαράχθη περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΑ΄. ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἐδέσποζε τῆς Ἀγγλίας ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Δανίας Κανοῦτος ὁ Μέγας.

Λαβὼν μετὰ ταῦτα τὸν λόγον ὁ φιλόμουσος Βασιλεὺς ὁ καὶ πρόεδρος τῆς μνησθείσης ἑταιρείας, ὡμίλησε μετ' ἐμβριθοῦς πολυμαθείας περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς τῶν ἀρχαίων τύμβων, καὶ τῶν καλουμένων *αἰθουσῶν τῶν μάγων* (goettestuer) τῶν καὶ ἐκ μεγίστων λίθων ἢ πετρωμάτων ἐστεγασμένων. Εἶτα παρουσίασεν εἰς τὴν ὁμήγυριν ἓξ τεμάχια ἀρχαιοτήτων τοῦ λιθίνου αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχε πολεμικός τις πέλεκυς φέρων μεταγενεστέραν ἐπιγραφήν, καὶ αἰχμὴν στρατιωτικῆς τινος βακτηρίας κατεσκευασμένης ἐκ κέρατος ἐλάφου, καὶ ἀνηκούσης εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ χαλκοῦ αἰῶνος.

Διαλυθείσης δὲ τῆς συνεδριάσεως ἐπευφήμησαν ἅπαντες τὸν φιλόμουσον καὶ σορὸν αὐτῶν πρόεδρον τὸν καὶ περιπόθητον αὐτῶν Μονάρχην.

Ι. ΔΕΚΙΓΑΛΛΑΣ.

ΚΑΤΑΡΓΗΣΙΣ

τοῦ ἐπὶ τῶν ἀγγελιῶν φόρου Ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἐκ τῶν πρωτίστων ἀναγκῶν τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν εἶναι σήμερον καὶ ἡ ἀνάγνωσις. Ἐὰν περιέλθῃς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, οὐχὶ μόνον τὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὰ χωρία αὐτῶν, θέλεις ἀπαντήσει ἀναγινώσκοντας ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ συγγράμματα καὶ ἁμαξηλάτας, καὶ βυρσοδέψας, καὶ ἀχθοφόρους, καὶ γυναῖκας ἀνοιγούσας ὀστρείδια παρὰ τὰς πύλας τῶν ξενοδοχείων, καὶ αὐτὰς τὰς πλυντρίας. Περὶ τῆς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ὠφελείας τοσοῦτον ἐπείσθησαν καὶ αἱ τελευταῖαι τάξεις τῶν κοινωνιῶν τούτων, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ βαναυσουργοὶ δὲν ἀμφιβάλλουσι πλέον ὅτι, καθὼς ὁ ἄρτος διατηρεῖ καὶ ἐπαυξάνει τὰς σωματικὰς δυνάμεις, οὕτω καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν χρηστῶν, ἐννοεῖται, καὶ ὠφελίμων συγγραφῶν, ἀναπτύσσει τὸν νοῦν, διαῤῥυθμίζει τὴν καρδίαν, ἐξημεροῖ τὰ ἤθη, καὶ καθιστάνει εὐαρεστοτέραν καὶ γλυκυτέραν τὴν συμπεριφοράν.

Θέλομεν πρόχειρον ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης; ἂς παραβάλωμεν τοὺς κατοίκους δύο πρωτευουσῶν κειμένων οὐχὶ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων, τῆς πρωτευούσης τοῦ μικροῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῆς τοῦ ἀπεράντου Κράτους τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν δυσκόλως ἀπαντᾶται ἄνθρωπος οὗ τινος ἡ ὁμιλία, αἱ ἐξωτερικοὶ τρόποι, αἱ σκέψεις ἀποδεικνύουσι παντελῆ ἔλλειψιν πεφροντισμένης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀγωγῆς, ἐνῷ ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἥτις μέχρι τοῦ 1821 ἔτους, ὑπῆρξεν ἡ ἑστία τοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν πολιτισμοῦ, αἱ τοιαῦται συναντήσεις δὲν εἶναι δυστυχῶς σπάνιαι. Αἰτία δὲ τῆς διαφορᾶς ταύτης δὲν εἶναι κυρίως ὁ πλειότερος ἢ ὀλιγώτερος τῶν σχολείων ἀριθμός, ἢ αἱ μέθοδοι τῆς διδασκαλίας, διότι ὅλοι δὲν ἔχουσι τοὺς τρόπους νὰ φοιτῶσιν εἰς αὐτά, ἀλλ' ὁ περιοδικὸς τύπος, ὅστις, ἀναλαμβάνων τὸ κήρυγμα τῶν πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ φιλολογικῶν εἰδήσεων, με-

ταβαίνει καρτερικῶς ὡς ἄλλος Ἀπόστολος καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐσχατιάς, καὶ κρούων καὶ τῶν ἐνδεεστέρων τὰς θύρας, εἰσέρχεται καὶ διαδίδει πανταχοῦ τὸ φῶς τῆς παιδείας καὶ τὸν ἔρωτα τῆς μαθήσεως.

Μεταξὺ δὲ τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐπικρατειῶν οὐδεμία ἐπείσθη τοσούτῳ περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης, ἢ τοὐλάχιστον οὐδεμία ἐνίσχυσε τοσούτῳ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀναγνώσεως ὅσῳ ἡ Ἀγγλία. Ἐκεῖ καὶ ἡ ἐξουσία, παρέχουσα μυρίας εὐκολίας εἰς τὸν τόπον καὶ συντρίβουσα πάντα δεσμόν, καὶ οἱ ἰδιῶται συνιστῶντες ἑταιρίας, καὶ δι' ἁδροτάτων ἀναλωμάτων ἐκδίδοντες ἀλλεπαλλήλως βιβλία καὶ περιοδικὰ συγγράμματα, συναμιλλῶνται νὰ καταστήσωσι γενικωτέραν τὴν ἀνάγνωσιν. Ἕκαστος σχεδὸν στρατιώτης ἔχει μικρὰν ἰδίαν βιβλιοθήκην, καὶ παρὰ τὴν κεφαλίδα τῆς κλίνης ἑκάστου ναύτου πλοίου πολεμικοῦ, βλέπεις ἀριθμόν τινα βιβλίων ἐπισεσωρευμένων.

Συζήτησίς τις γενομένη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἀπριλίου ἐν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων, ἀποδεικνύει ἐναργέστατα πόσον καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ οἱ πολῖται φροντίζουσι περὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἀναγνώσεως. Ὡς γνωστὸν ἐν Ἀγγλίᾳ, καθὼς καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ, αἱ ἐφημερίδες, τὰ περιοδικὰ συγγράμματα καὶ αἱ δι' αὐτῶν δημοσιευόμεναι παντοῖαι ἀγγελίαι, ἀποτίουσι φόρους. Ἂς μὴ νομίσῃ δὲ ὁ ἀναγνώστης ὅτι οἱ φόροι αὐτοὶ ἐθεσπίσθησαν κατ' ἀρχὰς χάριν ὠφελείας τοῦ ταμείου· ἐξ ἐναντίας σκοπὸς κύριος ὑπῆρξεν, ὡς ὑπάρχει σήμερον ὑπέρποτε ἐν Γαλλίᾳ, νὰ ἐμποδισθῇ ἡ κυκλοφορία τῶν συγγραμμάτων τούτων, νὰ περιορισθῇ ὅσον ἔνεστιν ἡ ἐλευθέρα ἔκφρασις τῶν ἰδεῶν, καὶ ν' ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῶν λαῶν πᾶν μέσον προχείρως καὶ ὀλιγοδαπάνως διδάσκων περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν συμφερόντων αὐτῶν. Ἐνὶ λόγῳ οἱ φόροι οὗτοι ἐθεωρήθησαν ὡς δεσμὰ τοῦ νοὸς καὶ τῆς ἐλευθέρας συζητήσεως, καὶ διὰ τοῦτο προσφυέστατα ὠνόμασεν αὐτοὺς ὁ λαὸς τῆς Μεγάλης Βρετανίας *φόρους ἐπὶ τῶν φώτων*.

Τὴν κατάργησιν λοιπὸν τῶν σκοτιστικῶν τούτων φόρων προέτεινε βουλευτής τις ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, καὶ, εἰ καὶ δὲν ἐγένετο ἀμέσως ὁλοσχερής, διότι οἱ Ἄγγλοι συνειθίζουσι νὰ προβαίνωσιν εἰς τὰς μεταῤῥυθμίσεις βαθμηδὸν καὶ μετὰ πολλῆς περισκέψεως, ὅλοι ὅμως συνωμολόγησαν προθύμως, καὶ ὑπουργοὶ καὶ βουλευταὶ πάσης μερίδος, τὴν ἀνάγκην αὐτῆς, καὶ ἐξέφρασαν τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ ἴδωσι καταβαλλόμενον ταχέως εἰς ἔδαφος πάντα φραγμὸν ἀντιτασσόμενον εἰς τὴν εὐχερεστέραν διάδοσιν τῶν φώτων.

Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις καὶ ἡ εὐχὴ αὕτη τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν βουλευτῶν τῆς Μεγάλης Βρετανίας δὲν συμφωνεῖ δυστυχῶς πρὸς τὰ περὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν συζητήσεων καὶ τοῦ τύπου γινόμενα ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ, ἥτις διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ διοικεῖται ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιῤῥοὴν αὐτῆς ταύτης τῆς φιλελευθέρου Ἀγγλίας· διότι ἐνῷ ἐνταῦθα πρώτη ἡ ἐξουσία ἀνοίγει αὐθορμήτως τοὺς ὀχετοὺς δι' ὧν ἐκχέονται ἀκωλύτως οἱ καταῤῥάκται τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἐκεῖ οὐχὶ μόνον δι' αὐθαιρέτων προγραφῶν, καὶ ἄλλων ἀστυνομικῶν μηχανημάτων κατωρθώθη νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν τύπον σιωπή, ἀλλ' ἐγένετο προσπάθεια νὰ δεσμευθῇ καὶ διὰ νόμων ὁριζόντων καὶ χρηματικὰς καὶ σωματικὰς ποινὰς κατά τε τοῦ γραπτοῦ καὶ κατὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου.

Τὸ καθ' ἡμᾶς ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐὰν ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις, συγκειμένη μάλιστα σήμερον ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων τῆς Μεγάλης Βρετανίας ἀνδρῶν, ἐγνώριζεν ἀκριβῶς τὰς κακώσεις ταύτας, ἤθελε βεβαίως σπεύσει ν' ἀποδοκιμάσῃ αὐτάς· διότι παρὰ τὴν προστασίαν τὴν ὁποίαν χορηγεῖ πρὸς τὰ φῶτα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, τρέφει καὶ σέβας ἄπειρον πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην, ἥτις ἀποκρούει μετ' ἀγανακτήσεως πᾶσαν ἐπιβουλὴν κατ' αὐτῶν.

Η ΕΝ ΚΥΠΡΩ ΓΛΩΣΣΑ.

Ἡ πρώτη γλῶσσα, ἥτις ἐν Κύπρῳ ἐλαλήθη ἔκ τε τῶν ἱερῶν βίβλων καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, παραδέχεται ὅτι εἶναι ἡ τῶν Φοινίκων. Οὗτοι τὰς πλείστας τῶν νήσων τῆς Μεσογείου κατοικίσαντες ἐξηπλώθησαν καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι αὐτῶν Κύπρον, Φοινικικὰς ἐν αὐτῇ κτίσαντες πόλεις. Μετ' αὐτοὺς ἦλθον οἱ Ἀσσύριοι, ἐπ' ὀλίγον αὐτῆς ἐπικρατήσαντες χρόνον· ἀλλ' ἂν διέδοσαν εἰς τοὺς ὑποδουλωθέντας λαοὺς τὴν γλῶσσάν των ἢ οὔ, ἄδηλον. Δυνάμεθα ὅμως μετὰ πιθανότητος νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ δεύτερον συνέβη, καὶ διὰ τὸ ὀλίγον καθ' ὃ ἦρξαν τῆς νήσου, καὶ διότι οἱ κατακτηταὶ οὐδέποτε ἀναγκάζουσι τοὺς κατακτωμένους τὴν αὐτῶν νὰ δεχθῶσι γλῶσσαν, τοῦ ἀδυνάτου ἕνεκα τῆς ἐπιτεύξεως, καὶ ἐπειδὴ ἄλλος εἶναι ὁ τῆς κατακτήσεως σκοπός. Εἶτα διαδέχονται αὐτοὺς ἐν Κύπρῳ οἱ Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τὸ αὐτὸ συνέβη, ὅπερ καὶ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ πολὺ μᾶλλον εἰς τούτους, ἐπειδὴ καλῶς γνωρίζομεν τὸν ἰδιότροπον τῶν Αἰγυπτίων βίον.

Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τούτων ἤρχισαν καθ' ὅλην τὴν μικρὰν Ἀσίαν νὰ ἐξαπλῶνται ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, καὶ τοιαῦται ἐστάλησαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κύπρον, ἐξ ὅλων ἐν γένει τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι Αἰολεῖς, Ἴωνες, Δωριεῖς κατῴκησαν τὴν νῆσον. Αἱ ἀποικίαι αὗται ἐπικρατήσασαι τῶν πρώτων κατοίκων τῆς νήσου ἐδυνήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τοὺς ὑποδεδουλωμένους λαοὺς τὴν ἰδίαν των γλῶσσαν· καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἕνεκα τούτου ἐπεκράτησε γλῶσσα, διατηρούσης ἑκάστης τῶν ἀποικιῶν τὴν ἰδίαν της διάλεκτον. Μετὰ ταῦτα ὅμως, ἀφοῦ τὰ μικρὰ ταῦτα ἔθνη ἦλθον εἰς κοινωνίαν πρὸς ἄλληλα, ἀνέμιξαν τὴν αὐτῶν γλῶσσαν, καὶ ἐσχημάτισαν οὕτως εἰπεῖν τὸ κρᾶμα ἐκεῖνο, ὅπερ εἰς τὸν Ὅμηρον παρατηροῦμεν, ὅτε ἡ γλῶσσα δὲν εἶχε διαιρεθῆ εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς μεγάλας διαλέκτους.

Ὅτι δ' ἡ Ἑλληνικὴ ἐλαλεῖτο ἐν τῇ νήσῳ ὡς

ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, περὶ τούτου ποιεῖται μνείαν ὁ Ἰμέριος « τὴν Κύπρον οἱ ποιηταὶ θεῶν Ἀφροδίτῃ χαρίζονται, ὥςπερ τὴν Δῆλον Ἀπόλλωνι· ἡ γὰρ Κύπρος πόλις μεγάλη. Δῆμοι τὴν γλῶτταν ἀκριβῶς Ἕλληνες. » Εἰς ταύτην πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι προσετέθησαν καὶ λέξεις ἐκ τῆς γλώσσης τῶν ὑποδουλωθέντων Φοινίκων. Ἔτι δ' ἐπειδὴ οἱ ἐν Κύπρῳ Ἕλληνες ἦσαν λαὸς ἐμπορικός, ἅμα καθ' ὅλην ἐξηπλώθησαν τὴν Μεσόγειον, καὶ μάλιστα πρὸς τὸ τῆς Ἀσίας μέρος, προσέθεσαν εἰς τὴν γλῶσσαν των καὶ νέας λέξεις.

Ὁ ἔμπορος πολλὰ ὀλίγον φροντίζει διὰ τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης, καὶ τὴν γλῶσσαν μεταχειρίζεται μόνον ὡς μέσον διὰ νὰ ἐκτελῇ τὰς ὑποθέσεις του· καὶ ὅταν μὲν τὸ ἐμπόριον ἦναι μικρόν, καὶ μικρὰ εἶναι ἡ διαφθορὰ τῆς γλώσσης, ὅταν ὅμως μέγα, τότε, ἐπειδὴ ὁ ἔμπορος ἔχει ἀνάγκην πρὸς πολλοὺς καὶ διαφόρων ἐθνῶν ἀνθρώπους ν' ἀποκριθῇ, ἀναγκάζεται ἁπάσας αὐτῶν τὰς γλώσσας νὰ μεταχειρίζεται· καὶ λέξεις μὲν μεταθέτει τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην, ἐκ ἄλλης εἰς δ' ἄλλην, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀλλὰ τότε ἡ ἰδία του γλῶσσα δανειζομένη ἐκ διαφόρων, καὶ αὐταῖς δανείζουσα, φθείρεται καὶ ἀπόλυσι τὸν ἰδιόν της χαρακτῆρα.

Εἰς τὴν Κύπρον ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἡ Φοινικὴ ἐλαλεῖτο γλῶσσα, ὡς εἰς τὸ Κίτιον, τὴν μόνην ἐπὶ πολὺ μετὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων κατάκτησιν ἐπικρατήσασαν πόλιν. Ἀφοῦ ὅμως ἡ Τύρος, τὸ μόνον προπύργιον τοῦ Φοινικοῦ κράτους ἔπεσεν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Περσῶν, καὶ αὐτὴ τέλος ἐξελληνίσθη. Ἐνταῦθα πολλαὶ εὑρέθησαν Φοινικικαὶ ἐπιγραφαὶ (Gesenius Φοινικικὰ ὑπομνήματα)· ἀλλὰ καὶ ἑλληνικαὶ πολὺ περισσότεραι, παρὰ εἰς οἱανδήποτε τῶν ἄλλων τῆς νάσου πόλεων. Αἱ πρῶται δεικνύουσι τὴν τῶν Φοινίκων πρότερον κυριαρχίαν, εἰ καὶ δυνατὸν εἶναι καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ζῶσαι πολλαὶ τῶν πάλαι Φοινικικῶν ἐν Κύπρῳ οἰκογενειῶν, ἢ ἔξωθεν ἐρχομέναι, νὰ ἐλάλουν τὴν γλῶσσαν των, καὶ εἰς αὐτὴν νὰ ἔγραψαν καὶ ἐπιγραφάς. Τὸ αὐτὸ βλέπομεν εἰς Λάρνακα τῆς Λαπήθου (ἴσως τὴν ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Λακεδαίμονα), δίγλωσσον δηλ. Ἑλληνικὴν καὶ Φοινικὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ὅτε βεβαίως ἅπασα ἡ Κύπρος εἶχεν ἐξελληνισθῆ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς Φοινικικῆς καὶ ἄλλαι βεβαιότατα ἐλαλοῦντο γλῶσσαι καὶ μάλιστα τῶν παρακειμένων Ἀσιατικῶν χωρῶν.

Ὅλαι αὗται ἔφθειραν τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης, ἣν ἔφερον εἰς Κύπρον, οἱ εἰς αὐτὴν ἀποικήσαντες Ἕλληνες. Ἀλλὰ πάλιν αὗται αἱ εἰς τὴν Κυπριακὴν γλῶσσαν προσθῆκαι δὲν μᾶς ἀπομακρύνουσι τῶν τοῦ Ἰμερίου λόγων, ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Κυπρίων καὶ ταύτας λαβοῦσα ἔμεινεν Ἑλληνική· ἀλλ' ἡ ὑγιειεστέρα τοῦ ἔθνους μερίς, ἡ εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν πολιτείαν ἀσχολουμένη, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ ἀληθῶς ἔμποροι ἐπιμελῶς βεβαιότατα καὶ καθαρῶς τὴν Ἑλληνικὴν θὰ ἐλάλουν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι κακὴν ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν εἶχε φήμην ὄχι ἅπασα ἡ νῆσος, ἀλλ' ἐν τῶν αὐτῆς κρατῶν, Σόλοι καλούμενον, ἀποικία Ἀθηναίων· καὶ ὁ μὲν Σουΐδας λέγει « Σόλοι Κιλικίας πόλις καὶ Κύπρου, ἀφ' ὧν ὁ σολοικισμός, βαρβαριζόντων κατὰ τὴν ἰδίαν γλῶσσαν· » ὁ δ' Ἀμμιανὸς εἰς τὸ αὐτοῦ ἐπίγραμμα, Ἀνθολογ. βιβλ. 2. τοὺς Κυπρίους Σόλους ὡς σολοικίζοντας θεωρεῖ.

Ἑπτὰ σολοικισμοὺς Φλάκεῳ τῷ ῥήτορι δῶρον
Πέμψας ἀντέλαβον πέντε διακοσίους,
Καὶ νῦν μὲν φησί, τούτους ἀριθμῷ σοι ἔπεμψα
Τοῦ λοιποῦ δὲ μέτρῳ πρὸς Κύπρον ἀρχόμενος

Ἐκ τούτου ἐσχηματίσθη καὶ ἡ ἔκφρασις σολοικίζω καὶ σολοικισμός, ἥτις ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς ὅλας μετεδόθη τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Εἰς πολλὰς ὅμως αὐτῆς πόλεις καὶ μάλιστα εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἐπὶ τῶν Εὐαγόρου χρόνων τὰ μάλιστα ἡ Ἀττικὴ ἐπιμελεῖτο διάλεκτος, διότι πολλοὶ τῶν πεπαιδευμένων Ἀθηναίων, βίον ἄνετον ζητοῦντες, ἤρχοντο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου.

Ἐκ τῶν λέξεων, αἵτινες φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυπριακαὶ παρατηροῦνται πολλαὶ ὅτι ἀνατολικὴν ἔχουσι τὴν καταγωγήν· ἡ λέξις λ. χ. *Ἀβάθ*, διῆς ἐσήμαινον οἱ Κύπριοι τὸν διδάσκαλον, κατὰ τὸν Γισένιον ἐκ τῆς Συριακῆς παράγεται γλώσσης. Ἄλλαι δὲ πάλιν ἀρχαιόταται διετηρήθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν των, ἐνῷ εἰς τοὺς ἐνδόξους συγγραφεῖς τοὺς μεθ' Ὅμηρον οὐδόλως εἶναι ἐν χρήσει.

Ὁ Εὐστάθιος ἐν τῇ Ἰλιάδι περὶ τοῦ τ ὁμιλῶν, λέγει ὅτι κατὰ τὸν Ἡρακλείδην οἱ Κύπριοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εἴς τε τὰ κύρια ὀνόματα καὶ τὰ οὐσιαστικὰ προσθέτουσι τὸ τ ὡς Πτόλις, Πτόλεμος, Ἀπόλλων γεν. Ἀπόλλωντος· ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ ῥήματα τὰ λήγοντα εἰς υω οἷον ἀρύττω, ἀρύτω, ἀρύω, ἀνύττω, ἀνύτω, ἀνύω (α). Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὁ Εὐστάθιος σημειοῖ (β) ὅτι οἱ « Θετταλοὶ καὶ Κιτιεῖς οἱ περὶ Κύπρον θάλατταν ἔλεγον καὶ πίτταν καὶ τοιαῦτα, ὅσα οὐδαμοῦ Ἀττικὰ νομίζονται, ἀλλὰ τῶν γειτόνων, φησί, Βοιωτῶν, τῷ μήτε Ὅμηρον, μήτε τραγικοὺς, μήτε Θουκυδίδην ἢ Πλάτωνα κεχρῆσθαι αὐτοῖς. »

Μεταξὺ τῶν διατηρηθεισῶν ὡς Κυπρίων λέξεων παρατηροῦσιν οἱ φιλολόγοι τὴν λέξιν θᾶτες = δοῦλοι, ἥτις ἐκ τοῦ τίθημι παράγεται, ἢ τὴν αὐτὴν μετ' αὐτοῦ ἔχει ῥίζαν· αὕτη ἡ λέξις, λέγει ὁ Giece (γ), τὴν συγγένειαν φανεροῖ τῆς Κυπριακῆς γλώσσης μετὰ τῆς σανσκριτικῆς. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν ὅτι τὸ *α* τῆς σανσκριτικῆς dedhami διετηρήθη, ὅπερ εἰς τὴν συνειθισμένην γλῶσσαν δὲν εἶναι χρήσιμον. Ἐπειδὴ ἡ λέξις *τίθημι* ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ παράγεται ἐκ ῥίζης *θα* ἢ *θη*, εἰς δὲ τὰ ῥήματα τὸ *η* ἐτράπη εἰς *ε*.

Ἐν αὐτῇ βλέπομεν ὑπάρχον εἰς χρῆσιν καὶ τὸ Αἰολικὸν δίγαμμα, καὶ οἱ μὲν Αἰολισμοὶ τῶν Κυπρίων ὡμοίαζον μᾶλλον τοὺς τῶν Εὐρωπαίων Αἰολέων Αἰολισμοὺς ἢ τοὺς Λεσβικοὺς καὶ Ἀσιατικούς. Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει τὴν λέξιν *γέκκου* ὡς Κυπριακὴν ἀντὶ τοῦ *λάβε*, ἥπερ μετὰ τοῦ Ὁμηρικοῦ *γέκτο* συμφωνεῖ· φαίνεται δ' ὅτι ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ ἀορίστου *εἱλόμην*, προστακτ. *ἕλοῦ*, τραπείσης τὰς δασείας εἰς γάμμα καὶ τοῦ *λ* εἰς *κ*, ὅπερ καὶ ἐδιπλασιάσθη, οἷον *γέκκου*. Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις Βίθυς, ἥτις εἰς τὴν ἑξῆς τοῦ Κουρίου ἀπαντᾶται ἐπιγραφὴν κατὰ τὸν περιώνυμον Βοίκχιον, Αἰολικὸν φέρει *δίγαμμα*, ἐκ τοῦ ἰθὺς παραγομένη.

Σέλευκον Βίθυος, τὸν συγγενῆ τὸν βασιλέως, τὸν στρατηγὸν Καὶ ναύαρχον καὶ ἀρχιερέα, τὸν κατὰ τὴν νῆσον, Κουριέων ἡ πόλις, Ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ εὐνοίας τῆς εἰς βασιλέα Πτολεμ(αῖ)ον καὶ βασίλισσαν Κλεοπάτραν τὴν ἀδελφὴν, καὶ βασίλισσαν Κλεοπάτραν Τὴν γυναῖκα, θεοὺς εὐεργέτας, (καὶ τῆς εἰς) αὐτὴν εὐεργεσίας.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ Κούριον Ἀργολικὴ εἶναι ἀποικία, ὡς Ἀργολικὸν αὐτὸν ὁ Βοίκχιος θεωρεῖ Αἰολισμόν (δ).

Ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἡ νῆσος εἰς δεινὰς ὑποπεσοῦσα ἀνομβρίας, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκινδύνευσε νὰ ἐρημωθῇ, τοῦτο δ' ἠνάγκασε τὴν ἐκ τῆς νήσου διαβαίνουσαν ἀγίαν Ἑλένην νὰ προσκαλέσῃ ἐκ τῶν μερῶν τῆς Ἰουδαίας, Κιλικίας, Καππαδοκίας καὶ Συρίας νέους εἰς τὴν νῆσον ἀποίκους. Οὗτοι δὲ, οἱ ἐν Κύπρῳ ἀποικήσαντες, ἦσαν ἅπαντες Ἕλληνες, ἀποκαταστάντες εἰς τὰς χώρας ἐκείνας πρὸ καὶ μετὰ τὴν τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου κατάκτησιν, ὅτε ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔφθασεν εἰς τὴν κολοφῶνα του, καὶ διέτρεχεν ὡς μέγας πυρσὸς ἅπασαν τὴν ὑφήλιον ἐξελληνίζων αὐτήν. Ὅθεν ἅπαντες οἱ νέοι οὗτοι ἄποικοι, οἱ τὴν Κύπρον οἰκήσαντες, ἔφερον ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ἐν ᾗ οἱ Κύπριοι ἐλάλουν πάντοτε, ὅμως μετά τινων διαφορῶν.

Ἐπὶ δὲ τοῦ μεσαίωνος, Ἀλβανοὶ, Ἑβραῖοι, Γάλλοι, Γενουήνσιοι, Ἐνετοὶ καὶ τέλος ἡ τῆς νήσου νῦν κρατοῦντες κατῴκουν τὴν Κύπρον, οἱ μὲν ὡς ἄρχοντες, οἱ δ' ὡς αὐτοὺς ὑπηρετοῦντες, ἐπίσης δὲ καὶ ἐμπορίας ἕνεκα. Ἐκ τούτου ὁρμηθεὶς καὶ Μαρτῖνος ὁ Κρούσιος εἶπεν ἐν τῇ αὐτοῦ Τουρκογραικίᾳ, ὅτι ἡ Κυπρία γλῶσσα ἦτο κρᾶμα ἐπὶ τῶν αὐτοῦ χρόνων Ἑλληνικῆς, Χαλδαϊκῆς, Ἀρμενιακῆς, Ἀλβανικῆς, καὶ Ἰταλικῆς. Καὶ ὅτι μὲν ὑπάρχουσιν εἰσέτι ἐντὸς τῆς Κυπριακῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, πολλαὶ Ἰταλικαὶ, Γαλλικαὶ, Ἀλβανικαὶ, κτλ. λέξεις, περὶ τούτου οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία· ἀλλὰ τοῦτο καὶ καθ' ὅλην συνέβη τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὅπου τὰ μάλιστα ἤκμαζεν ἡ Ἑλληνική.

Οἱ ἐν Κύπρῳ Ἕλληνες, ὑπὸ τοσούτους ὑποπεσόντες τυράννους, καὶ τοσαύτας ὑποστάντες μεταβολὰς καὶ καταστροφὰς, βεβαίως δὲν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι διετήρησαν τὴν Ἑλληνικὴν καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἀγνότητα· διότι ἅπαντες οὗτοι, ὅσοι ἦλθον εἰς Κύπρον κατὰ καιροὺς, συγκατήγαγον καὶ τὰ ἐθνικά των ἔθιμα, καὶ τὴν θρησκείαν των. Ἐκ τούτου δ' ἔπρεπεν, ἢ ὅλως νὰ συμβῇ ἀφανισμὸς τῆς γλώσσης τῶν κρατουμένων, ὡς πολλαχοῦ τοῦτο ἔγινε, καὶ νὰ παραδεχθῶσιν οὗτοι κατ' ὀλίγον τὴν γλῶσσαν τῶν κρατούντων, ἢ νὰ ζήσωσιν οὗτοι ὅλως κεχωρισμένοι καὶ μηδεμίαν πρὸς τοὺς κρατοῦντας ἔχοντες σχέσιν, καὶ οὕτω νὰ διατηρήσωσιν ἀνέπαφον γλῶσσαν καὶ ἤθη· ἢ τέλος νὰ παραδεχθῶσι τοσοῦτον τῆς τῶν κρατούντων γλώσσης, ὅσον ἦτον ἀπολύτως ἀναγκαῖον εἰς τὰ καθ' ἑκάστην μετ' αὐτῶν συναλλάγματα. Τὸ πρῶτον οὐδόλως συνέβη, καὶ τοῦτο εἶναι ἓν τῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους γνωρισμάτων, ὅτι ἀείποτε, καὶ εἰς τὰς μεγίστας αὐτοῦ τρικυμίας, μετ' ἐπιμονῆς ποσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ ἁγνὰ τὰ πάτρια. Τὸ δεύτερον δ' ἐπίσης, διότι ἦτον ἀδύνατον νὰ χωρισθῶσιν ἐντελῶς τῶν κρατούντων. Μένει λοιπὸν τὸ τρίτον, ὅπερ συνέβη ὡς καὶ καθ' ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Συνετέλεσε δ' εἰς τὴν τῆς Ἑλληνικῆς διατήρησιν, πλὴν τῆς εἰς τὰ πάτρια εὐλαβοῦς ἐμμονῆς τῶν Κυπρίων, προσέτι καὶ ἡ εἰς αὐτοὺς ἐν τοῖς πρώτοις ἐκ τῆς γειτονος Παλαιστίνης διάδοσις τοῦ τὴν Ἑλληνικὴν ὡς ὀγετὸν παραδεχθέντος χριστιανισμοῦ.

Τῆς ἐν Κύπρῳ ἐπικρατήσεως διαφόρων ξένων ἐθνῶν οὐκ ὀλίγα τῳόντι ἴχνη ἔμειναν ἐν τῇ γλώσσῃ. Οὕτως λέγουσιν εἰσέτι οἱ Κύπριοι γαλλίζοντες. Μὲ κάμνει πλαισὶρ (plaisir) = εὐχαρίστησιν. Φέρε τὴν τσιέζα (= siege = κάθισμα)· κλεῖσε τὴν τσιάμπρα (chambre = δωμάτιον) κτλ. Ἰταλίζοντες δέ· Ὁ Ἄπαρος τρέχει πορτάντο (—βάδην) κτλ. Οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τουρκίζουσιν, ὡς τοῦτο δυστυχῶς συνέβη πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, αἵτινες χθὲς καὶ πρώην ἐλάλουν ἀλβανιστί.

Αἱ δὲ κυρίως Ἑλληνικαὶ λέξεις καὶ αὗται πολλαχῶς κατετμήθησαν καὶ ἐκολοβώθησαν, εἰς τὰς δεινὰς καὶ αὗται τῆς δουλείας ὑποκυψάσαι συνεπείας. Εἴπομεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Κύπριοι εἶχον πολλοὺς Αἰολοδωρισμούς. Καὶ οἱ νῦν δὲ σωζουσι πολλὰ καὶ ἀξιοσημείωτα ἴχνη αὐτῶν. Τὸ ἐργαλεῖον τῆς ὑραντικῆς, ὅπερ κοινῶς ἀργαλιὸ λέγομεν, οἱ Κύπριοι καλοῦσι *Βούφαν*, ὅπερ δὲν εἶναι ἄλλο τι, εἰ μὴ Βύφα, συγγενὲς τοῦ ὑφὴ, ἥτις ὕφανσιν, τὸ ὕφασμα σημαίνει· καὶ τὸ ῥῆμα ὑφαίνω, *ὑφαίνεκω* Ἰωνικῶς λέγουσι. Τοιαῦται ἄπειροι ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Κυπριακὴν γλῶσσαν καταλήξεις, οἷον ζυμονίσκει, πλονίσκει, παχυνίσκει, γινίσκεται κτλ. Εἰς τὴν ῥηθεῖσαν λέξιν Βούφα — Φούφα — Φύφα, τὸ *υ* προτρέπεται ὡς *ου*. Τοιαῦτα πολλὰ ἀπαντῶνται. ὡς *σοῦ* ἀντὶ σύ· σοῦ τὸ λέγεις — σὺ τὸ λέγεις· σοῦ τὸ ἔκαμες· *μούτην* ἀντὶ μύτην. Ἀλλὰ τοῦτο ἔχουσι κοινὸν τοῖς Πελοποννησίοις καὶ ἄλλοις Ἕλλησι, οἵτινες λέγουσι παραθοῦρα ἀντὶ παραθύρα, τρούπα ἀντὶ τρύπα, κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἥτις καὶ αὐτὴ ἔλεγε *κωλούω*, *λούω*, ἀντὶ *κωλύω*, *λύω*. Πολλάκις οἱ Κύπριοι προσθέτουσιν εἰς τὸ τέλος ὡς προσχηματισμὸν τὴν συλλαβὴν *κη*, εἴς τε τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας πρόσωπον, πρὸς μείζονα ἔμφασιν· οἷον *ἐσούκη ἐγώκη*, ἀντὶ *ἐσὺ ἐγώ*. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῆς ἀρχαιοτάτης ἑλληνικῆς εἰσὶ λείψανα· καὶ τὸ μὲν *ἐσούκη* ἢ *σούκη* = σύκη εἶναι αὐτὸ τοῦ Ἡσιόδου (ἔργ. καὶ Ἡμ. εἰς προιμ.) τύκη, τὸ δ' ἕτερον καὶ αὐτοὶ οἱ Δωριεῖς ἐγὼν

(α) Ἰλ. α. 36. §. 29. 9. 466 τόμ. Β. 280. 11 255.
(β) Ἰλ. 10. 409. τόμ. Β. 349.
(γ) Αἰολικὴ Διάλεκτος. 126.

(δ) Engel μονογραφία Κύπρου τόμ. ά. σελ· 556.

λέγουσιν. Ἀξιοσημείωτον δ' ἔτι ὅτι τὸ υ τρέπεται πολλάκις εἰς μ, ὡς *λάμνε* = *ἔλαυνε*, *λάμνε νὰ πᾶμε τὸ βοικό σου* = ἔλαυνε τὸν ὄνον σου νὰ πᾶμε, ὅπου καὶ δεύτερον εἰς τὴν λέξιν *βοικὸν* (= Ὀνικὸν = ὄνον) αἰολισμὸν βλέπομεν, *χάμνε* = χαῦνε = χαύνονε, χαλάρονε, ἄφες· *χάμνε τὸ κτηνὸ νὰ φύῃ*, χάμνε τον = ἄφες τον. Ἐπίσης αἰολικὸν δίγαμμα ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ Γαῖμα = αἷμα· *τὸν βγάλασι γαῖμα*.

Πολλάκις ὅμως τὸ δίγαμμα *β* τρέπουσιν εἰς π, οἷον *ἀμπλέπω* = ἀναβλέπω, ὅπου καὶ συγκοπὴ τοῦ *α* τῆς *ἀνὰ* ἔγινε, ὡς καὶ εἰς τοὺς ποιητὰς γίνεται. Ὁ *Πέτρος, ἀφοῦ ἀπέθανεν, ὁ πατέρας του ἄμπλεψε*=ἀνέβλεψεν, εἶδε θεοῦ πρόσωπον. Καὶ ἐπὶ δένδρων, *τὸ δένδρον τοῦτο ἄμπλεψε* = ἤνοιξαν δηλαδὴ οἱ ὀφθαλμοί του, ἐξέβαλε πουμπούκια. Τὴν αὐτὴν ἔπαθε μεταβολὴν καὶ τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἀρχαίων τῆς νήσου κωμοπόλεων, παρὰ τῷ Στράβωνι *Βούσυρα*, ἅπερ Πυσσοῦρι νῦν καλοῦνται. Ἀλλὰ καὶ τὸ *α* ὡς *ου* προφέρεται εἴς τινας λέξεις, οἷον *λοῦκκος* ἀντὶ λάκκος, *Μοῦλος* ἀντὶ Μαλός, μία τῶν ἀρχαίων ἐπισήμων αὐτῆς πόλεων. Ἐπίσης δ' Αἰολοδωρικῶς λέγουσιν *ἀῤῥωστάω* ἀντὶ *ἀῤῥωστέω*, *ἀδικάω* ἀντὶ *ἀδικέω* κτλ. Πολὺ δ' ἐν τῇ Κυπριακῇ γλώσσῃ εἶναι ἐν χρήσει τὸ *ν*, καὶ μάλιστα ἐν τέλει τῶν οὐδετέρων ὀνομάτων, ὡς τὸ *χαλοῦμιν* καὶ τὸ *ψωμίν τρέφει τὸν χωρκό*, ὅπερ φαίνεται ὅτι ἦτο πρότερον χαλούμιον, τυρίον, καὶ κατ' ἀποκοπὴν τοῦ *ο* ἔμεινεν εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως τὸ *ν*, ἢ ἄλλως εἰς αὐτὰς προστίθεται.

Περίεργος εἶναι ἔτι καὶ ἡ ἀπαγγελία τῶν διπλῶν γραμμάτων, ὅπερ εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος διεσώθη. Ἐν ταῖς λέξεσι πολ-λὰ, κάλ-λιστα, λοῦκ-κος, γράμ-ματα, Γάλ-λος, οὕτω σείρουσι τὴν φωνὴν, ὥστε γίνεται εὐδιάκριτον ὅτι δύο εἶναι ὅμοια σύμφωνα. Τὸ δὲ *γ* ὑγραίνουσι τρέποντες αὐτὸ εἰς *γι*, ἢ καὶ πολλοὶ ὅλως σχεδὸν δὲν τὸ ἀπαγγέλλουσιν ὡς, *ἐὼ* ἀντὶ ἐγὼ, *ἐὼ δὲν ἔρχομαι* ἀπόψε 'ς τὴν παρτίδα· ἐνίοτε δ' ὡς οἱ Πελοποννήσιοι τὸ τρέπουσιν εἰς μ, καὶ τότε εὐκρινῶς ἀμφότερα τὰ μ, ἀκούονται τὰ *πράμματα*.

Ἐξ ὅσων συντόμως ἀνεφέραμεν, εὐκόλως ἀποδείκνυται ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη ἔχει τὰ αὐτὰ στοιχεῖα, οἷα καὶ ἡ πάλαι Κυπριακὴ κατὰ τοὺς διαφόρους σχολιαστὰς καὶ ὑπομνηματιστὰς, ἤτοι Ἰωνισμοὺς, Δωρισμοὺς, Αἰολισμοὺς, κλίνει ὅμως πρὸς τὰς δύω τελευταίας διαλέκτους, καὶ διὰ τοῦτο ὡς Αἰολοδωρικὴν δυνάμεθα νὰ τὴν θεωρήσωμεν.

Τούτων προηγηθεισῶν τῶν γενικῶν παρατηρήσεων, ἐναπολείπεται ἡμῖν νὰ δείξωμεν ὅτι ἡ Κυπριακὴ γλῶσσα περιέχει πλοῦτον λέξεων, αἵτινες οὐδόλως διετηρήθησαν οὐ μόνον εἰς τὰς παρακειμένας νήσους, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν Ἑλλην. ἤπειρον. Θέλομεν δὲ ὀλίγας ἀναφέρει ἐνταῦθα ἐπιφυλαττόμενοι ἄλλοτε καὶ ἄλλας συναθροίσαντες νὰ δημοσιεύσωμεν, ἵνα μὴ λαθὼν ἀπολεσθῇ καὶ ἐνταῦθα ὁ περισωζόμενος ἀρχαῖος γλωσσικὸς θησαυρός.

Ἀναθρήκαν λέγουσιν οἱ Κύπριοι φυτόν τι, μέγα ἔχον ἄνθος ὀγκῶδες καὶ στρογγύλον ἐν εἴδει ἡλιοτροπίου, καὶ φύλλα ὅμοια τῷ μαράθῳ. Εἶναι δὲ βεβαιότατα τοῦτο ἡ νάρθηξ τῶν ἀρχαίων, ἣν ἀναφέρει ὁ Αἰσχύλος ἐν Προμηθεῖ Δεσμότῃ, *Ναρθηκοπλήρωτον* λέγων, καὶ ὁ Ἡσίοδος (ἔργ. καὶ Ἡμέρ. στοιχ. 52), ᾄδων ὅτι ὁ Προμηθεὺς ἐν κοίλῳ νάρθηκι ἔκλεψε τὸ πῦρ. Καὶ νῦν οἱ Κύπριοι δι' αὐτῆς ἅπτουσι πῦρ. πυροβολοῦντες ἐν τῷ ἐσχισμένῳ καυλῷ της, ἀφοῦ διὰ μαχαιριδίου κοιλώσωσιν αὐτόν, ὅπως δέχηται τὸν σπινθῆρα. Ἐξ αὐτῆς δ' ἔτι κατασκευάζουσι καὶ μικρὰ καθίσματα. Εἶναι ἄρα αὕτη ἡ νάρθηξ, νάθρηξ, ναθρήκα, καὶ προσθήκῃ τοῦ *α*, ἀναμφιβόλως πλεονασταικοῦ, ἀναθρήκα.

Νόστος, = γλυκάδα, εὐχαρίστησις παρὰ Κυπρίοις, πάντοτε ὅμως σχεδὸν ἐπὶ κακοῦ· *νὰ σοῦ δώσω ἕνα ῥαβδὶ καὶ νὰ δῆς τὸ νόστο*. Ἴδε, ἴδες τὸν *νόστο*;=τὴν γλυκάδα· καὶ φαίνεται νὰ εἶναι σημασία τῆς Ὁμηρικῆς λέξεως *νόστος* (= ἐπάνοδος), νοστέω κτλ. Ἐκ τούτου καὶ τὰ ἡμέτερα *νόστιμον*, *νοστιμάδα*.

Μάτι· οὕτω λέγουσιν οἱ Κύπριοι τὸ ἑαυτῶν φόρεμα, καὶ ἰδίως οἱ Πάφιοι. *Δός τὸ μάτι του*(=τὸ ἱμάτιόν του) *νὰ τὸ φορέσω*.

Ἄγγα = ἄγε, ἔλα· *ἄγγα νὰ διοῦμε τί κάμνομεν*, — ἔλα νὰ ἰδοῦμε κτλ. *ἄγγα νὰ πᾶμε*.

Αἴγγα — ἡ αἴξ παρὰ Κυπρίοις, τὸ δ' αὐτῆς νεογνὸν, *ἐρίφι* καὶ *ῥιφάκι* ὑποκοριστικῶς λέγουσι.

Κτηνὸ καὶ πλθ *κτηνὰ* — ὅλα τὰ οἰκιακὰ ζῶα, καὶ αὐτὰ τὰ πτηνὰ, ἅπερ καὶ κτήματα εἶναι.

Θωρῶ ἢ θεωρῶ ἰσχυρότερον τοῦ βλέπω· *τί μὲ θεωρεῖς ἔτσι*; τ' *ἦλθες ἢ γιὰ νὰ θωρήσῃς τὰς δυστυχίας μου*· ἀπαράλλακτα καὶ Αἰσχύλος Προμ. Δεσμ. ἢ θεωρήσων τύχας ἐμάς ἀφῖξαι.

Κανεῖ — ἱκανεῖ — εἶναι ἀρκετόν· *κανεῖμε τοῦτο ποῦ μ' ἔδοσες*. Πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι οἱ Κύπριοι πάντοτε θέτουσι τὴν προσωπικὴν ἀντωνυμίαν ἢ δεικτικὴν μετὰ τὸ ῥῆμα, ὡς *χαρῶτον νὰ ἔλθῃ τὸ βράδυ· χαρῶσε*. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀπαντᾶται εἰ καὶ σπανιώτερον.

Χολέτρα — ἡ χολέρα, ἡ ὑδροῤῥόα· ὅπου πάλιν πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι οἱ Κύπριοι προσθέτουσι τ, καθὼς καὶ εἰς τὴν λέξιν *πίττα*, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι αὐτῶν πρόγονοι.

Ἀλλὰ μάν κου εἶναι τὸ ἀλλὰ μήν που, ὅπου καὶ ὁ Ἰωνισμὸς ἔτι τοῦ *κου* φυλάττεται, *θὰ πάγω ἀλλὰ μάν κου νὰ τὸν ἴδω*.

Κυπόδι ἢ *ὠκυπόδι* εἶναι ἡ τοῦ Κυπρίου ποιμένος ῥάβδος, δι' ἧς συλλαμβάνει πρόβατα, ἣν οἱ λοιποὶ μαγγούραν ἢ ῥάβδον καλοῦμεν. Εἶναι λοιπὸν τὸ ταχυποδὶ τῶν ποιμένων.

Ἔλα ὧδε, — εἶναι τὸ παρ' ἡμῖν ἔλα δῶ ἢ ἐδῶ, ὅπερ ἐκ τοῦ ὧδε παράγεται.

Διαρτίζω — πλάττω τὸ ψωμί, μαζεύω τὴν ζύμην εἰς ψωμία, Ἑλληνικωτάτη λέξις. *Διάρτισε τὰ ψωμία*. Ἐξ αὐτοῦ *διάρτισμα*—τὸ πλάσιμον, καὶ *διαρτοσάνιδον* —ἡ σανίς, ἐφ' ἧς πλάττουσι τὴν ζύμην.

Τρυτσά, — ἡ τρὺξ, τὸ καταπάτι τοῦ μούστου ἢ ἐλαίου, ἡ μούργα.

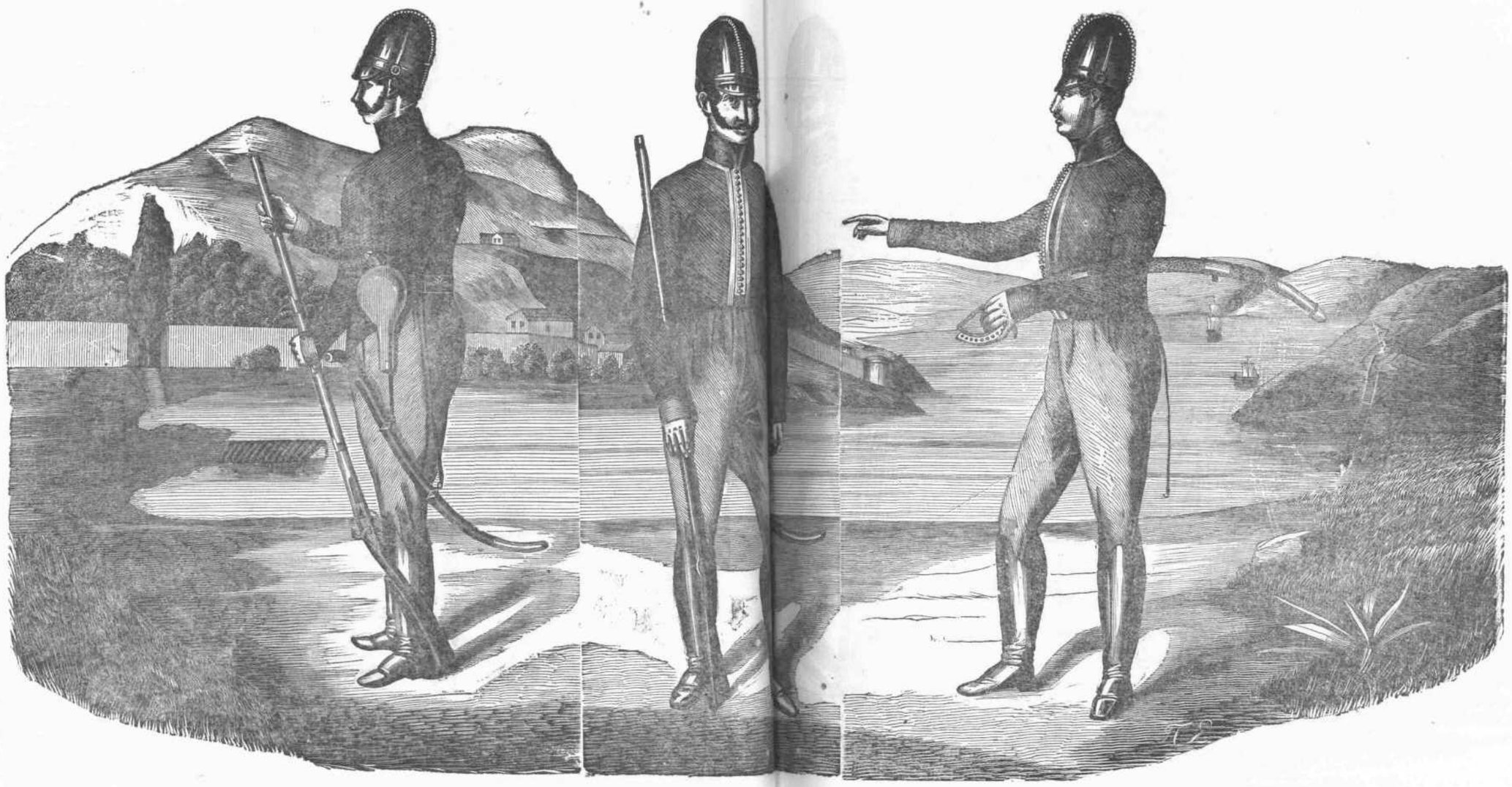

Στρατιώτης. Ὑπαξιωματ[illegible] Ἀξιωματικός.

Τοῦ ἐν Μπαλακλάβῃ Ἑλ[illegible]ικοῦ Τάγματος.

Κτύπα — ὁ κορμὸς τῆς ἀμπέλου, τὸ παρὰ Πελοπ. κούρβουλον.

Ἐνταῦθα ἴσως ἄπο σκοποῦ δὲν φανῇ νὰ προστεθῶσι τεμάχιά τινα δημωδῶν ἀσμάτων, οὐχὶ βεβαίως ἡρωϊκῶν, διότι νησιῶται οἱ Κύριοι, δὲν ἔχουσι καταφυγὴν τὰ ὄρη, ὅπου γίνονται ἀνδρικαὶ πράξεις καὶ ψάλλονται ἀνδρικὰ ἄσματα. Ἀλλὰ καὶ οἷα δήποτε, ὑπὸ τῆς γλώσσης τὴν ἐποψιν εἰσίν οὐχὶ ἀδιάφορα.

Δυὸ περιστέρια κάτασπρα ς' τ' αὐγά τους καθισμένα
Κάθονταν καὶ μυρολογοῦν, κλαῖσι, παραπονιοῦνται·
Τ' ἀρσενικὸ τοῦ θηλυκοῦ γυρίζει καὶ τοῦ λέει,
Ἵντα κλωσσᾷς γυναῖκα μου κάτασπρη περιστέρα;
Νὰ κάμῃς θέλεις ὥμορφα κάτασπρα περιστέρια;
Κρίμα χάνεις τοὺς κόπους σου καὶ λύπες θὲ νὰ φέρῃς.
Δὲν ἐνθυμᾶσαι τί 'παθες ς' τὴν ἄλλην τὴν κλωσσιά σου;
Τρία καὶ μόνα ἔκαμες τὰ 'χασες καὶ τὰ τρία.
Τὸ νὰ τὸ πῆρεν ἄγριο γεράκι πεινασμένο,
Καὶ τ' ἄλλα τ' αὔραν κυνηγοὶ 'ς τὸν ποταμὸ νὰ πίνουν,
Καὶ μὲ τὰ δίκτυα τά πιασαν, τί ξεύρεις ἀ, τὰ φάαν;
Σήκω, σήκω καὶ μὴν κλωσσᾷς, νὰ μὴ μᾶς φέρῃς πόνους,
Γιὰ τί ποῖος 'ξεύρει ὕστερα καὶ τοῦτ' ἵντα θὰ γένουν.

Καὶ ἕτερον.

Ποιὸς εἶν' καλὸς τῆς μάνας μου νὰ πᾷ νὰ πῇ δύο λόγια;
Μαῦρα πουλιὰ ποῦ τρέχετε ς' τὰ σύννεφα 'κεῖ πάνω,
Ἑλλᾶτε κάτω φᾶτε με κ' ἀφῆστε μου τὴν γλῶσσαν,
Κ' ἕνα πουλὶν ἀπὸ ἐσᾶς τῆς μάνας μ' ἂς τὴν πάρῃ.
Σ' τὸ παραθύριν τὸ μικρὸν νὰ πῇ νὰ τὴν κρεμάσῃ·
Ὄντας προβάλ' ἡ μάνα μου ς' τὴν ἐκκλησίαν νὰ πάῃ,
Νὰ τῆς φωνάξ' ἡ γλῶσσά μου ἀπὸ τὸ παραθύριν.
Γιαννοῦ σὺ πᾶς 'ς τὴν ἐκκλησιὰν ὥμορφα στολισμένη;
Καὶ τοῦ Γιαννήσου τὸ κορμὶν μέσα 'ς τοὺς μαύρους λόγγους,
Χωρὶς ψυχὴν χωρὶς λαλιὰ κοιμᾶται σκοτωμένον;
Πήενε λοῦκον κάμε του καὶ χτίσε του κιβούριν,
Κ' ἄφταινε ς' τὸ κεφάλιν του μερόνυκτα καντύλιν.
Τὰ κόλυβά του μοίραζε ἕξη φοραῖς τὸν χρόνον
Νὰ κλαῖσι κ' οἱ 'ξαδέρφοι μου, νὰ κλαῖσι κ' ἐξαδέρφαις
Νὰ κλαίῃ κ' ἡ μαυρόματη ἡ ἀγαπητική μου.

Καὶ ταῦτα μὲν δὲν στεροῦνται παντάπασι ποιητικῆς χάριτος,

Σώζονται δὲ πολλὰ κρείττονα, ἅτινα, ὡς καὶ αἱ λέξεις, πρέπει νὰ συναχθῶσιν εἰς πλουτισμὸν τῆς ἡμετέρας φιλολογίας.

Ἀθανάσιος Α. Σακελλάριος.

ΟΡΝΙΘΟΤΡΟΦΙΑ.

Ἐν τῷ ΟΒ'. φυλλαδίῳ τῆς *Πανδώρας* ὡμιλήσαμεν ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν κτηνοτροφίας διαλαβόντες καὶ περὶ ὀρνιθοτροφίας. Περὶ τῆς ἀγωγῆς ἰδίως τῶν Ἰνδικῶν μελεαγρίδων εἴπομεν ὀλίγα τινὰ καὶ ἐν τῷ ΞΘ'. φυλλαδίῳ, καὶ ἐξεφράσαμεν τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ ἴδωμεν τὴν ἐπιστήμην τῆς κτηνοτροφίας, ἃς μὴ διστάσωμεν νὰ τὴν ὀνομάσωμεν οὕτως, ἐπιστήμην, ὡς ἐμάθομεν, παρέχουσαν τροφὴν ὑγιεστέραν καὶ εὐχυμοτέραν εἴς τε τὸν στόμαχον καὶ τὰ βαλάντια, καλλιεργουμένην καὶ παρ' ἡμῖν.

Ἐπιθυμοῦντες νὰ συμπληρώσωμεν τὰς πραγματείας ἐκείνας, χάριν κυρίως τῶν γεωκτημόνων καὶ γεωργῶν τῆς Ἑλλάδος, προσθέτομεν καὶ τὰς ἑφεξῆς περὶ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀγωγῆς τῶν ὀρνίθων εἰδήσεις·

Ἕως ἐσχάτως οἱ Ἄγγλοι ὀλίγον ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ὀρνιθοτροφίαν, διότι εἶχον τὴν ἐσφαλμένην ἰδέαν ὅτι τὰ ἐξ αὐτῆς κέρδη ἦσαν μέτρια. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐξεδόθησαν οἱ εὐεργετικοὶ ἐκεῖνοι περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐμπορίας νόμοι, καὶ ἤρχισαν νὰ εἰσάγωνται ἔξωθεν καθ' ἑκατομμύρια πτηνὰ καὶ ὠά, οἱ ἐγχώριοι κερδοσκόποι ἐνόησαν τὴν ἀπάτην των. Ηὔξησε δὲ πρὸ πάντων τὰς κερδοσκοπικὰς αὐτῶν ἐλπίδας ἡ εἰσαγωγὴ νέου τινὸς εἴδους ὀρνίθων ὀνομαζομένου τῆς Cochinchine. Αἱ ὄρνιθες αὗται εἶναι εἰς ἄκρον ὠοτόκοι, οἱ δὲ νεοσσοί των ἔχουσιν ἀνάστημα γιγάντειον. Οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες εἶναι οἱ ἱκανώτεροι τῆς οἰκουμένης λογισταί, ὑπολογισθέντες ἀμέσως τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ὠῶν καὶ τὸν ὄγκον τῶν ὀρνίθων τὰς ὁποίας ἔμελλον νὰ πορισθῶσιν ἐκ τῆς νέας ταύτης φυλῆς, ἐπεχείρησαν πρώτην ἀπόπειραν. Τότε ἀνεπτύχθη τεραστείως παρ' αὐτοῖς ἡ ἀξιοσημείωτος ἐκείνη ἄμιλλα δι' ἧς διακρίνονται οἱ Βρετανοὶ ὁσάκις γίνεται ἐφεύρεσίς τις ἢ ἀνακαλύπτεται νέα τις μέθοδος, ἄμιλλα ὀνομασθεῖσα, *μανία κοσινσινιακή*, καὶ ἡ ὀρνιθοτροφία ἔφθασεν εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν τῆς τελειότητος. Αὐτὴ ἡ βασίλισσα ἐκηρύχθη προστάτις καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ οἱ ἰδιῶται πράττουσιν ὅ,τι δὲν τολμᾷ νὰ πράξῃ οὐδ' ἡ Κυβέρνησις παρ' ἡμῖν· αὐτοὶ δαπανῶσι, καὶ αὐτοὶ προάγουσι πᾶσαν ἐπιχείρησιν. Ἰδιῶται λοιπὸν συνεκρότησαν ἀμέσως ἑταιρείαν σκοπὸν ἔχουσαν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὡραιοτέρων εἰδῶν τῶν ὀρνίθων· ἡ δὲ ἑταιρεία ἥτις ἀριθμεῖ μεταξὺ τῶν ἰδίων αὐτῆς μελῶν καὶ δοῦκας, καὶ κόμητας, καὶ μαρκεσίους ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας, ἐνομοθέτησεν ἔκθεσιν ἐνιαυσίαν ὀρνίθων ἐν Λονδίνῳ, συναγωνισμὸν καὶ βραβεῖα.

Ἡ πρώτη ἐνιαυσία ἔκθεσις ἐγένετο περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος δεκεμβρίου, καὶ ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε μεγίστη, διότι ἐντὸς μιᾶς μόνης ἡμέρας ἐπεσκέφθησαν τὸ κατάστημα αὐτῆς *δώδεκα περίπου χιλιάδες* περιέργων, ἐξ ὧν ἕκαστος ἐπλήρωσεν ἀντὶ δικαιώματος εἰσόδου σελίνιον ἕν ἢ δραχμὴν μίαν καὶ λεπτὰ τεσσαράκοντα. Τὰ κέρδη τῆς ἑταιρείας ὑπῆρξαν ἄξια πολλοῦ λόγου.

Οἱ κλωβοὶ, χίλιοι ὡς ἔγγιστα, ἦσαν τεταγμένοι κατὰ δύο σειράς. Ἑξακόσιοι αὐτῶν περιεῖχον ὄρνιθας, πεντήκοντα χήνας, νήσσας καὶ μελεαγρίδας ἰνδικάς, διακόσιοι πεντήκοντα περιστερὰς καὶ πεντήκοντα λαγωούς. Ἀποροῦμεν δὲ διὰ τί καὶ τὰ τετράποδα ταῦτα κατετάχθησαν μεταξὺ τῶν ὀρνέων!

Ἐπειδὴ πολλαὶ ὄρνιθες ἐγέννων ἐνῷ ἐπεσκέπτοντο τὸ κατάστημα οἱ περίεργοι, κατεβάλλετο μεγίστη

προσοχὴ ὥστε νὰ μὴ ὑπεξαιρεθῶσι τὰ ὠά, καὶ διὰ προκηρύξεων ἠπειλοῦντο νὰ φυλακισθῶσιν οἱ παραβάται. Ἡ τιμὴ ἑκάστου κλωβοῦ ἐφαίνετο ἐγγεγραμμένη ἐπὶ καταλόγου ἐντύπου, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπωλήθησαν ἀντὶ ποσότητος τοσούτῳ ὑπερμέτρου ὥστε τῇ ἀληθείᾳ δυσκόλως ἠθέλομεν πιστεύσει αὐτὴν ἐν Ἑλλάδι. Ὑπῆρχον κλωβοὶ τιμώμενοι μέχρι τριάκοντα χιλιάδων δραχμῶν!

Εἷς κλωβὸς περιέχων ἕνα ἀλέκτορα καὶ μίαν ὄρνιθα 7 ἢ 8 μηνῶν ἐπωλήθη ἀντὶ δραχμῶν 1470, εἷς ἄλλος ἀντὶ 776, εἷς τρίτος ἀντὶ 300, καὶ ἄλλος ἀντὶ 432 κ.τ.λ. Ἐν ζεῦγος περιστερῶν ἐπωλήθη ἀντὶ δρ. 346, καὶ ἓν ἄλλο νησσῶν ἀντὶ 388. Εἰσήχθησαν δὲ ἐκ τῆς πωλήσεως δραχμαὶ περὶ τὰς 30,000.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ προοίμια τῆς νέας ταύτης βιομηχανίας· δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι οἱ Ἄγγλοι θελουσιν ἐπιφέρει καὶ πρὸς τὰς ὄρνιθας τὰς αὐτὰς βελτιώσεις τὰς ὁποίας ἐφήρμοσαν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατοικιδίων ζώων. Μὴ λησμονήσωμεν δὲ ὅτι ἡ ταχυτέρα τούτων ἀνάπτυξις συνιστᾷ τὴν βάσιν τῆς ἀγγλικῆς κτηνοτροφίας.

Προτρέπομεν τοὺς ὀρνιθοτρόφους τῆς Ἑλλάδος νὰ φέρωσιν ἐξ Ἀγγλίας ζεῦγη τινὰ τῶν ὀρνίθων τῆς Cochinchine περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν· διότι ὄχι μόνον εἶναι, ὡς εἴπομεν, πολυτόκοι καὶ πολύσαρκοι, ἀλλὰ καθὸ δυσκινητότεραι τῶν συνήθων ὀρνίθων ὁμοιάζουσι μᾶλλον τοὺς χήνας, καὶ καθυποβάλλονται εἰς δίαιταν εὐκολωτέραν.

Ἡ βρετανικὴ ἑταιρία ἔχει σκοπὸν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀγωγὴν τῶν ὀρνίθων περιλαμβάνουσα καὶ ἄλλα πτηνά. Σκοπεύει πρὸ πάντων νὰ εἰσαγάγῃ καὶ πολλὰ πτηνὰ ἐξωτικὰ καὶ νὰ τὰ ἐξοικειώσῃ πρὸς τὸ κλίμα τῆς Ἀγγλίας.

ΠΕΡΙ

ΜΗΛΟΥ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδιον 72)

ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΜΗΛΟΥ.

—ο—

Ἡ Μῆλος κεῖται ἐπὶ τῆς μοίρας 22 ἀνατολικοῦ μήκους, καὶ τῆς 36 πρὸς τὴν 37 βορείου πλάτους.

Ἔχει δὲ πρὸς βορρᾶν τὴν Σέριφον, πρὸς μεσημβρίαν τὴν Κρήτην, πρὸς ἀνατολὰς τὴν Σίφνον καὶ πρὸς δυσμὰς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν. Ὁ Θουκυδίδης τάττει αὐτὴν μεταξὺ τῶν Κυκλάδων, ὁ Στράβων ἐν τῷ Κρητικῷ πελάγει, ὁ δὲ Πτολεμαῖος οὔτε μεταξὺ τῶν Κυκλάδων οὔτε μεταξὺ τῶν Σποράδων, ἀλλ' ὡς παράστημα τῆς Κρήτης τὴν ἀναφέρει.

Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι περιφερὲς, κλίνον πρὸς τὸ ἐπίμηκες ἢ ὠοειδές, ἀποτελεῖ δὲ λεκάνην βαθεῖαν, ἧς τὰ χείλη σχηματίζει σειρὰ ὀρέων κυκλωτερῶς περὶ τὴν Μῆλον φερομένων. Τὰ ὄρη ταῦτα ἀπὸ τοῦ νοτιοδυτικοῦ μέχρι τοῦ νοτιανατολικοῦ εἶναι ἱκανῶς ὑψηλὰ, καὶ μάλιστα τὰ πρὸς νότον, τὰ φέροντα τὸ ὄνομα Προφήτης Ἠλίας καὶ Κάλαμος· ἀπὸ τούτων δὲ μέχρι τοῦ βορειοδυτικοῦ καταντῶσι χθαμαλοὶ λοφίσκοι, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀνυψοῦται πάλιν κῶνος μικρὸς, ἐφ' οὗ εἶναι ἐκτισμένη ἡ σημερινὴ κωμόπολις τῆς Μήλου *Πλάκα* καὶ *Κάστρον*. Δυτικώτερον δὲ τούτου αἴρεται ἕτερος λοφίσκος, τὸ Φουρκοβούνιον, ἴσως Φραγκοβούνιον, καὶ οὗτος, μετὰ τοῦ ἀπέναντι αὐτοῦ κειμένου ἀκρωτηρίου Τούρχου, ἀποτελεῖ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος. Μακρόθεν δὲ, καὶ μάλιστα ἀπὸ δυσμῶν, φαίνονται ἡνωμένα τὰ δύω ἀκρωτήρια ταῦτα, καὶ κλείοντα ἐντελῶς τὰ χείλη τῆς λεκάνης, ἧς τὸν μυχὸν ἀποτελεῖ ὁ λιμὴν, εὐρὺς καὶ βαθύς, καὶ πεδινὸν μέρος ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς θαλάσσης, καὶ βαθμηδὸν πρὸς τὸν ὁρίζοντα ἐγειρόμενον.

Ἡ περίμετρος τῆς νήσου εἶναι 12 γεωγραφικῶν μιλίων, ἡ δὲ γῆ αὐτῆς ἅπασα καλλιεργήσιμος καὶ καρποφόρος, μάλιστα δὲ ἁρμοδία πρὸς ἀμπελοφυτείαν, καὶ Ἡφαιστογενής, καθὼς παρακατιόντες θέλομεν ἐξετάσει.

Ἤδη δὲ προϊόντες ἀναφέρομεν τὰς κυριωτέρας τοποθεσίας αὐτῆς, μετὰ συντομωτάτης περιγραφῆς.

Ἀρχόμενοι δὲ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὰ Β. Δ. κειμένου Φουρκουβουνίου, τοῦ, ὡς ἐρρέθη, ἀποτελοῦντος τὴν μίαν ἄκραν τῆς Μήλου, προχωροῦμεν κατὰ τὸ δοθὲν αὐτῇ σχῆμα κυκλικῶς, τὰ χωρία αὐτῆς ἀπαριθμήσοντες. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Φουρκουβουνίου κεῖται ἡ πόλις τῆς Μήλου.

Πρὸς δὲ βορρᾶν καὶ ὀλίγον πρὸς ἀνατολὰς κεῖται ἡ *Πλάθενα*, χαράδρα ἀμπελόφυτος ἢ ἐλεόφυτος, θέσις ὡραία, ἀλλὰ κατὰ τὴν προλήψιν καὶ ἔκφρασιν τῶν κατοίκων *φαντακτερή*, ἤτοι φοιτωμένη ὑπὸ φαντασμάτων. Αὕτη δὲ, χωρίζουσα τὸ Φουρκοβούνιον ἀπὸ τὸν *Τράχηλα*, εἶναι καὶ ὑπὸ γεωλογικὴν ἔποψιν περίεργος, διότι ἐσχηματίσθη ἡ χαράδρα αὕτη τὸ μὲν ἐκ τῶν καταφερομένων ὑδάτων, τὸ δὲ ἐκ τῆς θαλάσσης, ἥτις ἀποξέουσα ἄμμον ἀπὸ τὰς *Ζαχαροπέτρας* ἢ τοὺς μηλίτας λίθους τῶν πέριξ, οἵτινες φαίνονται ὑπάρχοντες καὶ εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης, κατεκάλυψεν αὐτὴν ἐφ' ἱκανὸν διαστημα διὰ τῆς τοιαύτης ὑποστάθμης. Ἡ αὐτὴ πληροῖ καὶ τὸν θαλάσσιον πυθμένα, ὥστε δύναταί τις νὰ προχωρήσῃ ἐπ' αὐτῆς εἰς τὸ πέλαγος ἐπὶ ½ σχεδὸν μίλιον, ἔχων ὕδωρ μέχρι τῶν γονάτων. Ὑπὲρ τὴν χαράδραν ταύτην πρὸς βορρᾶν κεῖται ὁ *Τράχηλος*, λαιμὸς ἐκτεινόμενος εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπολήγων εἰς τὸ *Κερδάρι*, ὀλίγον δὲ ἀνατολικώτερον τοῦ Κερδαρίου αἱ *Καμπάναι*, ἔχουσαι εἰς ὀλίγων ὀργυιῶν ἀπόστασιν ἐν τῇ θαλάσσῃ προκειμένην ὕφαλον. Ὁ τράχηλος ἀποτελεῖ ὅλως ἴδιον τμῆμα, ὡς ἐκ τῆς γεωλογικῆς συστάσεώς του, οὔσης ὅλως διαφόρου τῶν πέριξ· διότι, ἐνῷ τὰ πέριξ σύγκεινται ἢ ἀπὸ ἄργιλον, ὡς τὸ Φουρκοβούνιον καὶ ὁ ὑπ' αὐτὸ *Φυροπόταμος*, ἢ ἐκ διαφόρων ἄλλων ἀμμωδῶν γαιῶν ὡς τὰ

κέριζ τοῦ ποταμοῦ τῆς Πλάθενας, καὶ τοῦ πρὸς μεσημβρίαν κειμένου *Λάμαρι*, οἱ βράχοι αὐτοῦ σύγκεινται ἐκ Μηλίτου λίθου, ὅστις δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὰς *μυλάδας* ἢ *μύλας* τῶν ἀρχαίων, ἃς ἐχρῶντο πρὸς κατασκευὴν μύλων· ἐκ δὲ τῶν Μηλίτων τούτων διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ὕδατος ἀπεξέσθη κατ' ὀλίγον χοῦς ἀμμώδης, δι' ὃ ὁ λιμὸς οὗτος εἶναι ἄφορος σχεδὸν, καὶ κεκαλυμμένος ἀπὸ ἐρείκας, ἂν καὶ ὑπάρχῃ ἐπ' αὐτοῦ πηγαῖον ὕδωρ ἐξαίσιον. Ὑπὸ τὸν τράχηλον πρὸς ἀνατολὰς μὲν ὁ *Φυροποταμός*, χαράδρα ἐπίφοβος εἰς τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ, ὡς οὖσα τὸ καταφύγιον τῶν *Καλοκεράδων* (φαντασμάτων), ἴσως τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *Δρυάδων*. Αὐξάνει δὲ τὴν τοιαύτην ἰδέαν καὶ ἡ φύσις τοῦ τόπου, διότι εἰς τοὺς ἀργιλώδεις βράχους, σπογγώδεις ὄντας καὶ σπηλαιώδεις τὴν φύσιν, βιαίως καταρασσομένη ἡ θάλασσα, ἀποτελεῖ τρομερὸν ῥόχθον, ὃν δεινότερον ἀποπέμπει τῆς φάραγκος τὸ χωνοειδὲς σχῆμα. Εἶναι δὲ ἀμπελόφυτον τὸ χωίον, καὶ ἔχει καὶ μικρὸν καλαμῶνα. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν δὲ πλευρὰν αὐτοῦ ὑψοῦται λόφος ὁμώνυμος, ἀφ' οὗ τὴν πλευρὰν ἐξάγουσι τὸν πηλὸν δι' οὗ ἀσπρίζουσι τὰς οἰκίας, καὶ ὅστις κατ' ἀρχὰς εἶναι κιτρινοπὸς, ὥστε παρήχθη καὶ παροιμία « *κίτρινος σὰν τὸν πηλό.* » Ὑπὲρ τὸν Φυροποταμόν, πρὸς τὰ νοτιανατολικὰ μὲν αὐτοῦ, πρὸς τὰ βορειανατολικὰ δὲ τῆς πόλεως, ὑπάρχει τὸ μικρὸν χωρίον *αἱ Πλάκες*, καὶ ὑπὲρ τὰς *Πλάκας* ἡ κωμόπολις τῆς Μήλου Πλάκα καὶ Κάστρον, ἡ πρωτεύουσα τοῦ δήμου Μήλου. Τοὐντεῦθεν ὡς κέντρον λαμβάνοντες τὴν κωμόπολιν, καὶ ἀκτινηδὸν χωροῦντες, θέλομεν ἀπαριθμήσει τὰς κυριωτέρας τῶν λοιπῶν θέσεων. Περὶ τὴν κωμόπολιν εἶναι πρὸς βορᾶν μὲν ὁ *Λάμαρις*, ἀμπελόφυτος καὶ ἐλαιόφυτος θέσις, περιέχουσα καί τινας συκᾶς. Πρὸς δυσμὰς τὰ *Χαλίρα*, ἔκτασις ἀνωμαλοτάτη, κεκαλυμμένη ὑπὸ πέτρων φύρδην ἐρριμμένων, καὶ ὡσεὶ ἀνατραπέντων· εἶνει δὲ ἐλαιόφυτον καὶ αὐτὸ τὸ χωρίον καὶ μέρος αὐτοῦ φέρει τὸ ὄνομα *Λιόφυτα*. Ὑπὸ δὲ ταῦτα εἰς τὴν παραλίαν κεῖται ἡ *Σαράτσε*, ἐνθα ὑπάρχουσι νεώρια τῶν πλοίων τῶν πρωρέων· εἶναι δὲ ἐνθάδε καὶ μικρὸς ὁρμίσκος, καὶ δεξιῶς αὐτοῦ ἡ Μαύρη Πούντα, ἀκρωτήριον μαῦρον τῷ ὄντι καὶ αὐτὸ καὶ ἡ περὶ αὐτὸ θάλασσα, ὅπου ἁλιεύονται *τευθίδες*. Δεξιὰ δ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν λόφον τοῦ Φουρκουβουνίου ὅρμος ὁμώνυμος, περιέχων ἱκανὰ νεώρια. Πρὸς δὲ τὰ Ν. Δ. τῆς πόλεως ἡ Τραμυθιὰ, ἔκτασις καλλιεργημένη καὶ ἐκτεινομένη ὁμωνύμως μέχρι τῆς θαλάσσης, εἰς δὲ τὸ παραθαλάσσιον τοῦτο, ὅπου συνήθως λευκαίνουσι τὰ φορέματα, ῥέει σιθηροῦχον ὕδωρ, πόσιμον ἂν καὶ ὑπόθερμον. Ἐνταῦθα ὑψοῦται καὶ ἀρχαῖος πύργος, καὶ ὑπ' αὐτὸν φαίνονται τμήματά τινα ἀργίλου ἡνωμένα μετὰ θείου εἰς γύψον καθαρώτατον καὶ διαφανῆ σχεδόν. Πρὸς μεσημβρίαν πάλιν τῆς πόλεως καὶ Ν. Α. ὁ Πυγένεντας, λόφος περὶ ὃν φαίνονται λείψανα ἀρχαίου ἑλληνικοῦ τείχους· σώζονται δὲ καὶ μεγάλα λείψανα πύργου, ἐξ οὗ ἴσως ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Παρὰ τὸν Πυγένταν ὁ ἅγιος Ἠλίας, λοφίσκος ὅπου φαίνονται ἐρείπεια ναοῦ ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς· ὑπὸ δὲ τὸν ἅγιον Ἠλίαν τὸ *Κλίμα*, φάραγξ τερπνοτάτη καὶ ἐλαιόφυτος, καὶ ὑπὲρ τὸ κλίμα πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς, τοῦ *Κλιμάτου τὸ βουνί*. Ἅπαν δὲ τὸ μέρος τοῦτο ἀπὸ τῆς Τραμυθιᾶς μέχρι τοῦ Κλιμάτου τοῦ βουνοῦ, εἶναι κεκαλυμμένον ἀπὸ ἐρείπια ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν οἰκοδομημάτων, καὶ μεταξὺ αὐτῶν διαπρέπει τὸ Ἀμφιθέατρον. Ἀλλὰ περὶ τούτων θέλομεν ὁμιλήσει ἰδίως. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ τῆς πόλεως καὶ πρὸς νότον ὀλίγον κεῖνται οἱ Μύχοι, ἔπειτα ἡ *Τρυπητὴ*, χωρίον ὀνομασθὲν οὕτως ἕνεκα τῶν πολλῶν ἑλληνικῶν κατασκευαστῶν σπηλαίων ἀντὶ νεκροφείων χρησιμευόντων τοῖς Ἕλλησι καὶ τῶν πλείστων μεταβληθέντων εἰς *ἀμπουρδέκτας* (ὀμβροδέκτας). Ἔτι ἀνατολικώτερον κεῖνται τὰ *Νύχια*, οὕτω κληθέντα ὡς ἐκ τῶν τραχέων αὐτῶν λίθων, οἵτινες ἅμα κρουσθέντες, ῥήγνυνται εἰς τεμάχια παραπλήσια μὲ ὀνύχια. Εἶναι δὲ καὶ οὗτος τόπος ἐπίφοβος εἰς τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ, ὡς φοιτώμενος ἀπὸ *Ἀνεράϊδες* (τὰς τῶν ἀρχαίων Νηρηΐδας). Ὀλίγον δὲ πρὸς δυσμὰς τῶν Νυχίων ἡ *Σκηνωπὴ*, κοιλὰς μικρὰ, περιέχουσα συκᾶς. Καὶ ταῦτα τὰ μέρη εἶναι τετρυπημένα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸς κατασκευὴν ὑπογείων νεκροταφείων. Ὑπὸ δὲ τὰ Νύχια πρὸς βορρᾶν ἡ *Βαθειὰ στράτα*, χαράδρα, ἧς ἡ γεωλογικὴ σύστασις δεῖται βαθείας ἐρεύνης· εἰς δὲ τὰς προλήψεις παρέχει ἄπειρον ὕλην διηγημάτων μορμολυκείων ἐκεῖ δῆθεν φαινομένων, καὶ πολλοὶ τῶν κατοίκων ἐκεῖ ἐλαβώθησαν (1), ἰδίως δὲ εἰς τὴν *Ἁγίαν Στυλιανὴν*, ἐκκλησίδιον κείμενον ἐν τῇ θέσει ταύτῃ. Πρὸς δὲ τὰ ἀνατολικὰ τῶν Νυχίων μέχρι τῶν Ν. Δ. ἡ θάλασσα σχηματίζει τμῆμα κύκλου, καὶ εἰς μὲν τὸ πέρας τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῖνος κεῖται τὸ χωρίον *Ἀδάμας*, κατοικούμενον ὑπὸ Κρητῶν, ὅπου καὶ ὁ κυρίως λιμὴν τῆς Μήλου. Ἔπειτα δὲ χωροῦντες πρὸς τὴν ἄλλην ἀκτῖνα, εὑρίσκομεν τὴν Βρομωλίμνην, λίμνην μικρὰν, ἁλμυρὰν καὶ τὸ θέρος ἀποξηραινομένην, ἀναπέμπουσαν δὲ ὀσμὴν δυσώδη ἕνεκα τῶν ἐξατμιζομένων ἐξ αὐτῆς θειωδῶν ἀτμῶν, καὶ ἑπομένως ἐπιβλαβῆ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου τούτου. Ὀλίγον δὲ περαιτέρω αὐτῆς ἀπαντῶμεν τὸ πέρας τῆς δυτικῆς ἀκτῖνος, καὶ ἐνταῦθα καλεῖται *μπουμπάρδα* μικρὸν ἀκρωτήριον, παράδοξον καὶ ἰδίαν ἔχον τὴν σύστασιν.

Ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὴν πόλιν ἣν ἀφήσαμεν πρὸ ὀλίγου.

Ἀνατολικῶς καὶ βορειανατολικῶς κεῖται ὁ Τριοβασάλας, χωρίον οὐδαμῶς εὐάρεστον· ὑπ' αὐτὸν πρὸς βορρᾶν τὰ Μανδράκια, ὁρμίσκος μὲ ἰαματικὸν ὕδωρ (περὶ οὗ θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ περὶ ὑδάτων κεφάλαιον). Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τριοβασάλου ὁ *Τουρκοποταμός*· ἀνατολικώτερον ἔτι τὰ *Καμίνια*, ὕψωμα ἀργιλῶδες, ὅπου ὑπάρχουσι κάμινοι πρὸς κατα-

---

(1) Ἡ λέξις λαβώνω εἰς τὴν Μηλίαν διάλεκτον ἐκφράζει ἐν γένει μὲν τὸ πληγώνειν, ἰδίως δὲ τὴν μεταχειρίζονται εἰς τὸ ἐκφράσαι τὰς κατὰ τῶν ἀνθρώπων κακὰς ἐπενεργείας τῶν διαφόρων φαντασμάτων ἢ μορμολυκείων.

σκευὴν ἀσβέστου, καὶ ἔτι ἀνατολικώτερον ὁ ἐπάνω καὶ κάτω Παρασπόρος, ἔκτασις ἀμπελόφυτος, ἀργιλώδεις, καὶ μὲ πολλὰ ἀπολιθώματα ὀστρέων ἰδίως. Μένοντες ἐπ' ὀλίγον ἐνταῦθα καὶ ὡς ἀπὸ κέντρου πάλιν, ἂς ὁρίσωμεν τινὰ τῶν περὶζ ὀνομάτων. Τὰ δυτικὰ τοῦ Παρασπόρου ὠνομάσθησαν ἤδη. Πρὸς βορρᾶν δ' αὐτοῦ κεῖται εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἡ *Φλακοπὴ*, ὅπου εὑρέθησαν τάφοι ἀρχαῖοι, μετ' ἀγγείων καὶ χρυσῶν κοσμημάτων, ἔτι δὲ βορειότερον τῆς Φλακοπῆς ἡ Κορακιά, ὅπου οἱ κατὰ τὰς *πρώτας βροχὰς* ἐξερχόμενοι *ναλιάγκοι*, κοχλιοὶ καλοῦνται ἐντοπίως, καὶ εἶναι μεγαλείτεροι τῶν συνήθων. Βορειοανατολικῶς τοῦ Παρασπόρου, Ἁγιάσματα, τοποθεσία μικρά· ἔτι ἀνατολικώτερον ἅγιος Ἀνάργυρος, ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ἐκκλησιδίου ἐπικληθεῖσα, ἔκτασις οὐ μικρά· πρὸς δυσμὰς δὲ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, τὸ ῥεῦμα Φάραγξ, ὅπου ἐξορύσσονται αἱ μυλόπετραι, ἡ μύλαι ἢ μυλάδες τῶν ἀρχαίων, (πῶς δ' ἐξορύττονται παρακατιόντες θέλομεν εἰπεῖ) καὶ ἔτι ὀλίγον ἀνατολικώτερον τοῦ ῥεύματος κεῖται τὸ *Κυρλίγκορ*, θέσις κρημνώδης μὲν, θειοῦχος δὲ (ὡς κατωτέρω περὶ θείου). Πρὸς ἀνατολὰς δὲ τοῦ Παρασπόρου κατ' εὐθεῖαν, τὸ Πουραδί, λόφος ὑφ' οὗ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ὁ Κατσαρόνης, μικρὰ ἔκτασις, καὶ ὑπὲρ αὐτὸν πρὸς ἀνατολὰς αἱ Ἀγρυλιαῖς, ὕψωμα ἀμπελόφυτον καὶ τερπνόν. Ἔτι δ' Ἀντολικώτερον τούτων ἡ Κώμια, ὅπου σώζονται λείψανα τινὰ ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως, καὶ ἡ μὲν ἀριστερὰ πλευρὰ ταύτης, ἥτις καὶ παραλία, καλεῖται Παχειὰ ἄμμος, τὰ δὲ δεξιὰ αὐτῆς καλοῦνται Βούδια, ἔκτασις καλῶς καλλιεργημένη. Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ χῶμα, ὅπερ πιθανότατα εἶναι ἐπιτήδειον εἰς κατασκευὴν πινακίων· ἐκεῖ δὲ πλησίον ἑτέρα θέσις Καστανᾶς καλουμένη, ἔχει θεῖον, καὶ τὰ Τρίκ πηγάδια ἐκλήθησαν ἐκ τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων τριῶν φρεάτων. Ὑπὸ δὲ τὰ Βούδια κεῖται ἡ θέσις *Πολώνια*. Αἱ δύο ὀνομασίαι Κώμια καὶ Πολώνια ἔχουσιν ἄνευ ἀμφιβολίας τὴν καταγωγὴν των ἑλληνικὴν, ἡ μὲν ἐκ τοῦ *Κώμη*, δωρικῶς *Κώμα*, Κώμια, ἡ δὲ ἐκ τοῦ *Ἀπολλωνία*.

Πρὸς νότον τοῦ Παρασπόρου ἐξετείνετο τὸ πεδίον Ἀδάμας, μέχρι τοῦ Ν. ἀνατολικοῦ μέρους ὅπου, κεῖται τὸ *Μαυρομούρι*, ἔκτασις μικρά. Τὸ πεδίον τοῦτο ὁρίζεται πρὸς Νότον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Πρὸς δ' ἀνατολὰς εἰς τὴν παραλίαν εἰσὶ τὰ *Βοῦρλα*, μικρὰ ἔκτασις, κεκαλυμμένη ἀπὸ τὸ φυτὸν τὸ καλούμενον ἐντοπίως *βοῦρλα*. Ἐκεῖ πλησίον εἶναι καὶ τὰ *Πηγαδάκια*, θέσις οὕτω καλουμένη ἐκ τῶν ἐκεῖ δύο μικρῶν φρεάτων. Ὀλίγον πρὸς τὰ Ν. Ἀνατολικὰ τῶν Βρούλων ἡ πρωτοθάλασσα, ὅπου ὑπάρχουσι μεταλλεῖα θείου. Ὑπὲρ αὐτὴν δ' ἐκτείνεται ὁ Κάμπος, δηλ. τὸ πεδίον τῆς Μήλου, ἐν ᾧ κεῖται ἡ Βυζαντινὴ πόλις Ζεφυρία. Ἐκ ταύτης ὡς νέου κέντρου ἂς ἐξετάσωμεν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν τοποθεσίας. Πρὸς βορρᾶν αὐτῆς ἡ Λαγγάδα μικρὰ κοιλὰς, ἔχει μεταλλεῖα θείου· πρὸς δυσμὰς ἡ Ἁλικὴ, μέρος τοῦ Κάμπου ὀνομασθὲν οὕτω ἐκ τῆς ἐκεῖ ἁλικῆς (περὶ ἧς ἐν τῷ περὶ ὀρυκτῶν). Εἶναι δὲ θέσις τελματώδης, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν κακαστροφὴν τῆς Ζεφυρίας· νοτιώτερον δὲ τοῦ Κάμπου τὰ *Καρνέρια*, μικρὰ κοιλὰς ἀμπελόφυτος, καὶ παρ' αὐτὴν ἡ θέσις καλουμένη ὁ Σταυρὸς ὡς ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ἐκκλησιδίου ἐντεῦθεν ἄρχεται ὁ Προβατὰς εἰς ὃν θὰ ὁδηγήσω τὸν ἀναγνώστην, ἀφ' οὗ ὀνομάσω ὁμοίως καὶ τὰς πρὸς τὰ Ν. Α. καὶ Α. τῆς Ζεφειρίας τοποθεσίας, αἵτινες εἶναι, ὁ ἅγιος *Παντελεήμων*, λόφος ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ἐκκλησιδίου κληθείς. Ἀνατολικώτερον δ' ἔτι τὸ *Παλαιοχῶρι*, ὅπου φαίνονται ἀμυδρῶς ἐρίπεια τινὰ τάφων ἀρχαίων, καὶ λέγεται ὅτι εὑρέθη ἐκεῖ ἐν τοῖς τάφοις καὶ χρυσός. εὑρίσκονται δὲ καὶ μεταλλεῖα θείου, καὶ ἰαματικὰ ὕδατα, περὶ ὧν κατωτέρω. Ἔτι δὲ τοῦ Παλαιοχωρίου ἀνατολικώτερον οἱ *Στόλοι*, κοιλὰς μικρὰ, καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ὑψοῦται ὄρος ἱκανῶς ὑψηλὸν, καλούμενον *Κάλαμος* εἰς ὃ θέλομεν ἐπανέλθει λαλοῦντες περὶ ὀρυκτῶν καὶ ἰδίως περὶ θείου.

Ἐπανερχόμεθα ἤδη εἰς τὸν Προβατᾶν. Οὗτος εἶναι λαιμὸς χωρίζων τὴν Μήλον εἰς δύο μέρη, καὶ ἔχων ἰδιάζουσαν σύστασιν. Ἐπ' αὐτοῦ κεῖται ἡ *Χυβαδολίμνη*, λίμνη ἁλμυρὰ, τρέφουσα ἐκ τῶν διθύρων ὀστρέων τὰς καλουμένας Ἀχυβάδας. Ἐνταῦθα, κεῖνται καὶ *οἱ Λάκκοι*, ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς θέσεως κληθέντες, διότι μικροὶ καὶ πολλοὶ λοφίσκοι προέχοντες ἀφίνουσι μεταξὺ κοιλώματα, ἐν οἷς κεῖνται καὶ ἕτερα *Καμένια* ἀσβέστου. Τέλος δ' ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον ὁ *Κῆπος*. Ὁ λαιμὸς οὗτος, ὡς λέγεται, ἦτον ἅπας ἀμπελόφυτος, καὶ τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπό τινας συκᾶς περισωζομένας, καὶ ἀπὸ περιτειχίσματα ἀμπέλων. Τὸ πρὸς νότον μέρος τοῦ Προβατᾶ, ὅπερ κεῖται εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος, χρησιμεύει ὡς ὅρμος, μὴ ἐνοχλούμενος ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους. Εἶναι ὅμως ἐπισφαλὴς, διότι ἐκεῖ πλησίον κεῖται ὕφαλος, καλουμένη Φυρᾶς *Πλάκα*, εἰς ἣν πολλὰ ἐναυάγησαν πλοῖα. Τὸ δ' ἐπίλοιπον μέρος τῆς Μήλου καλεῖται ἐν γένει Χάλαξ, καὶ πιθανὸν ὅτι ἡ λέξις αὕτη παρήχθη ἐκ τοῦ *χιάληξ*, διότι εἶναι πολὺ χαληκῶδες τὸ τμῆμα τοῦτο.

Μετὰ τὴν *Χιβαδολίμνην*, τὴν παραθαλασσίαν ἀκολουθοῦντες, εὑρίσκομεν τὰ *Πατρικιὰ*, ὅρμον ἐντὸς τοῦ λιμένος, ὑπ' οὐδενὸς προσβαλλόμενον ἀνέμου, καὶ τοσοῦτον ἀσφαλοῦς διὰ τοῦτο, ὥστε δύναται πλοῖον νὰ ἵσταται ἐν αὐτῷ ἄνευ ἀγκύρας· ὑπὲρ δὲ τὰ *Πατρικιὰ* εἰς ἱκανὸν ὕψος πρὸς τὰ Ν. Δ. κεῖται ὁ Γύψος, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ὑπάρχει ἄλλη τοποθεσία ὅλως ἀσήμαντος, ὅπου ἐξορύττουσι τὸν γύψον. Πρὸς δυσμὰς δὲ τοῦ Γύψου κεῖται *ἡ Ἁγία Μαρίνα*, θέσις τερπνὴ ἐλαιόφυτος μὲ ὕδατα δροσερώτατα, ἐπονομασθεῖσα ἐκ τῆς ὁμωνύμου μονῆς. Ὑπὲρ δὲ ταῦτα πρὸς νότον μὲν εἶναι ὁ Ἅγιος Γεώργιος Χάστας ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ μονῆς, ὑπὲρ τοῦτον δὲ τὸ *Μέγα ὄρος* ὁ *Προφήτης Ἠλίας*, ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ παρεκκλησίου. Πρὸς τὰ Ν. Δ. τῆς Ἁγίας Μαρίνης ὑψοῦται τὸ *Μικρὸν ὄρος* ἢ τοῦ Κύρ *Γιαννούλη*. Τὰ δύω ταῦτα ὄρη ἔχουσιν ὕψος οὐχὶ εὐκαταφρόνητον, καὶ οἱ πρόποδές των εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ *ἀγριελέας*. Ὀπίσω δὲ τοῦ Κυργιαννούλη πρὸς Ν. Δ. ἡ Ξυστοκεριαθιὰ, ἔκτασις περιέχουσα πολλὰς βοσκὰς, πρὸς δὲ τὰ Δυτ. ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ *Σιδεριαρὸς*, θέσις ἐκ τῆς μονῆς κληθεῖσα,

πλησίον δ' αὐτοῦ εἶναι ἡ *Σπηλιὰ*, μία τῶν ὡραιοτέρων καὶ ποιητικωτέρων τοποθεσιῶν. Προσερχόμενός τις ἐν πλοιαρίῳ ἀπαντᾷ βράχον ὑψηλὸν καὶ εὐρὺν, οὗ αἱ βάσεις εἰσὶ διάτρητοι. Εἰσερχόμενος δὲ διὰ μιᾶς τῶν ζοφερῶν ὀπῶν, κατ' ἀρχὰς οὐδὲν βλέπει πλὴν τῆς θαλάσσης, ἣν σχίζουσα ἡ κώπη συνταράττει τὴν σιγὴν τὴν προσθέτουσαν εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, δι' ἀσθενοῦς πλαταγισμοῦ, μυριάκις ἀντανακλωμένου, ἐν τῷ μεγίστῳ σπηλαίῳ. Συγχέεται δὲ τῆς κώπης ὁ ῥόχθος μετὰ τῶν μελῳδιῶν τῶν χελιδόνων, ὧν χιλιάδες κατὰ τὸ θέρος ἐκλέγουσι τὸ σπήλαιον ὡς τερπνὸν κατοικητήριόν των, ἐνίοτε δὲ μίγνυται εἰς τὴν ποικίλην ταύτην ἁρμονίαν καὶ ἡ πένθιμος φωνὴ τοῦ ἔποπος, ἥτις φαίνεται ὡς τοῦ ἄλλου κόσμου πρόσκλησις ἐκ τοῦ ζόφου ἐξερχομένη. Μετ' ὀλίγον δὲ τὸ ἡλιακὸν φῶς εἰσδύον οὐχὶ κατ' εὐθεῖαν ἀλλὰ δι' ἀνταναλάσεως, προξενεῖ εἶδος λυκαυγοῦς, δι' οὗ φαίνονται ὡς ἐν σκηνογραφίᾳ οἱ μὲν τοῖχοι τοῦ σπηλαίου κεκοσμημένοι ὑπὸ καπάρεως κρεμώσης τοὺς κλῶνάς της ὡς σηρικὰ παραπετάσματα κατάστικτα μὲ τὰ λευκὰ ἄνθη των, εἰς δὲ τὸ βάθος συκῆ μεγαλοπρεπὴς, ἥτις ἐκτείνουσα τοὺς κλάδους της, καλύπτει μικρὸν ἀμμῶδες μέρος, καὶ προετοιμάζει ὡς δροσερὸν λουτρῶνα διὰ τὰς νύμφας τοῦ ὕδατος. Πρὸς βορρᾶν τοῦ *Μικροῦ ὄρους* κεῖνται τὰ Πλακωτά, θέσις ὑψηλὴ, ὅπου κατοικοῦσι δύο οἰκογένειαι, καὶ, χρησιμεύει ὡς σταθμὸς εἰς τοὺς ἀνερχομένους αὐτά. Πρὸς δεξιὰ κατὰ τὸν λιμένα κεῖνται αἱ θέσεις αἱ καλούμεναι τοῦ *Βασιλάκι*, ὅπου ὑπάρχουν καὶ ἀγροί τινες καλοί, καὶ *Ἐμπουριὸ*· πρὸς Μ. δὲ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς θαλάσσης *Τριάδα*, χαράδρα κατάφυτος ἀπὸ ἀγριελαίας, πρίνους καὶ διάφορα ἄλλα δένδρα· πλησίον δὲ τὸ Βούλισμα, μέρος καταπεσὸν διὰ σεισμοῦ, καὶ ἤδη κατάφυτον ἀπὸ σχοίνους μεγίστους· ὀλίγον δὲ βορειότερον τοῦ Βουλίσματος τὸ *Ἀκρωτῆρι*, γλῶσσα μικρὰ τείνουσα πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἔτι βορειότερον τούτου τὰ ἄσπρα *Γιαλούδια*, παραθαλάσσιον ἐπικληθὲν οὕτως ἐκ τοῦ χρώματος τῶν πετρωμάτων του. Ὑπὲρ αὐτὰ δὲ κεῖται ἡ Χοντράδα, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ῥίζαν τοῦ δυτικοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ σχηματίζοντος τὸ στόμιον τοῦ λιμένος τῆς Μήλου, καὶ μετὰ ταύτην ἄρχεται πρὸς βορ. ἡ Λιχνάδα, εἶδος λαιμοῦ ἑνοῦντος τὴν Χοντράδα μετὰ τοῦ τελευταίου ἄκρου τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου τοῦ καλουμένου *Τάργου ἢ βάρι*, πετρωδεστάτου δ' ὄντος καὶ ἀγρίου εἰς τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἐξερχόμενοι τοῦ λιμένος ὅταν τὸ διαβαίνωσι, ῥίπτουσιν ἄρτον διὰ νὰ φάγῃ τὸ *βάρι*. Εἰσερχόμενοι δ' εἰς τὸν λιμένα εὑρίσκομεν τὸ *κοντάρο*, θέσιν καρποφόρον καὶ ἐλεόφυτον· μετὰ τοῦτο δὲ τὰ *μαρούλια*, θέσιν κρημνωδεστάτην, μετὰ ταῦτα τὸν *κάβο τῶν καιμαρῶν*, ἀκρωτήριον εἰς ὃ ἁλιεύουσι *τευθίδας*, καὶ μετὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο τὸν ἅγιον Δημήτριον, ὅρμον μὲ ὁμώνυμον ἐκκλησίαν, μετ' αὐτὸν δὲ τὸν *κάβον τοῦ Μαχαιρᾶ*, ἀκρωτήριον, καὶ τὸν *ἄσπρον κάβον*, καὶ μετ' αὐτὸν τελευταῖον τὸν Ἐμπουριόν. Ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ ὑπάρχουσι καὶ τινες ἄλλαι ὀνομασίαι, ἀλλ' ὅλως ἀσήμαντοι.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΚΑΙ ΜΟΝΑΙ.

Παρεκκλισίων δὲ ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν ὑπάρχει εἰς τὴν Μῆλον μέγα πλῆθος, μάλιστα ἐκ τῶν πρώτων. Θ' ἀναφέρωμεν δὲ μόνα τὰ κυριώτερα.

Εἰς τὴν πόλιν τῆς Μήλου διαπρέπει ἡ Κορφιάτισα, ἐκκλησία διὰ τὴν νῆσον ἀξιόλογος, ἧς τὰ σκεύη μετεκομίσθησαν ἀπὸ Ζεφυρίας· ἐκλήθη δὲ οὕτω διότι, ὡς λέγεται, εὑρέθη εἰς τὸν *Κόρφον* εἰκὼν τῆς Παναγίας ἐπὶ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης φερομένη, ὅταν ἤκμαζεν εἰσέτι ἡ Ζεφυρία, ὅτε καὶ κατεσκευάσθη ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς ἐκκλησία λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπεστάτη. Εἰς τὸ Κάστρον ἡ *Θαλασσίτρια*, βοηθοῦσα τοὺς πλέοντας, νέα ἐκκλησία πρὸ 8 ἢ 10 ἐτῶν μόλις ἀνακτισθεῖσα, εἰς τοιαύτην περίστασιν. Ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἐκκλησία ἐνταῦθα μικρὰ μὲ ἀψίδα βυζαντινὴν, ἥτις ὅμως παλαιωθεῖσα κατέῤῥει, καὶ ἔμενεν οὕτω ἐπὶ πολλὰ ἔτη, μέχρις οὗ ἐνέσκηψαν εἰς Μῆλον *εὐφλογία*, ἥτις καταθέριζε ἅπαντας, γυναῖκας καὶ παιδία καὶ ἄνδρας. Μήλιός τις τότε εἶδε κατ' ὄναρ τὴν Θαλασσήτριαν ὑπὸ μορφὴν γυναικὸς, ἥτις τῷ εἶπεν ὅτι διὰ νὰ παύσωσιν αἱ ταλαιπωρίαι, πρέπει νὰ κτίσωσιν οἱ Μήλιοι τὸν ναόν της· καὶ ἅμα θεμελιωθέντος αὐτοῦ, τῷ ὄντι ἡ νόσος ἐκόπασεν. Εἰς τὸ μέσα Κάστρον ἡ *Σροινίτισσα* λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ὅτι ἀνηγέρθη κατὰ παράδοσιν εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἐντὸς σχοίνου εὑρεθῆ εἰκονισμάτιον, μαῦρον, μὲν πλὴν χαρακτὴρ ἐμφαῖνον ζωγράφου οὐχὶ εὐκαταφρονήτου. Τοῦτο μετεκομίσθη εἰς Ζεφυρίαν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀνεχώρησε πάλιν πρὸς τὸν σχοῖνον του, καὶ πάλιν μετακομισθὲν, ἐπέστρεψεν αὖθις, καὶ μάλιστα καθ' ὁδὸν ἠπείλησε τοὺς μετακομίζοντας, ὅθεν ἠναγκάσθησαν νὰ κτίσωσι τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸ μέρος ὅπου ὑπάρχει. Ἔτι εἰς Τρυπητὴν ἅγιος Νικόλαος, εἰς Τριοβασάλαν ἅγιος Σπυρίδων, καὶ ἅγιος Γεώργιος προπέρυσι κτισθεὶς· ἔτι δ' εἰς τὸν Ἀδάμαντα *ἁγία Τριάς*, καὶ αὗται εἶναι αἱ λειτουργούμεναι ἐκκλησιαι. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄπειρα ἐξωκκλήσια, ὧν τὰ ἐπισημότερα τὰ ἑξῆς.

Ὑπὸ τὴν πόλιν ὁ Ἅγιος Ἠλίας, ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἀρχαίας Μήλου, ὅπου σώζονται πρὸ τῆς θύρας του δύω κίονες ναοῦ ἐποχῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκ μαρμάρου κυανοῦ. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτον ποτὲ μόνη. Ὑπ' αὐτὸν παρὰ τὴν θάλασσαν εἶναι ὁ ἅγιος Νικόλαος, καὶ ὁ ἅγιος *Γεώργιος τοῦ Τραχήλου* εἰς τὸν Τράχηλον, συχνότατα ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐπισκεπτόμενος, καὶ μάλιστα πρὸ δύω ἐτῶν δεδόθη ὅτι εὑρέθη καὶ ἁγίασμα εἰς παρακείμενον αὐτῷ σπήλαιον. Ἅγιος Νικόλαος τοῦ τραχήλου παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ αὐτός. Ὑπὸ τὴν Τρυπητὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν πόλιν ἡ Ἁγία Παρασκευὴ καὶ πλησιέστερα πρὸς τὸν Ἀδάμαντα εἰς τὴν ἀνωτέρω Στράταν ἡ ἁγία Στηλιανὴ, περὶ ἧς ἐλέχθησάν τινα ἤδη· εἰς τὸν Παρασπόρον ἡ Παναγιὰ τοῦ Σωτῆρος, ἔνθα γίνεται ἡ πανήγυρις εἰς τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου· ἔχει δὲ καὶ ἐρείπια κελίων τινῶν, ὅθεν φαίνεται, ὡς τὸ λέγει καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι ἦτον μονή· πολὺ δὲ μακρύτερα τούτων πρὸς τὰ Β. Α. οἱ Ἀνάργυροι· εἰς δὲ τὴν Ζεφυρίαν ἡ *Τουρλιανὴ*, ὁ ἅγιος Χαράλαμπος, κτι-

σθεὶς ἐπὶ τοῦ μεγάλου λοιμοῦ τῆς πόλεως ταύτης· ἡ Μονομερίτισσα καὶ ἄλλαι πολλαί, ὧν ἐρείπια σώζονται. Ἄνω πάλιν τῆς Ζεφυρίας ὁ ἅγιος Παντελεήμων, ἔνθα τελεῖται ἡ πανήγυρις· πρὸς τὰ Ν. Α. τῆς Μήλου ἡ Ἁγία Κυριακὴ· εἰς τὸν Χάλακα ἡ Ἁγία Μαρίνα, μονὴ μεγίστη καὶ πλουσιωτάτη ποτὲ, ἧς ἡ ἀνάμνησις σώζεται μεταξὺ τῶν κατοίκων ὡς λαμπροῦ καταστήματος ἔτι καὶ νῦν, δεικνύει δὲ καὶ σημεῖα πολλὰ τῆς ἀρχαίας πολυτελείας της. Τοσούτους δ' ἔτρεφε μοναχοὺς καὶ ὑπηρέτας, ὥστε ἐχρειάσθη νὰ οἰκοδομήσῃ ἴδιον μύλον μόνον πρὸς ἰδίαν χρῆσιν. Ὑπὲρ αὐτὴν ἐπὶ λοφίσκου ὁ ἅγιος Γεώργιος, εἰς λυπηρὰν κατάστασιν ἐρημώσεως· πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ὁ Σιδεριανός, οὗ τὸ εἰκόνισμα εἶναι ὡραιότατον, καὶ ἀποδεικνύει γραφίδα οὐχὶ εὐκαταφρόνητον· ὠνομάσθη δὲ Σιδεριανὸς διότι, ὡς ἡ παράδοσις, τελουμένης ποτὲ πανηγύρεως, (ἥτις καὶ σήμερον ἔτι τελεῖται) μετὰ τῶν πανηγυριζόντων εἰσέφρυσαν καὶ λῃσταί· ἅμα δ' οἱ πανηγυριζόντες ἐννόησαν τοῦτο, εἰσώρμησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἧς αἱ θύραι αὐθορμήτως ἐκλείσθησαν. Μιᾶς μάλιστα γυναικὸς τὸ ἔνδυμα συνελήφθη μεταξὺ τῶν συγκλεισθέντων θυρωμάτων. Τότε εἷς τῶν λῃστῶν, ὁ τολμηρότερος, ἀναβὰς εἴς τινα τοῦ θόλου ῥωγμὴν, ἠθέλησε δι' αὐτῆς νὰ πυροβολήσῃ κατὰ τῶν ἐγκεκλεισμένων· ἀλλ' ἡ χεὶρ του ἐξηράνθη πάραυτα, καὶ σώζεται ἔτι τὸ πιστόλιον ὅπερ κατέπεσεν. Δεικνύουσι δ' ἔτι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην καὶ ἓν ζεῦγος παλαιῶν σανδαλίων, ἅτινα ἔταξέ τις ποιμὴν εἰς τὸν ἅγιον, καὶ ἔπειτα ἐν ὑπερβολῇ εὐσεβείας τῷ προσέφερε νέα σάνδαλα. Ἀλλ' ὁ ἅγιος λαβὼν αὐτὰ, ἔδειρε τὸν προσφέροντα, εἰπὼν ὅτι θέλει τὰ *ταχθέντα*, καὶ οὕτω τῷ προσέφερεν ὁ ποιμὴν τὰ *παλαιοπάπουτσά* του. Σώζεται ἐνταῦθα καὶ ἕτερον, ὅπερ χάριν αἰδοῦς δὲν ἀναφέρω.

ΔΗΜΟΙ.

Οἱ δῆμοι τῆς Μήλου εἶναι δύω, ὁ τῆς Μήλου καὶ ὁ τοῦ Ἀδάμαντος· εἰς τὸν *ἀ* ἀνήκουσιν ἅπαντες οἱ Μήλιοι, ἐκτὸς εὐαρίθμων τινῶν Κρητῶν, τὸ πολὺ ἴσως 15· εἰσὶ δὲ 350 οἱ ψηφοφόροι. Εἰς δὲ τὸν ἄλλον ὑπάγονται ὅλοι οἱ Κρῆτες, ἐκτὸς 2 ἢ 3 οἵτινες Μήλιοι εἰσί. Ὁ δῆμος Ἀδάμαντος συνέστη ἐπὶ τῆς ὑπουργείας Κωλέτου, καὶ ἔχει μὲν πολλοὺς δημότας, ἀλλ' ὀλίγοι διαρκῶς κατοικοῦσι εἰς τὸ χωρίον. Πολλοὶ δὲ τῶν Μηλίων λείπουσι ἔξω, καὶ ἰδίως μεταξὺ τῶν νέων.

Κοινωνικαὶ τάξεις καὶ βίοι αὐτῶν.

Εἰς τρεῖς τάξεις διῃροῦντο, καὶ διαιροῦνται εἰσέτι οἱ Μήλιοι·

α) Εἰς τὴν τῶν προχούντων, εἰς ἣν ὀλίγοι τινὲς ἀνήκουσιν, ἐκ παλαιῶν μεγάλων, ὡς διϊσχυρίζονται, καταγόμενοι οἰκογενειῶν. Αὕτη, ἀνωτέρα τῶν λοιπῶν, σπανίως ἀσχολεῖται εἰς ἔργα βιοποριστικά.

β) Εἰς τὴν τῶν Πρωρέων, οἵτινες ὅλοι ἀνεξαιρέτως κατοικοῦσι τὸ Κάστρον, ὡς σκοπίαν ἁρμοδίαν πρὸς τὸ παραμονεύειν τὰ πλοῖα. Ἔχουσι δὲ οὗτοι τοῦ ἐπαγγέλματός των νόμους ὅλως ἰδίους, καὶ ἐκ παραδόσεως, μεταβιβαζομένους.

Κατὰ τοὺς νόμους τούτους, ὁ πρῶτος ἰδὼν πλοῖον πρέπει νὰ τὸ διακοινώσῃ εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα εἰς τὴν θύραν τοῦ Κάστρου, καὶ τότε ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὑπάγῃ μὲ τὸ πλοῖον.

Ὁ δεύτερος διακοινώσας εἰς τὴν θύραν τοῦ Κάστρου, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συνοδηγήσῃ τὸ πλοῖον, καὶ ἂν θέλῃ δύο πρωρεῖς αὐτὸ, ὡς συχνάκις συμβαίνει, λαμβάνονται οἱ δύο οὗτοι· ἂν δὲ δὲν τὸ ἴδῃ τις δεύτερος, λαμβάνει ὁ πρῶτος τὸν πρῶτον ὃν ἤθελεν ἀπαντήσει.

Ἐν γένει δὲ ἡ τάξις αὕτη τῶν πρωρέων εἶναι πεπροικισμένη μὲ μνήμην εὑρεῖαν, καὶ παρατηρήσεως ὀξύτητα, καὶ εὐμαθεστάτη εἶναι καὶ πολύγλωσσος, πολλὴ δὲ μάλιστα εἰς τὴν γνῶσιν καὶ τῶν ἐλαχίστων ὑφάλων τῆς μεσογείου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὀλίγον ἄσωτος.

Τρίτη ἕπεται ἡ τάξις τῶν χωρικῶν, τάξις εὔρωστος, φιλεργὸς καὶ ὀλιγαρκὴς, διῃρημένη εἰς βουκόλους καὶ γεωργοὺς, καὶ διασώζουσα πολλαχοῦ, μάλιστα δ' εἰς τὸ χωρίον Πλάκα, ἤθη ὅλως ἀρχαϊκὰ, καὶ ἄξια νὰ ψαλῶσιν ἀπὸ τὴν λύραν τοῦ Θεοκρίτου.

(Ἀκολουθεῖ.)

Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ εἰς τὰ ἄμεσα αὐτῆς περίχωρα τζαμία μικρὰ καὶ μεγάλα συμποσοῦνται εἰς 877. Ἐκ τούτων 44 μετεβλήθησαν ἀπὸ χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν εἰς Μωαμεθανικὰ προσευκτήρια κατὰ τὸν κατάλογον τοῦ Ἀμμερ· εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς. 1) Ἡ Ἁγία Σοφία. 2) Ἐτγεμὲς-Τεκιεσὶ Μεσδσιδί. 3) Ἔσκι Ἰμαρὲτ Μεσδ. 4) Αχμὲτ Πασᾶ Μεσδ. 5) Οταλὰρ Μεσδ. 6) Βοδρούμ Τζαμισὶ. 7) Βελβαναγᾶ Μεσδ. 8) Παρμὰκ Καπουσὶ Μεσδ. 9) Χαϊδεργανὲ Μεσδ. 10) Χαμζαπασᾶ Μεσδ. 11) Χότζα Χαϊρεδδὶν Μεσδ. 12) Σιρὲκ Τζαμ. 13) Σιδκασὶ Τεκιεσὶ Μεσδ. 14) Σανδσακδὰρ Μεσδ. 15) Σεγδάνδασι Μεσδ. 16) Σινὰν Πασᾶ Τζαμ. 17) Σεγδάνδασι Μεσδ. 18) Σουχεδᾶ Μεσδ. 19) Σεϊχ Σουλεϊμὰν Μεσδ. 20) Σεϊχ Μουρὰδ Τζαμ. 21) Τοκλιδεδὲ Μεσδ. 22) Αρδαβατζὶ Βαγεζὶτ Μεσδ. 23) Ατζέμαγα Μεσδ. 24) Φετιγὲ Τζαμ. 25) Φεναρὶ Ἴσα Μεσδ. 26) Καριγὲ Τζαμ. 27) Κόδσα Μουσταφᾶ Πασᾶ Τζαμ. 28) Καλενδερχανὲ Τζαμ 29) Κόδσα Μουσταφᾶ Πασᾶ Τζαμ. (ἕτερον τοῦ ὁμωνύμου ὑπ ἀριθ. 27.) 30) Τὸ τζαμίον τοῦ Μεδρεσὲ Κεμανκὲς Μουσταφᾶ Πασᾶ 31) Κεφελὶ Μεσδ. 32) Γκιοὺλ Τζαμ. 33) Κιλισὲ Μεσδ. 34) Κιουτσοὺκ Αγία Σοφία Τζάμ. 35) Μαχμοὺτ πασᾶ Τζαμ. 36) Μωαμὲτ πασᾶ Τζαμ. 37) Μιραχὼρ Τζαμ. 38) Μοναστὶρ Μεσδ. 39) Γιλδὶς Τικιεσὶ Μεσδ. 40) Μοναστὶρ Μεσδ. (ἕτερον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 38). 41) Κεμανκὲς Μουσταφᾶ πασᾶ Τζαμ. 42) Γαλατᾶ Σεράϊ Μεσδ, 43) Καδίρι Χανε Μεσδ. 44) Βαλιδὲ Τζαμ.—Μεσδσιδ ὀνομάζονται τὰ μικρὰ, καὶ Τζαμὶ, τὰ μεγάλα προσευκτήρια.